УДК 323.1:332.1

ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В КОНТЕКСТІ ВИКЛИКІВ ТА ЗАГРОЗ ПОДІЙ НА ДОНБАСІ

Заблодська І. В., Попова І. А., Рогозян Ю. С., Васильчук Н. О., Перепелюкова О. В.

THE POLICY OF UKRAINIAN SOCIETY INTEGRATION IN THE CONTEXT OF CHALLENGES AND THREATS IN THE DONBAS

Zablodska I. V., Popova I. A., Rohozyan Y. S., Vasilchuk N. O., Perepelyukova O. V.

Стаття призвана частково відповісти на актуальні питання, пов'язані з викликами та загрозами подій на Донбасі. Авторами досліджено питання щодо соціально-економічних втрат країни, обумовленими подіями на сході, соціально-економічний потенціал вимушених переселенців. Проаналізовано ризики та загрози подальшому розвитку України, виявлено нові можливості для розбудови сучасної національної економіки. Також у статті визначено складові політики інтеграції українського суспільства в контексті проблеми на сході країни.

Ключові слова: *інтеграція, українське суспільство, події на Донбасі, соціально-економічний розвиток, ризики, можливості*

Вступ. Людська цивілізація, переступивши поріг третього тисячоліття свого існування, виявилася нездатною подолати проблему біженців та вимушеного переселення людей як гуманітарну проблему планетарного масштабу. Більше того, кількість вимушено переміщених осіб з кожним роком все збільшується. У доповіді Верховній комісії ООН у справах біженців «UNHCR 2012 refugee statistics: full data» говориться: «Глобальні тенденції показують, що станом на кінець 2014 р., більше 45,2 млн чоловік були насильно переміщені в порівнянні з 12,5 млн. в кінці 2013 р. Світ знаходиться в нижчій точці свого найсерйознішої кризи з біженцями протягом майже 20 років».

У сучасному світі існує цілий ряд регіонів, які охоплені військовими ситуаціями, які призводять до людських жертв, величезних втрат в соціально-економічній сфері, руйнування систем довкілля та інших негативних наслідків. Ці види збитків здебільшого піддаються відновленню, але вимагають концентрації матеріальних, фінансових та трудових ресурсів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженню теоретико-методологічних засад моніторингу загроз національній безпеці присвячені праці Е. Лібанової, В. Геєця, В.Горбуліна, А.Качинського, .Семенченка, Г.Ситника, А. Осаволюк та ін.; оцінювання загроз та ризиків національній безпеці досліджували О.Барановський, М.Єрмошенко, О.Комеліна, .Мунтіян, тощо. Проте до цього часу недостатньо дослідженими залишаються питання, які обумовлені конфліктною ситуацією на Донбасі, які безсумнівно впливають на систему державного управління та економічної безпеки країни. Проблеми вимушеного переселення багатьох сотень тисяч і мільйонів людей належить до найгостріших проблем сучасного світу, так як недобровільно переміщені люди в результаті військових, політичних та інших конфліктів, за визначенням ООН, є однією з найуразливіших груп населення планети, тому дана тематика є актуальною в українському сьогоденні.

Об'єктом дослідження є внутрішня вимушена міграція населення сходу України внаслідок військових дій (2014 р.) та їх наслідки для сучасного стану країни та світу.

Мета дослідження – вивчити, проаналізувати соціально-політичні умови, які склалися під час військових дій на сході України, що впливають на загальний стан України ризики та втрати для подальшого розвитку країни, зокрема на її різні сфери, виявити нові можливості та перспективи для інтеграції українського суспільства.

Виклад основного матеріалу. Слабка макроекономічна політика та відкладені структурні реформи призвели до поширення внутрішніх та зовнішніх дисбалансів. Уряд розпочав дуже необхідну макроекономічну реструктуризацію на початку 2014 року, та зробив кроки для полегшення структурних обмежень з метою зростання, проте його зусилля були заблоковані конфліктом на сході, який був індустріальним центром України.

Донецька та Луганська області економічно важливі для України, відповідаючи за 15,7% ВВП України в період до конфлікту, та за 12,5% населення. Вуглевидобувна, металургійна, нафтохімічна галузі та виробництво добрив є головними видами промисловості в цих областях. Близько чверті промислової діяльності України і така ж частка її експорту надходили із цих двох областей у 2013 році. Що стосується регіонального експорту, експорт металів становив до 60%

галузевого експорту. Протягом перших 11 місяців 2014 року експорт впав майже на 30% з Донецької області та на 43% з Луганської області, в порівнянні з таким же періодом попереднього року. З огляду на географічне положення Донецької та Луганської областей на східному кордоні, вони мають тісні економічні зв'язки з Росією. Протягом січня-вересня 2014 року, експорт металів до Росії знизився на 28%, причому частка постачань до Росії знизилася до 10% всього експорту металів із 14% в 2013 році. Як наслідок прямих та непрямих впливів, малі та середні підприємства (МСП) знизили економічну діяльність на 80-90%, що призвело до подібного відсотка втрати робочих місць.

Гуманітарні потреби більш як одного мільйону ВПО є невідкладними, і на початку задовольнялися через гуманітарні заходи ООН. Переміщення населення сприяє недостатньому рівневі розвитку та може призвести до подальших конфліктів, якщо цим питанням не займатися. Вимушене переміщення може ослаблювати спроможності суспільства та держави, ще більше підриваючи довіру до Уряду й збільшуючи тягар для державних фінансів та інститутів. Переміщення може також загострювати загрозу для безпеки громадян, призводити до часткового безробіття та викривлення цін. Попри той факт, що внутрішньо переміщені особи приносять із собою капітал та навички, які могли б бути використані для відновлення, а також для зміцнення уражених громад, існує дуже мало засобів, які дали б змогу скористатися цими ресурсами.

Низка чинників драматично збільшила кількість зареєстрованих ВПО в грудні 2014 року, розпочавши тенденцію, що тривала до кінця лютого 2015 року. По-перше, настання зими та послаблення економічної стійкості серед мешканців зони конфлікту збільшило масштаби переміщення осіб через погіршення умов. По-друге, постановою Уряду 875/2014 всередині листопада було закрито всі державні установи на територіях, неконтрольованих

Урядом, що зупинило виплату пенсій, соціальних виплат та надання інших послуг, включаючи припинення підтримки шкіл та лікарень. Відділення Національного банку України також були закриті, що обмежило доступ до грошових коштів та банківських послуг. Пенсійні та соціальні виплати стали доступні лише особам, що зареєстровані, як проживаючі на території, контрольованій Урядом. Таке вилучення фінансових послуг та ресурсів установ поглибило вразливість та прискорило переміщення деяких найбільш зневірених мешканців. Є показники, наприклад, стосовно значної кількості пенсіонерів, що залишили території, непідконтрольні Уряду в грудні та січні, і зареєструвалися як ВПО на територіях, які контролює Уряд.

Третій чинник, що сприяв збільшенню реєстрацій ВПО наприкінці грудня 2014 року, - це перехід з паперової реєстрації ВПО в Державній службі надзвичайних ситуацій (ДСНС) до електронної системи в Мінсоцполітики з можливістю швидкого моніторингу та оновлення. Мінсоцполіткики, яке відтепер є офіційним джерелом статистики про внутрішнє переміщення в Україні, використовує формальну реєстраційну процедуру, місцеві соціальні служби, регіональні представництва, які складають офіційні звернення та перевіряють дані на регіональному рівні, та центральний реєстраційний офіс, який додає реєстраційні дані ВПО на загальнонаціональному рівні. Цей всебічний підхід напевно також сприяє додатковій кількості реєстрацій ВПО.

Четвертим чинником, який сприяє значному зростанню кількості зареєстрованих ВПО, є інтенсифікація протистояння з початку січня. Жорстокі бої та обстріли в густонаселених районах продовжуються в різних місцях вздовж лінії фронту на сході, спричинюючи додаткове переміщення осіб з районів, уражених конфліктом. Вихід з територій, контрольованих сепаратистами, стає все більш ризикованим через присутність боєприпасів, що не вибухнули та мін, руйнування критично важливої транспортної інфраструктури, такої як мости та магістральні автошляхи, та все більші обмеження свободи пересування на в'їзд та виїзд із зони конфлікту [3].

Втрати цивільного населення внаслідок воєнних дій на Донбасі становлять понад 7 тис. осіб і продовжують зростати [1].

У зв'язку з проведенням антитерористичної операції, активізувався міграційний відплив працездатного населення в інші регіони України та вимушений переїзд населення на території, які підконтрольні українській владі. Міграційний відплив відбувся як у міських поселеннях, так і у сільській місцевості.

На 1 серпня 2015 року на Луганщині, за оцінкою, проживало 2211,3 тис. осіб (на 1 серпня 2014 року – 2228,5 тис. осіб). З початку року чисельність населення області, зменшилася на 8,7 тис. осіб.

Природне скорочення населення за січень-липень 2015 року становило 5895 осіб, міграційне – 2922 осіб (без урахування частини зони проведення антитерористичної операції) [2].

Демографічний профіль ВПО на Східній Україні має кілька визначених ознак, що є подібними до профілю вимушених переміщень в інших країнах, які потерпали від кризових явищ. Як і в інших кризах, що призводили до переміщень осіб, коли жінки та діти були змушені залишити домівку за перших ознак насильства чи напруги у своїх громадах. З-поміж ВПО - це переважно жінки і діти. Для п'яти східних областей, кількість здорових жінок працездатного віку (які часто мешкають разом із своїми дітьми) в середньому становила 34% ВПО у вересні та жовтні 2014 року. Дана частка з відтоді зменшилася, оскільки частка осіб з

особливими потребами та літніх людей серед нових ВПО суттєво зросла з 17% в грудні до 70% в січні 2015 року. Відносно мала кількість осіб з особливими потребами та осіб літнього віку, що виїхали під час ранніх хвиль переміщення, є звичайною для криз із змушеним переміщенням через проблеми з мобільністю, страх невідомого під час переміщення, недостатню інформацію або чутки, або бажання місцевого населення (які, як правило, непризовного віку) залишитися на своїй батьківщині, де їм усе відомо. Теперішнє зростання масштабів переміщення серед мешканців старшого віку та осіб з особливими потребами відбувається через такі обставини, як погіршення надання послуг, складні погодні умови, ескалацію збройного протистояння, відсутність доступу до державної фінансової підтримки. Загалом, починаючи з вересня 2014 року, відсоток здорових чоловіків, серед зареєстрованих переміщених осіб, на сході залишається постійним, в середньому 15-17% загальної кількості ВПО на сході.

Більше 96% ВПО походять з Луганської та Донецької областей. Із них 75% шукали притулку в приймаючих громадах в межах п'яти східних областей. Більш промовистим є те, що 49% ВПО залишилися в межах Луганської та Донецької областей, збільшуючи населення приймаючих громад, що постраждали від конфлікту поблизу зони бойових дій. Це типова схема руху для ВПО, що відображає бажання досягти більшої фізичної безпеки, залишаючись водночас поблизу від власної домівки, родичів, майна та колишніх засобів до існування. В Україні ця схема руху підсилюватиметься побоюваннями з боку ВПО щодо поганого ставлення до себе, в разі якщо вони рухатимуться далі на захід, а також рухом пенсіонерів та інших одержувачів платежів соціальної допомоги до прилеглих територій, контрольованих Урядом, з метою реєстрації для продовження отримування допомоги. Разом з тим, результатом є концентрація переміщених осіб в приймаючих районах, які погано підготовлені для їх прийому. Умови для переміщених осіб та приймаючих громад однаково погіршуються, коли ці потоки тривають.

На багатьох територіях місцева влада та громадські організації створили колективні центри для переміщених осіб. Разом з тим, і ті, і інші стикнулися з проблемою виснаження ресурсів, адже кількість тих, хто потребують притулку, є досить значною. Декілька літніх таборів та закладів було покинуто ВПО, оскільки розпочалася зима, але ці приміщення знову заповнюються попри те, що вони є неоптимальним житло для зростаючої кількості ВПО. Умови в багатьох центрах для ВОП не є прийнятними. Місцеві ОГС повідомили інспекторам ОБСЄ, що сталося драматичне зростання зловживання алкоголем жінками в центрі через такі проблеми як розлучення, турбота про дітей та безробіття.

Крім нових центрів та таборів, які було створено для зростаючої кількості ВПО біля лінії конфлікту, ВПО переїхали до приймаючих територій, де вони могли заповнити доступні житлові площі або поселитися в родичів, де часто проживає кілька сімей на площі, призначеній для меншої кількості людей. Житлові умови в деяких багатоквартирних будинках та районах погіршилися і для мешканців, і для ВПО через перенаселеність. Уряд визначив значну кількість майже завершених нових будинків по всій країні, які можна добудувати, щоб задовольнити деяку частину потреб. Місцева влада також інвентаризує наявні порожні будівлі. Підвищення попиту на орендне житло призвело до підвищення орендних ставок та плати. Присутність ВПО також створює тиск на зарплати в бік їх зниження і збільшує ціни на продовольство. В той час, як масштабне зростання цін тісно пов'язане з бюджетно-фінансовими труднощами, конфліктом та монетарною політикою на центральному рівні, ці економічні викривлення часто пов'язуються місцевими жителями із присутністю переміщених осіб та східних «сепаратистів».

Об'єкти охорони здоров'я та школи перевантажені на багатьох територіях, а якість надання суспільних послуг, таких як догляд за особами літнього віку, дітьми, рекреаційні послуги та вивезення сміття погіршилися, оскільки влада, стикнувшись з браком ресурсів, перенаправляє бюджетні ресурси на потреби ВПО. Це підживлює обопільну недовіру та соціальне розділення в приймаючих районах, особливо коли збройна боротьба посилюється, і більша кількість українських солдатів дістає поранення або гине. Взаємодія на приймаючих територіях все більше стає конфронтаційною, особливо щодо чоловіків зі сходу, яких можна запідозрити в антиурядових симпатіях.

Більшість переміщених осіб в Україні переїздили хоча б двічі протягом свого переміщення. Третина переїхала три або більше разів. Повторні переїзди, як правило, обумовлені пошуком безпечного, адекватного житла за розумну ціну, але їх потрібно сприймати, як епізоди, що переривають хід життя переміщених осіб, коли вони шукають кращих умов. Переміщення часто визначається нелегким вибором, з яким стикаються ВПО, коли їх особисті ресурси закінчуються; під час пошуку ними найкращого доступу до послуг та допомоги в інших сферах; коли власники житла дедалі частіше відмовляються здавати житло в оренду ВПО; і коли приймаючі сім'ї та члени сімей втрачають можливість (чи терпіння) підтримувати ВПО. Повторні переміщення через повернення занепокоєння про фізичну безпеку також часто зустрічаються, оскільки багато ВПО намагаються залишитися поблизу своєї батьківщини, і часто змушені тікати знову через інтенсивні збройні сутички поблизу. З оціночних 130 000 ВПО, які

оселилися в приміщеннях, непридатних для проживання взимку, в перші місяці зими практично всі були переселені або самі переїхали до території, де для них були підготовлені до зими притулки - хоча часом і в більш віддалених місцях. Це також призвело до повернення деяких ВПО до менш бажаних місць проживання, поблизу або в самих районах походження, через їх незадоволення можливостями розміщення на заході, і через новини на сході про те, що повернення до додому є найкращим варіантом.

Із кожним переміщенням та навіть із поверненням потрібна реєстрація в представництві нової місцевої влади та місцевої ОГС. Починається важкий пошук адекватного житла (якщо домівку було зруйновано чи майно втрачено), дітей потрібно віддавати до школи і намагатися налагодити складні соціальні стосунки. Соціальні контакти зазвичай послаблюються після кожного переміщення, і затримка у знаходженні адекватної допомоги чи фінансової підтримки часом означає виснаження ресурсів домогосподарств. Послідовні переміщення часто призводять до послаблення стійкості домогосподарства.

Навіть для тих, хто повернувся, повернення додому не означає повернення до попереднього стану. «Дім» змінився для тих, хто повернувся, з часу їх від'їзду. Дослідження на конкретних прикладах щодо численних криз із змушеним переміщенням підкреслюють, що регіони походження могли зазнати соціальних, економічних та політичних змін. Крім викликів щодо повернення, спричинених фізичним руйнуванням домівок, та інфраструктури, занепаду послуг та можливостей щодо врядування, присутність недержавних політичних утворень, а також політичний конфлікт, могли назавжди змінити соціальний ландшафт, і тому повернення до місць походження може стати неможливим для деяких груп. У випадку тривалого переміщення демографічні реалії можуть змінитися на деяких територіях, і особи, що повертаються, можуть відчути тиск через дефіцит земельних ресурсів та суперечок через доступ до майна, яке вони залишили після втечі. Роль жінок також могла змінитися із підвищенням або обмеженням їхньої свободи пересування та здатності займатися діяльністю, що відрізняється від тієї, якою вони займалися у ситуації до переміщення.

Задля вирішення наслідків переміщення та використання навичок та присутності переміщених осіб, чотири ключові проблеми мають бути вирішені задля отримання позитивних результатів для всіх - надання таких послуг як безпека, освіта, охорона здоров'я та соціальних виплат, а також забезпечення базовою інфраструктурою як переміщених осіб так і громади, які їх приймають; надання допомоги ВПО у відновленні контролю над землею та майном; відновлення засобів до існування та соціальних зв'язків, які були зруйновані вимушеним переселенням та конфліктом; та створення підзвітне та гнучке управління та забезпечення верховенства закону на місцевому рівні. Ці проблеми є бар'єрами для довготривалих рішень щодо внутрішніх переселенців, але водночас вони критичними викликами розвитку для населення всієї країни. Всі ці проблеми включені в ОВРМ та інтегровані в трьох компонентах, описаних вище. Цей підхід грунтується на тому, що криза ВПО буде продовжуватись в недалекому майбутньому і на пов'язаних з нею проблемах, які виникають внаслідок впливу переміщення населення на державні фінанси, механізми надання послуг, управління та соціальну згуртованість [3, 4].

Втрати робочих місць оцінюються від 50% для великих підприємств до 80-90% - для малих та середніх підприємств регіону. Внаслідок цього від 1,1 до 1,8 млн. працездатних осіб на Донбасі частково або повністю залишилися без роботи та засобів до існування, що призвело до появи майже 2 млн. осіб економічно неактивного населення [1].

Економічно активне населення віком 15-70 років за І півріччя 2015 року, в порівнянні з відповідним періодом 2014 року, зменшилося на 64,7 %, або на 672,1 тис. осіб і становило 366,9 тис. осіб.

Ринок праці Луганської області перебуває під впливом соціально економічної ситуації в країні. Військові дії та фінансова криза, безперечно, впливають на зменшення в Україні рівня зайнятості та зростання рівня безробіття (визначених за методологією Міжнародної організації праці). Так, у середньому за І півріччя 2015 року рівень зайнятості населення по Луганській області склав 55,2 %, рівень безробіття – 15,6 %. Станом на 01.07.2015 на обліку Луганської обласної служби зайнятості перебуває 8,5 тис. безробітних громадян, з них майже 70 % отримували допомогу по безробіттю. У структурі безробітного населення, що перебуває на обліку станом на 01 липня 2015 року, питому вагу – 5,7 тис. осіб (67,7 %) складають жінки, 3,0 тис. осіб (або 35,9 %) – молодь у віці до 35 років, 2,4 тис. (27,9 %) – особи, які мають додаткові гарантії у сприянні працевлаштуванню, з них 167 осіб – мають інвалідність.

За січень-червень 2015 року послугами Луганської обласної служби зайнятості скористалися майже 30,9 тис. громадян, з яких статус безробітного мали 25,8 тис. осіб. Із загальної чисельності безробітних громадян, що перебували на обліку 14,7 тис. осіб – жінки (57,1 %), 10,1 тис. – молодь у віці до 35 років (39,1 %).

За січень-червень 2015 року майже 102,0 тис. профорієнтаційних послуг через службу зайнятості отримали 57,5 тис. осіб з числа безробітних громадян та осіб інших категорій. Особам, які мали статус безробітного, надано 60,6 тис. профпослуг. Також упродовж першого півріччя 2015 року профорієнтаційні послуги отримали майже 24,4 тис. осіб з числа молоді, що навчається у навчальних закладах різних типів.

Протягом звітного періоду 2015 року до центрів зайнятості Луганської області надійшла інформація про наявність 7,1 тис. вільних робочих місць від 1,3 тис. роботодавців області. У загальній кількості вакансій переважають вакансії для робітників – 59,4 %. Значно менше надійшло вакансій для службовців – 21,8 % та для осіб без кваліфікації – 18,8 %.

За січень-червень 2015 року було укомплектовано 6,4 тис. вакансій. Рівень забезпечення підприємств, установ і організацій робочою силою становив 90,1 %. Станом на 01.07.2015 залишаються актуальними 233 вакансії. У січні-червні 2015 року за допомогою центру зайнятості постійне місце роботи отримали 6,5 тис. осіб, з них 4,9 тис. осіб (або 76,0 %) – мали статус безробітного.

Одним із важливих напрямків діяльності Луганської обласної служби зайнятості є одноразова виплата допомоги для організації безробітними власної справи. При визначенні напрямків діяльності значна увага приділялася аналізу стану розвитку підприємництва в регіоні з метою обґрунтування конкурентоспроможності та доцільності обраних безробітними бізнес – ідей. Так, упродовж першого півріччя 2015 року в центрах зайнятості Луганської області одноразову виплату допомоги по безробіттю отримали 65 особи.

З метою підвищення конкурентоспроможності на ринку праці у січні-червні 2015 року професійне навчання за направленням служби зайнятості проходили 1,7 тис. безробітних. До громадських та інших робіт тимчасового характеру залучено 2,9 тис. безробітних осіб. Крім того, у громадських та інших роботах тимчасового характеру взяли участь 833 осіб соціально незахищених категорій, з них 22 осіб з інвалідністю. Триває робота з видачі ваучерів для підтримання конкурентоспроможності на ринку праці осіб старше 45 років. Ваучер на навчання та підвищення кваліфікації отримали 12 громадян.

У січні-червні 2015 року на обліку перебувало 7,1 тис. безробітних осіб з числа соціально незахищених категорій, з них працевлаштовано за сприянням служби зайнятості 1,2 тис. осіб.

У січні-червні 2015 року послугами служби зайнятості скористалися 568 безробітні особи з обмеженими фізичними можливостями. За сприянням Луганської обласної служби зайнятості працевлаштовано 153 особи з інвалідністю, з них 95 громадян мали статус безробітного, шляхом видачі одноразової допомоги для організації власної справи – 3 особи. Професійне навчання за направленням служби зайнятості проходили 17 осіб з інвалідністю. Рівень працевлаштування після навчання склав 94,1%.

Особлива увага спеціалістів Луганської обласної служби зайнятості приділяється особам, тимчасово переміщеним з окупованих територій та районів проведення АТО. З початку дії постанови КМУ від 01.10.2014 № 509 по 30 червня 2015 року до Луганської обласної служби зайнятості звернулись 1962 переміщені особи. Статус безробітного отримали 1760 осіб. Усього працевлаштовано – 420 осіб, з них за направлення служби зайнятості знайшли постійне місце роботи 376 осіб, у тому числі 27 внутрішньо переміщених осіб отримали одноразову допомогу для організації власного бізнесу. Проходили профнавчання – 60 громадян цієї категорії, та 282 – приймали участь у громадських та інших роботах тимчасового характеру.

Продовжується укладання угод, договорів, планів спільних дій з громадськими та волонтерськими організаціями щодо сприяння зайнятості ВПО та їх адаптації до місцевих ринків праці: по всій області укладено 107 угод з 134 соціальними партнерами.

Так, з початку 2015 року послугами служби зайнятості області скористались два демобілізованих військовослужбовця, які брали участь в антитерористичній операції. З них один – приймав участь в громадських роботах та проходив навчання за направленням служби зайнятості, в подальшому був працевлаштований шляхом виплати одноразової допомоги по безробіттю для організації власної справи.

Середньооблікова кількість безробітних, які отримували допомогу по безробіттю впродовж січня-червня 2015 року, становила 6,9 тис. осіб. Середній розмір допомоги по безробіттю у звітному місяці становив 1054,4 грн, що дорівнює 86,6 % від законодавчо визначеного розміру мінімальної заробітної плати (1218 грн) [2].

Ситуація із зайнятістю в Україні не була сприятливою впродовж декількох років, однак останнім часом відбулося різке скорочення кількості офіційно зайнятого населення. Різке скорочення зайнятості у квітні 2014 р. пояснюється виключенням з розгляду даних про зайнятість для Криму та Севастополя.

Згубні наслідки конфлікту в поєднанні з іншими макроекономічними чинниками мали негативний вплив також на спроможність економіки загалом створювати нові робочі місця. Як і очікувалося, найбільше скорочення робочих місць спостерігається в регіонах, що постраждали від конфлікту. Попередні дані показують, що зменшення чистої зайнятості впродовж періоду з грудня 2013 р. до грудня 2014 р. становило близько 40% у Донецьку і 70% у Луганську (вісь координат справа показує зміни зайнятості у відсотках). Ці скорочення складають загалом близько 800 тисяч робочих місць лише в одному Донбасі (зелена лінія відповідає осі координат зліва, яка показує чисту кількість втрачених робочих місць). Три області на сході, прилеглі до зони конфлікту, також зазнали зменшення чистої зайнятості, що висвітлює можливі складнощі для ВПО з пошуком роботи в цих областях.

Промислове виробництво в Україні різко скоротилося, і це скорочення значною мірою зумовлене зупинками промислового виробництва на Донбасі. Скорочення виробництва призводить до зменшення чистої зайнятості. Упродовж періоду з грудня 2013 р. до грудня 2014 р. чиста зайнятість у промисловості України зменшилася на 18%, що означає втрату приблизно 480 000 офіційних робочих місць. У сфері видобутку вугілля та лігніту, а також видобутку торфу - виробництва, яке майже повністю розташоване на Донбасі - відбулося скорочення кількості робочих місць на 52% (на 136 000 робочих місць). Такі цифри не дивують, оскільки згідно з оцінками, з 93 вугільних шахт Донбасу 12 зруйновано і 55 не працюють; як наслідок, середньодобовий видобуток вугілля зменшився майже на 60%. Підприємства з виробництва металів, продуктів харчування, машин і устаткування та хімікатів, на які припадає значна частина робочих місць у промисловості (окрім підприємств гірничодобувної галузі), зазнали істотного зменшення чистої зайнятості - загалом близько 172 000 працівників. Є повідомлення, що машинобудівний завод «Луганськтепловоз» (великий виробник тепловозів в Україні).

На заводи і підприємства, про закриття яких повідомляється, припадає значна кількість працівників, які працюють на великих підприємствах формального сектору; однак загальне число працівників, що постраждали, невідоме. Точні оцінки навести складно, тому що багато працівників не зайнято на великих підприємствах і на них лише побічно впливає скорочення виробництва. У розвинутих країнах вважається, що кожне робоче місце в секторі, пов'язаному із зовнішньою торгівлею (промисловому секторі), забезпечує створення 3 - 5 робочих місць у секторі, який не пов'язаний із зовнішньою торгівлею (це робочі місця в сферах оптової і роздрібної торгівлі, надання громадських і приватних послуг), для надання послуг працівникам промислового сектору і самим собі. Для України немає таких оцінок, і одною приблизною оцінкою для Донбасу є 3,5 - відношення кількості робочих місць у промисловому секторі до кількості робочих місць у непромисловому секторі в цьому регіоні. Однак використовуючи значно консервативнішу оцінку 2, можна спробувати оцінити потенційні втрати робочих місць внаслідок конфлікту У 2013 році на Донбасі було більш ніж 930 тисяч працівників, зайнятих у промисловості - гірничодобувній і обробній. Більшість з цих галузей істотно скоротили свої виробництва; якщо припустити, що працюють у середньому 40% промислових підприємств (тобто 60% підприємств тимчасово або постійно закриті), то близько 560 тисяч робочих місць в промисловому секторі буде тимчасово або назавжди втрачено. Якщо на кожне з цих робочих місць припадають два втрачені робочі місця в промисловому секторі, то загальна кількість втрачених робочих місць оцінюється в 1,68 мільйона. Ця значна цифра відповідає 56% (лише) зайнятого населення на Донбасі; однак вона не охоплює осіб, які вже були безробітними (231 тис.). Якщо припустити, що ці особи залишаються безробітними, загальна кількість непрацюючих зросте до 1,91 мільйона, або 59% економічно активної (зайнятих і безробітних) робочої сили.

Важливо зазначити, що з високою ймовірністю можна стверджувати, що значна частина працівників, які, схоже, втратили свої робочі місця, мають досвід роботи та навички, на які є попит в інших частинах України або за кордоном. За оцінками, дехто емігрував до Російської Федерації або інших сусідніх країн, таких як Білорусь, Молдова, Польща, Угорщина і Румунія, а інші, можливо, залишилися на місці та стали учасниками конфлікту. А дехто, можливо, переїхав у інші частини України і знайшов там роботу. Справді, за офіційними даними, станом на лютий 2015 р лише незначна частина з потенційно безробітних та переміщених осіб зареєструвалася в державних службах зайнятості. Усні повідомлення, одержані на основі опитувань внутрішньо переміщених осіб, свідчать, що для них існують деякі можливості знайти роботу на новому місці, хоча здебільшого вона не відповідає рівню знань і вмінь ВПО, а рівень її оплати нижчий, ніж він був на попередньому місці роботи. Це може бути результатом того, що порівняно кваліфікована і досвідчена група ВПО конкурує за обмежену кількість робочих місць [3, 4].

Більша частина руйнувань припадає на житлові будинки та системи енерго, водо -, теплопостачання. Загальна сума збитків лише у Донецькій області перевищує 1,25 млрд. грн. Значна кількість закладів соціальної інфраструктури залишилась на тимчасово непідконтрольній Україні території. Донецька та Луганська області є найбільшими в Україні за своїм промисловим потенціалом. Через бойові дії істотно постраждали машинобудування, важка та видобувна промисловість, зокрема вугільна, значна частка підприємств яких знаходиться в зоні АТО. Значних руйнувань зазнала інфраструктура водопостачання та водовідведення, пошкоджено канал «Сіверський Донець – Донбас», існує загроза повного припинення водопостачання міст і селищ загальною чисельністю населення понад 2,5 млн. осіб [1].

Суми збитків під час проведення АТО на території області склали понад 3 млрд грн (без пошкоджень приватного сектору Станично-Луганського району, які на даний час обраховуються (3220 будинків). Найбільше постраждала інфраструктура у: с. Кримське, м. Щастя, с. Трьохізбенка Новоайдарського району; м. Золоте, м. Попасна, смт Новотошківка, с. Тошківка Попаснянського району; - смт Станиця Луганська, с. Валуйське, с. Макарово, с. Нижне Тепле, с. Старий Айдар, с. Вільхове, с. Нижнє Вільхове, с. Верхнє Вільхове Станично-Луганського району [2].

Наслідки для фізичної інфраструктури та надання пов'язаних із нею послуг можна розділити на три великі категорії: (а) збитки, спричинені інтенсивними бойовими діями і артилерійським обстрілом поблизу основних об'єктів; (б) втрата об'єктів, що опинилися під контролем антиурядових озброєних груп; та (в) збитки, завдані інфраструктурі послуг і постачання, які унеможливлюють надання послуг постраждалому населенню.

Загальний розмір збитків, завданих сектору інфраструктури та надання послуг оцінюється в 463 млн доларів США, з них основну частку становлять збитки, завдані транспортному та енергетичному секторам. Хоча на цьому етапі не вимірюється шкода, завдана довкіллю, вона є серйозною і потребує належної уваги. Крім того, різні підгалузі зазнали втрат, які неповністю визначені на цьому етапі оцінки, а саме: (а) зменшення обсягів виробництва, що призвело до зниження прибутків, внаслідок пошкодження інфраструктури та нестачі паливних ресурсів; (б) зростання виробничих витрат та значні витрати, пов'язані з аварійним ремонтом інфраструктури; (в) нездатність ефективно надавати послуги внаслідок пошкодження інфраструктури (також спричинена необхідністю аварійного ремонту інфраструктури); та (г) зниження спроможності споживачів сплачувати отримані послуги. Стисла характеристика збитків, завданих сектору $6.50. Житлові будинки та громадські будівлі $21.60. Соціальне забезпечення $2.90. Освіта (4,86 млн дол. США).

Інтенсивні обстріли та бойові дії призвели до значного пошкодження інфраструктури і тривалих періодів припинення надання освітніх послуг. За даними Міністерства освіти і науки, у районах, які наразі контролюються Урядом, пошкоджено 126 об'єктів. Основні збитки завдано Донецькій області, де розташовані всі 36 постраждалих дитсадків. Загалом у Донецькій і Луганській областях пошкоджено 57 початкових і середніх шкіл, 8 училищ, 12 вищих навчальних закладів і 15 інших освітніх установ. У багатьох школах вибито вікна, що створює серйозні проблеми, зважаючи на суворий і затяжний характер українських зим. В інших школах завдано значних пошкоджень стінам, стелі та системам електропостачання і опалення. Крім того, зареєстровано випадки мінування багатьох освітніх закладів.

Зниження доступу до освітніх закладів додатково ускладняються збільшенням кількості дітей, які потребують відповідних послуг. Загалом зареєстровано 127 991 переміщених дітей, з них 68 000 відвідували заклади початкової, середньої та вищої освіти. Ще 5 538 осіб продовжують навчання в інших університетах. Як наслідок, освітні заклади швидко переповнюються і потребують збільшення потужностей у зв'язку з новим очікуваним напливом ВПО. Особливо це стосується дитсадків. У деяких районах початкові та середні школи вже запровадили навчання у дві зміни та подовжені уроки, щоб пристосуватися до збільшення кількості учнів. Жодних істотних відмінностей в охопленні шкільною освітою хлопчиків і дівчаток у дошкільних установах і школах не спостерігається.

Охорона здоров'я (6 530 млн дол. США). Внаслідок конфлікту у Донецькій і Луганській областях було завдано шкоди двадцятьом закладам охорони здоров'я, які перебувають під контролем Уряду. У результаті використання важкої артилерії вибито вікна та двері, пошкоджено дахи та стіни, а також виведено з ладу інженерні комунікації. Три чверті зі згаданих 20 закладів розташовані в «найбільш постраждалих районах» двох областей. Серед них особливе значення має Донецька психіатрична лікарня, на яку припадає 80% збитків, зареєстрованих у двох областях. Частину інфраструктури втрачено внаслідок її захоплення сепаратистськими угрупованнями. Збитки, завдані апарату епідеміологічного контролю, оцінюються в 0,948 млн дол. США. Крім того, станом на листопад 2014 року всі заклади третинної медичної допомоги наразі розташовані в районах, непідконтрольних Уряду, залишаючи населення підконтрольних уряду територій без інфраструктури спеціалізованого медичного забезпечення. Хоча ця цифра не входить до зареєстрованої суми збитків, вона врахована в оцінці потреб у категорії заміщення закладів третинної медичної допомоги.

Конфлікт також негативно вплинув на обсяги надання медичних послуг, маючи наслідком лише часткове виконання державних цільових програм з профілактики, діагностики та лікування хронічних і гострих хвороб. Також негативного впливу зазнали людські ресурси у сфері охорони здоров'я в найбільш постраждалих районах Донецької та Луганської областей, що призвело до втрати близько 5% людського потенціалу. Очікується, що навантаження на сферу послуг і відповідну інфраструктуру й надалі зростатиме, оскільки припинення надання медичних послуг у непідконтрольних Уряду районах може спричинити масове переміщення людей у райони, що перебувають під контролем Уряду. Конфлікт також негативно вплинув на закупівлю та зберігання медичних препаратів, оскільки державні закупівельні підприємства змушені були перемістити склади, розташовані в Донецькій і Луганській областях. Нарешті, на додачу до втрати послуг та інфраструктури конфлікт також поглибив актуальну для України проблему імунізації населення, спричинивши різке падіння обсягів імунізації до 30,5% в окремих районах Луганської області.

Ще однією потенційною проблемою може стати зростання кількості випадків гендерного насильства в умовах конфлікту. Хоча станом на цей час група з питань фізичного та сексуального насильства не має даних щодо постраждалих внаслідок конфлікту східних регіонів, дані з інших

країн світу свідчать про невідворотне зростання кількості випадків гендерного насильства в умовах конфлікту. Це пріоритетне питання широко розглядається в компоненті 3 ОВРМ. Інша проблема пов'язана з потенційним поширенням зловживання алкоголем і наркотичними речовинами, особливо серед чоловічої половини ВПО та колишніх учасників бойових дій, тому необхідно розглянути можливість впровадження профілактичних програм і відповідних механізмів підтримки та лікування, які обговорюються в компоненті 3 ОВРМ.

Енергетика (52,72млн дол. США). Енергетичний сектор відіграє важливу роль у забезпеченні здоров'я та благополуччя постраждалого населення протягом цієї зими та подальших періодів. Основні наслідки кризи в цьому секторі спричиняють зниження виробництва та перебої з постачанням електроенергії, вугілля, централізованого теплопостачання, нафти і газу. Електропостачання (збитки становлять 48,01 млн дол. США):

Виробництво електроенергії. У Луганську, який став центром активних бойових дій, було завдано значної шкоди інфраструктурі, яка використовується для виробництва електроенергії. Внаслідок значних обстрілів Луганська теплоелектростанція (ТЕС) функціонує лише частково, і загальна сума завданих їй збитків складає 3,82 млн дол. США. З чотирьох об'єктів, які здійснюють виробництво електроенергії та обслуговують потреби підконтрольних Уряду районів Донецького регіону, найбільше постраждала Слов'янська ТЕС. Завдані їй збитки охоплюють руйнування всіх повітряних ліній електропередач та основного трансформаторного блоку, пошкодження будівель, значний розлив і займання сирої нафти. Збитки, завдані Слов'янській ТЕС, оцінюються в 21,74 млн дол. США.

Передача і розподіл електроенергії. Донецька область обслуговується трьома електропостачальними підприємствами, які постраждали від серйозних пошкоджень інфраструктури з повним або частковим руйнування значної довжини ліній електропередач. Збитки, завдані системі розподілу електроенергії/ галузевій інфраструктурі в Донецькій області, оцінюються в 10,38 млн дол. США. Енергопостачальному підприємству Луганська завдано не менш серйозних збитків, загальний розмір яких становить 0,6 млн дол. США. Збитки, завдані інфраструктурі, яка використовується для передачі електроенергії, оцінюються в 6,4 млн дол. США в Донецькій області та 4,6 млн дол. США в Луганській області. Конфлікт завдав фінансових збитків усім енергетичним підприємствам Донецької та Луганської областей. Перебої в роботі, втрати внаслідок зміни напрямків електропостачання та додаткові соціальні зобов'язання призвели до зниження прибутків і підвищення розміру операційних витрат енергетичних підприємств. Луганська область зазнала більш значних збитків на загальну суму 21,78 млн дол. США, більшість з яких припадає на Луганську ТЕС. Збитки, завдані в Донецькій області, оцінюються у 2,5 млн дол. США.

Вугілля (збитки становлять 1,27 млн дол. США). Крім значних збитків, завданих інфраструктурі вугільної промисловості, найбільш серйозним наслідком бойових дій у Донецькому басейні стало захоплення вугледобувних підприємств і шахт антиурядовими озброєними угрупованнями. Лише 55,5% видобутку вугілля в Донецькій області та 3,5 % в Луганській області залишаються під контролем Уряду в 2013 році. Крім того, з 93 непідконтрольних Уряду шахт (близько 60 % усіх шахт) 60 шахт працюють у режимі підтримки життєдіяльності (в основному, здійснюють викачування води або вентиляцію), а сім шахт повністю зруйновано. Таке різке падіння обсягів видобутку вугілля разом із збоями в роботі залізничного транспорту, які унеможливлювали імпорт вугілля, спричинило гостру нестачу паливних ресурсів.

У підконтрольних Уряду районах внаслідок конфлікту постраждали два вугледобувні підприємства - ДП «Дзержинськвугілля» в Донецькій області та ДП «Лисичанськвугілля» в Луганській області. Найбільша частка збитків припадає на ДП «Лисичанськвугілля», де було витрачено 1,15 млн доларів США на аварійний ремонт і будівництво. Ця сума враховувалася під час визначення розміру збитків сектора. Конфлікт завдав фінансових збитків усім вугледобувним підприємствам Донецької та Луганської областей, зокрема, внаслідок призупинення роботи, втрат через перебої в роботі залізничного транспорту та підвищення розміру операційних витрат. Донецька область зазнала більш значних збитків на загальну суму 18,37 млн дол. США, більшість з яких завдано внаслідок простою залізниці. Розмір збитків, завданих у Луганській області, оцінюється в 7,055 млн дол. США.

Централізоване теплопостачання (збитки становлять 1,11 млн дол. США). У Донецькій області збитки, завдані інфраструктурі теплопостачання, обмежуються містами Краматорськ і Слов'янськ і, відповідно, становлять 0,061 млн дол. США та 0,025 млн дол. США. У Слов'янську було завдано додаткових збитків внаслідок пошкодження котелень і пов'язаної інфраструктури на суму 0,963 млн дол. США. У Луганській області збитки, завдані відповідній інфраструктурі, обмежуються селищем Станиця Луганська і становлять 0,033 млн дол. США. У Станиці Луганській додаткові збитки, завдані будівлям і майну (у тому числі внаслідок пошкодження дахів та вікон), становлять 0,026 млн дол. США.

Нафтогазовий сектор (збитки становлять 2,34 млн дол. США). Внаслідок конфлікту було завдано шкоди фізичній інфраструктурі газового сектора, що

іноді призводило до зривів її функціонування. Також постраждала інфраструктура, яка використовується для постачання та транспортування газу, у тому числі магістральні та розподільчі трубопроводи, а також газорозподільні станції. Частка збитків, завданих трубопроводам у Донецькій області, у загальній сумі збитків становить 0,435 млн дол. США, а збитків, завданих газодобувному підприємству та відповідній інфраструктурі у Краматорську, 0,745 млн дол. США. Збитки, завдані трубопроводам у Луганській області, оцінюються в 0,062 млн дол. США. Крім того, у Донецькій області інфраструктурі нафтового сектора, у тому числі магістральним трубопроводам, було завдано шкоди на суму 0,009 млн дол. США.

Охорона довкілля. Конфлікт призвів до підвищення поточного рівня забруднення на Донбасі та спричинив додаткову екологічну шкоду

Особливо забруднені об'єкти. Внаслідок військових дій було пошкоджено кілька об'єктів підвищеної екологічної небезпеки, що становить нагальну проблему та майбутній ризик для здоров'я населення, екосистем і людської життєдіяльності. Оскільки активні бойові дії завадили збору точних даних, очікується, що внаслідок військових операцій постраждала відносно велика кількість промислових установок і шахт, що, імовірно, призвело до забруднення територій, вод і ґрунтів та спричинило труднощі, пов'язані з поводженням із небезпечними відходами. За попередніми даними, у регіоні затоплено 10-20 шахт, що могло спричинити серйозну екологічну шкоду. Інші громадські та промислові об'єкти, які не були оцінені на даному етапі, могли зазнати схожих наслідків. Деякі шкідливі виробництва, розташовані у непідконтрольних Уряду районах, можуть також становити ризик для підконтрольних Уряду районів.

Екологічна інфраструктура послуг. Внаслідок військових операцій також постраждала екологічна інфраструктура, яка забезпечує надання послуг з утилізації відходів і контролю рівня забруднення. Крім пошкодження інфраструктури, військові дії також спричинили зниження обсягів надання послуг через нестачу людських і матеріальних ресурсів та/або базових послуг з експлуатації та технічного обслуговування. Крім систем збору твердих відходів, необхідні спеціальні об'єкти поводження з відходами для утилізації уламків, що утворилися внаслідок пошкодження будівель. Факти свідчать про те, що збитки, завдані екологічній інфраструктурі важливих послуг, сконцентровані в певних районах. Наприклад, повідомляється, що в Донецьку утилізації відходів на міському звалищі часто заважають блокпости на дорогах, які перешкоджають вивозу сміття. Так само руйнування системи водовідведення у Слов'янську, за даними міського голови, призводить до скидання неочищених стічних вод у річку Сухий Торець.

Природні ресурси. Безпосередньо, внаслідок військових дій, і опосередковано, через неможливість здійснення природоохоронних заходів, було завдано значної шкоди природним ресурсам, зокрема лісам і природоохоронним зонам, а також трав'яним степам і нивам. Згідно з даними супутникового дослідження, близько 2 970 кв. км, що становить майже 17% рослинного покрову в зоні, ураженій конфліктом, постраждало від пожеж. Зокрема, у 2014 році в зоні конфлікту було зареєстровано понад 3 000 лісових пожеж, що в 15 разів більше, ніж кількість пожеж, виявлених протягом того самого періоду у 2013 році. Збільшення випадків пожеж спричинено, зокрема: і) обстрілами та вибухами боєприпасів) зниженням здатності пожежників виявляти та локалізувати поширення пожеж) шаром відмерлої рослинності в лісах, який сприяє виникненню пожеж внаслідок неналежного здійснення заходів з управління лісовим господарством; та інші) навмисними підпалами. Крім пожеж, шкоду цінним ландшафтам, у тому числі у природоохоронних зонах, завдали пересування та маневри важкої військової техніки, зокрема танків, ями від вибухів бомб, будівництво укріплень, викопування окопів і тунелів, а також мінування.

Екологічне управління. Одним із наслідків конфлікту на сході України стало стрімке руйнування системи екологічного управління. Більшість державних органів, відповідальних за впровадження екологічних норм і управління природними ресурсами, а також за збір екологічних даних і системи моніторингу, зараз практично не виконують своїх функцій, а багато архівних даних було втрачено. Державна екологічна інспекція призупинила юридичні перевірки підприємств. Державні органи у сфері охорони довкілля та лісового господарства в Донецькій і Луганській областях змушені були змінити своє місцезнаходження та евакуювати працівників, що призвело до значних втрат людських ресурсів і компетенції. Робота місцевих державних управлінь охорони навколишнього природного середовища додатково ускладнюється пошкодженням офісних приміщень, транспортних засобів і обладнання. Таке зниження управлінського потенціалу призвело до поширення незаконної діяльності, що шкодить довкіллю, зокрема незаконної вирубки лісу та безпрецедентного розкрадання наявних запасів деревини збройними угрупуваннями. Крім того, зростають обсяги незаконного видобутку вугілля, що перетворюється на великий організований бізнес із залученням кримінальних кіл. Ще одна важлива проблема пов'язана з тим, що втрата державного контролю над східними кордонами України може призвести до контрабанди шкідливих відходів, заборонених або незареєстрованих пестицидів, контрафактних хімічних і озоноруйнівних речовин. У регіоні зареєстровано випадки контрабанди небезпечних товарів, і хоча немає статистичних даних щодо обсягів цієї незаконної торгівлі, згідно з інформацією з багатьох джерел, збільшується

кількість випадків виявлення хімічної продукції, зареєстрованої в іноземних країнах.

Житлові і адміністративні будівлі (21,64 млн дол. США). За даними повідомлень, внаслідок конфлікту пошкоджено та зруйновано значну кількість будинків і квартир у сільських, приміських і міських районах «найбільш постраждалих» районів Донецької та Луганської областей. Однак на всіх рівнях управління відсутній централізований і систематичний збір інформації про вказані збитки. Незважаючи на це, групі ОВРМ з питань житлового господарства вдалося зібрати дані з таких районів і міст: Новоайдарського та Слов'янського районів, Сєвєродонецька, Маріуполя, Краматорська, Слов'янська і Лисичанська (а також прилеглих міст Новодружеськ і Привілля). Збитки, завдані згаданим районам, охоплюють 7 багатоквартирних і 266 приватних житлових будинків, які були повністю зруйновані і зараз непридатні для проживання. Крім того, структурним елементам (дахам, стінам, вікнам) 429 багатоквартирних і 2 129 індивідуальних житлових будинків завдано пошкодження різного ступеня, які потребують термінового ремонту. Для цілей цього аналізу загальний розмір шкоди, завданої житловому господарству, оцінюється на 15-20 % нижче поточної вартості заміщення пошкоджених житлових і адміністративних будівель з урахуванням амортизаційних витрат. На додачу до наслідків, які вже спричинені конфліктом, спостерігається стрімке погіршення стану структурних елементів пошкоджених будинків і квартир, що підвищує розмір витрат на їх відновлення. Крім структурної шкоди, пошкодження стін, дахів і вікон також призводить до теплових втрат і робить житло непридатним для проживання в зимовий період.

Багато сімей втратили належне їм нерухоме майно і зараз не мають постійного місця проживання. Станом на листопад 2014 року збитки, завдані житловому фонду, негативно позначились на 251 родині та 848 особах у Донецькій області та на 121 родині та 291 особі в Луганській області. Крім того, внутрішньо переміщені особи вважають фізичну небезпеку і втрату житла двома основними причинами, які змусили їх покинути місця постійного проживання. На їхню думку, підвищення рівня безпеки та відновлення будинків є основними потребами, які сприятимуть їх поверненню. Соціальне забезпечення (2,87 млн дол. США). Загалом у підконтрольних Уряду районах пошкоджено 26 установ, з них 19 розрахунковою вартістю відновлення 0,88 млн дол. США розташовані в Донецькій області, а сім розрахунковою вартістю відновлення 1,987 млн дол. США у Луганській області. Серед пошкоджених установ заклади соціального обслуговування інтернатного та інших типів і реабілітаційні заклади для осіб з особливими потребами, дітей, людей похилого віку та бездомних, а також адміністративні будівлі Пенсійного фонду і центрів соціального забезпечення та зайнятості.

Транспорт (пошкодження становлять 352 млн дол. США). У транспортному секторі пошкодження завдані різним категоріям доріг, залізниць, мостів та інфраструктурі аеропортів. Найбільш значних фінансових збитків завдано мережі автомобільних доріг. Шкоду в секторі автомобільних доріг завдано не лише інтенсивними обстрілами та вибухами, а й використанням доріг для переміщення важкого броньованого транспорту. Як наслідок, збитків завдано 1 100 км державних доріг, у тому числі 10 мостам і 235 км місцевих доріг, включаючи кілька мостів. Загальна сума збитків, завданих мережі доріг у Донецькій і Луганській областях, становить 284 млн дол. США. Група з оцінки перевірила розмір збитків, повідомлений Урядом, використовуючи різні джерела і аналіз додаткових даних. Залізниця зазнала збитків внаслідок обстрілів і вибухів, багато з яких було усунено за рахунок власних ресурсів адміністрації залізничного транспорту. Дві підстанції і два мости, розташовані в Луганській області, все ще потребують ремонту. Розмір згаданих збитків оцінюється в 12,2 млн дол. США.

Основні аеропорти Донецької та Луганської областей стали місцем активних бойових дій, внаслідок чого було завдано значної шкоди інфраструктурі. Оскільки Луганський аеропорт не перебуває під контролем Уряду, розмір збитків було визначено лише для Донецького аеропорту. Вони оцінюються в 55,4 млн дол. США. Наплив ВПО в Луганську, Донецьку, Харківську, Запорізьку та Дніпропетровську області також призвів до підвищення витрат на експлуатацію та технічне обслуговування доріг. Збільшення потоку транспорту разом з порушенням цілісності інфраструктури доріг спричинили перевантаження, що призвело до збільшення тривалості пасажирських і вантажних перевезень, особливо в районах, де пошкоджено мости та основні транспортні сполучення. Розмір збитків, завданих транспортному сектору, оцінюється в 192,3 млн дол. США. Пошкодження інфраструктури залізничної мережі змусило шукати альтернативні маршрути для залізничного транспорту, що призвело до підвищення витрат на експлуатацію та технічне обслуговування і збільшення часу перевезень. Згадані збитки супроводжуються зменшенням прибутків внаслідок зниження потоку пасажирів і вантажів. Загальні втрати в секторі залізничного транспорту оцінюються в 269,2 млн дол. США. Зниження обсягів перевезень також стало причиною значних втрат у сумі 50 млн млн дол. США у секторі повітряного транспорту.

Водопостачання та водовідведення (22,4 млн дол. США). Внаслідок збройного конфлікту в Донецькій і Луганській областях серйозно пошкоджено інфраструктуру водопостачання, водовідведення та електропостачання, що створило незручності приблизно для 4,5 млн людей, які

проживають у відповідних районах. Загальна вартість пошкодженої інфраструктури в Донецькій області становить 16,77 млн дол. США, а розмір збитків, завданих у Луганській області, оцінюється в 5,59 млн дол. США. У секторі водопостачання шкоди завдано електричному і насосному обладнанню, системі хлорування, трубам, магістральним водопроводам та резервуарам, естакадам, що призвело до припинення роботи та блокування магістральних каналів водопостачання, водоочисним та фільтрувальним спорудам, дезінфікуючим і хімічним речовинам, лабораторному обладнанню та реагентам, технологічному транспорту і водозабірним спорудам. Також завдано шкоди каналу Сіверський Донець-Донбас, який перетинає територію Донецької та Луганської областей і зазнав найбільших збитків. Збитки, завдані системі водопостачання в обох областях, оцінюються в 12,2 млн дол. США.

Шкода, завдана системам водовідведення, також поширюється на труби і сантехнічне обладнання, очисні споруди та насосні станції, лабораторне обладнання, реагенти та хімічні речовини, технологічний транспорт та місця скидання очищених каналізаційних стоків. Збитки, завдані системі водовідведення в обох областях, оцінюються в 4,5 млн дол. США. Зниження потенціалу інфраструктури ускладнюється напливом ВПО, що створює додаткове навантаження на системи постачання питної води та каналізаційні споруди, особливо в районах, які розташовані найближче до поточної лінії протистояння, що характеризуються найвищою концентрацією ВПО та найбільш значними наслідками нещодавніх боїв. Внаслідок неналежного стану каналізаційних споруд особливо потерпають вразливі групи населення, в тому числі жінки і дівчата та бідні сім'ї [3, 4].Внаслідок конфліктної ситуації та бойових дій густозаселені й унікальні за рівнем урбанізації Донецька і Луганська області зазнали найбільших втрат людності міських поселень на тлі дезорганізації життєдіяльності населення та надання соціальних послуг, повного або часткового руйнування житлового фонду і стратегічно важливих інфраструктурних об'єктів. Середня щільність населення зменшилась на 20,2%, що є критичним з точки зору відновлення потенціалу людності поселень Донбасу в найближчій перспективі [1].

Окрім безпосередньої загрози життю населення під час бойових дій, погіршення його здоров'я у конфліктному регіоні спричиняє порушення нормальних умов життя, відсутність необхідної медичної допомоги (або її відстрочення), брак лікарських засобів, вимушене неотримання потрібного лікування. Існує ризик спалахів соціально небезпечних хвороб. Погіршення санітарно-епідеміологічного становища є найбільш вагомим, після безпосередньої загрози життю під час бойових дій, ризиком для здоров'я населення і відновлення економічної діяльності на Донбасі.

Збільшення масштабів бідності серед населення Донбасу внаслідок втрати основних джерел доходів, майна і соціального статусу має наслідком формування феномену раптової бідності та зростання навантаження на систему державної соціальної підтримки.

Відбувається затоплення шахт, що може призвести до забруднення та отруєння підземних вод басейнів р. Сіверський Донець і малих річок Приазов'я, питної води і навколишнього природного середовища. Збільшується кількість випадків потрапляння до водойм небезпечних отруйних речовин промислового і комунального походження. Небезпечними є стихійні захоронення без дотримання санітарно-гігієнічних вимог [1]. Проведення антитерористичної операції негативно позначилося на рівні та якості життя населення. Так, середньомісячна заробітна плата штатних працівників, без урахування частини зони проведення антитерористичної операції, за січень-серпень 2015 року становила 3219 грн, що у 2,6 рази вище рівня мінімальної заробітної плати (1218 грн). У порівнянні з січнем-серпнем 2014 року розмір заробітної плати зменшився на 2,1 %, а у порівнянні з липнем 2015 року – збільшився на 1,0 %. Заробітна плата працівників з повною зайнятістю за серпень 2015 року становила 4277 грн, що на 21,5 % більше заробітної плати штатного працівника. У порівнянні з липнем 2015 року зменшення складає 5,2 %.

Індекс реальної заробітної плати у серпні 2015 року порівняно з липнем 2015 року становив 98,2 %, а відносно серпня 2014 року – 85,0 %. Загальна сума заборгованості із виплати заробітної плати (без урахування структурних одиниць підприємств, які звітують до органів державної статистики в інших регіонах України) станом на 01.09.2015 становила 508,2 млн грн. У порівнянні з початком року зростання склало 445,6 млн грн, або в 8,1 р. (Показники на початок поточного року не враховують дані звітів тих підприємств (установ, організацій), які включені до державного статистичного спостереження, але перебувають на території, тимчасово непідконтрольній органам державної влади України, і тому через обставини непереборної сили не звітували органам державної статистики).

Заборгованість із виплати заробітної плати працівникам економічно активних підприємств станом на 1 вересня 2015 року становила 499,3 млн грн, або 98,2 % до загальної суми. Державними підприємствами сума невиплаченої заробітної плати складає 17,0 млн грн (3,4 %), комунальними підприємствами – 4,0 млн грн (0,8 %), товариствами

з обмеженою відповідальністю 14,0 млн грн (2,8 %), акціонерними товариствами – 32,0 млн грн (6,4 %), філіями (іншими відокремленими підрозділами) – 418,4 млн грн (83,8 %), приватними підприємствами – 1,0 млн грн (0,2 %).

Заборгованість із виплати заробітної плати працівникам економічно активних підприємств (установ, організацій) за рахунок бюджетних коштів склала 8,6 млн грн (у т.ч. за рахунок державного бюджету – 8,1 млн грн).

Станом на 01.09.2015 року кількість пенсіонерів на території, яка підконтрольна органам української влади складає 366,5 тис осіб. Фактична потреба в коштах на виплату пенсій станом на 01 вересня 2015 року складає 659,5 млн грн. Обсяги власних надходжень, що спрямовуються на виплату пенсій складають 7,3 млн грн. Обсяги дотацій з державного бюджету на виплату пенсій станом на 01.09.2015 складають 181,5 млн грн, або 27,5 % від загальної потреби. Середній розмір пенсій за серпень 2015 року складає 1799,3 грн. Заборгованість по виплаті пенсій станом на 01.09.2015 відсутня.

Падіння обороту роздрібної торгівлі, свідчить про зниження доходів населення. Так, оборот роздрібної торгівлі (до якого включено роздрібний товарооборот підприємств роздрібної торгівлі, розрахункові дані щодо обсягів продажу товарів на ринках та фізичними особами-підприємцями) за січень-серпень 2015 року склав 5335,7 млн грн, що у порівняних цінах становить 18,9 % до показника січня-серпня 2014 року. Обсяг роздрібного товарообороту підприємств, що здійснюють діяльність із роздрібної торгівлі, за січень-серпень 2015 року становив 1924,9 млн грн, що становить 18,0 % показника січня-серпня минулого року.

Обсяг роздрібного товарообороту підприємств за серпень 2015 року становив 221,5 млн грн, що становить 72,1 % показника серпня минулого року та 96,2 % до показника липня поточного року [1].

За І півріччя 2015 року обсяг послуг, реалізованих споживачам підприємствами сфери послуг, у ринкових цінах становив 1143,1 млн грн (за січень-червень 2014 року 2894,2 млн грн). Обсяг послуг реалізованих населенню, становив 716,7 млн грн (за січень-червень 2014 року – 703,2 млн грн). Частка послуг, які були реалізовані населенню із загального обсягу послуг, у порівнянні з аналогічним періодом минулого року збільшилась на 38,4 в.п. що становить 62,7 %.

Ціни на продукти харчування та безалкогольні напої зросли на 27,0 %. Найбільше (на 78,4 %) подорожчали фрукти. На 42,0 % став дорожче хліб, на 38,1 % – безалкогольні напої, на 34,9 % – риба та продукти з риби, на 33,9 % – олія соняшникова, на 33,3 % – макаронні вироби, на 31,8 % – цукор, на 20,0 % – м'ясо та м'ясопродукти, на 13,1 % – сир і м'який сир (творог), на 12 % – масло, на 1,0 % - овочі. Водночас на 1,7 % подешевшало молоко, на 1,3 % яйця. Алкогольні напої та тютюнові вироби подорожчали на 22,8 %.

Індекс цін (тарифів) на житло, воду, електроенергію, газ та інші види палива в цілому становив 210,7 % за рахунок зростання цін (тарифів) на природний газ (в 5,5 раз), водопостачання (на 68,7 %), каналізацію (на 42,8 %), утримання та ремонту житла (на 37,6 %), електроенергію (на 33,5 %), квартирну плату (16,6 %), а також гарячу воду та опалення (12,1 %). У сфері охорони здоров'я ціни зросли на 20,3 %, при цьому фармацевтична продукція, медичні товари та обладнання подорожчали на 26,9 %, амбулаторні послуги – на 22,1 %. Зростання цін на транспорт у цілому на 23,0 % відбулося насамперед за рахунок подорожчання проїзду в автодорожньому пасажирському транспорті – на 33,9 %, транспортних засобів на 28,9 %, палива та мастильних матеріалів – на 20,7 %. Незначно подорожчали послуги залізничного пасажирського транспорту (на 3,4 %). На 27,1 % подорожчали предмети домашнього вжитку, побутова техніка та поточне утримання житла, на 26,6 % – одяг і взуття, на 26,1 % – відпочинок і культура, на 23,9 % – послуги ресторанів та готелів, на 24,0 % – різні товари та послуги, на 7,7 % – освіта, на 3,3 % – зв'язок.

За даними моніторингу споживчих цін на соціально значущі товари станом на 30 серпня 2015 року середня роздрібна ціна на бензин марки А-95 становила 20,82 грн/л (середня по Україні – 20,01 грн/л) і збільшилася з початку року на 19,7 % (по Україні – на 16,9 %). За серпень середня роздрібна ціна на бензин марки А-95 збільшилася на 0,1 % (по Україні – знизилась на 0,4 %).

Дизельне паливо станом на 30 серпня 2015 року коштувало 17,96 грн/л (по Україні – 17,56 грн/л) і подорожчало з початку року на 6,2 % (по Україні – на 5,0 %). За серпень середня роздрібна ціна на дизельне паливо залишилася незмінною (по Україні знизилися – на 0,3 %). З метою недопущення необґрунтованого підвищення цін (тарифів) на споживчі товари (послуги) облдержадміністрацією використані всі повноваження, надані постановою Кабінету Міністрів України від 25.12.1996 № 1548 «Про встановлення повноважень органів виконавчої влади та виконавчих органів міських рад щодо регулювання цін (тарифів)».

Зокрема, розпорядженням голови облдержадміністрації від 08.11.2007 № 1411 «Про регулювання цін на продовольчі товари» (зі змінами) встановлені граничні розміри рентабельності на борошно і хліб та торговельні і постачальницько-збутові надбавки на борошно, хліб і хлібобулочні вироби, макаронні вироби, крупи, цукор, яловичину, свинину і м'ясо птиці, ковбасні вироби варені, молоко, сир, сметану, масло вершкове, яйця курячі та олію.

Розпорядженням голови облдержадміністрації від 25.11.2008 № 1608 «Про декларування оптово-

відпускних цін на продовольчі товари» (із змінами) в області запроваджено регулювання оптово-відпускних цін на окремі види продовольчих товарів шляхом декларування їх зміни.

Для насичення споживчого ринку продукцією місцевих товаровиробників та сільськогосподарською продукцією, протягом серпня поточного року на території області проведено 58 ярмаркових заходів за цінами, нижчими ніж у роздрібній торгівлі на 10-15%

Основними причинами подорожчання продовольчих товарів є: для більшості імпортних продовольчих товарів (фрукти, деякі овочі, риба, продукти з риби) – девальвація гривні; для олії соняшникової, борошна – подорожчання цін на зернові, насіння; для хліба, макаронних виробів – збільшення цін на борошно, енергоносії, паливно-мастильні матеріали [2].

Економічна активність на тимчасово неконтрольованих Україною територіях знизилась у 5 разів. У 2014 р. обсяги промислової продукції зменшились у Донецькій області – на 31,5%, у Луганській – на 42,0%. Бюджетні втрати склали 20% [1].

На основі аналізу економічних секторів, у яких були зайняті працівники в період до початку конфлікту, та з урахуванням втрат, завданих цим секторам, і робочих місць, які вони пропонують, було запропоновано оцінку (потенційної) зміни ситуації з робочими місцями в регіоні, що постраждав від конфлікту.

Центр зайнятості в Запоріжжі здійснив невелике опитування ВПО, які реєструються в ньому, та надав інформацію щодо пропонованих робочих місць. Було проведено розбиття цих даних за основними професійними групами, і хоча одержані результати не можуть вважатися достатніми з огляду на кількість і якість даних, вони, принаймні, свідчать про певні тенденції. Можна спостерігати дві чіткі основні тенденції: (а) кількість осіб, які шукають роботу, що припадає на одну вакансію, зросла принаймні вдвічі за останні кілька місяців і (в) рівень заробітної плати відкритих вакансій впав до половини середньої зарплати найманого працівника в цьому регіоні в номінальному виразі. Тенденції в Запоріжжі висвітлюють той факт, що значна частина ВПО може виходити на ринки праці, які вже й так напружені, і присутність ВПО - і конкуренція за робочі місця та тиск щодо зниження заробітної плати, - ймовірно, посилять потенційну напруженість відносин з місцевими громадами. За даними опитування, кількість робочих місць у сільськогосподарському секторі останнім часом зростає (хоча не ясно, як попит на робочу силу зміниться в зимовий час) і, схоже, що є також попит на некваліфікованих робітників. Категорії професійної діяльності та заробітна плата.

З огляду на домінуюче становище промисловості і гірничодобувної галузі в регіоні, що постраждав від конфлікту, велика частина (30%) працівників у регіоні зайнята на робочих місцях, пов'язаних із робітничими професіями (т. зв. «сині комірці») у промисловості, гірничодобувній галузі та будівництві. Це робочі місця, на яких працевлаштовані, зокрема, робітники металургійних, машинобудівних та подібних професій, робітники з видобутку корисних копалин і на будівництві, шахтарі, будівельники, робітники на заводах і оператори на підприємствах з виробництва механізмів і транспортного устаткування. Ще одна значна частина (20%) працівників цього регіону, які, ймовірно, зазнали негативного впливу конфлікту, - це продавці, працівники сфери обслуговування, адміністратори в торговельних закладах і офісах. Діапазон наступної професійної категорії дуже широкий, оскільки вона охоплює багато різних видів професійної діяльності, і на неї припадає 19% працівників. Ця професійна категорія включає в себе вчителів і викладачів вишів, професіоналів у галузі фізичних, математичних і технічних наук, а також професіоналів у галузі біології та медицини. В категорії управлінців частка працівників, класифікованих як керівники, начальники, менеджери, фахівці з корпоративного управління, директори малих підприємств, становить 7%.

Оцінка професії службовців (т. зв. «білих комірців»), включаючи торговельних та офісних працівників, у регіоні, що постраждав від конфлікту, узгоджується з оцінками, здійсненими для сусідніх регіонів, а також для решти України. Це порівняння не означає, що «білим комірцям» з Донбасу буде легко інтегруватися в інших регіонах України, якщо вони шукають роботу, але це означає, що їхній вид діяльності поширений в інших частинах України, що полегшує їм пошук подібної роботи, навіть якщо вона в іншій галузі. З другого боку, робітничі професії (близько 30%), поширені в Донбасі, є трохи менш поширеними в прилеглих областях, де лише 23% робочих місць класифіковано як робітничі професії, і набагато менш поширеними в решті областей України (18%). Одним з наслідків таких різких професійних відмінностей є те, що кваліфікованим робітникам з Донбасу, можливо, буде важче (ніж «білим комірцям») знайти аналогічну роботу в інших регіонах України; як наслідок, вони можуть бути більш уразливими до безробіття, шукати аналогічну роботу в інших країнах, де попит на робочу силу у видобувній та виробничій галузях набагато вищий. Більшість працівників робітничих професій, які залишаються в Україні, для того, щоб отримати роботу, ймовірно, потребуватимуть перепідготовки та перекваліфікації. І навіть тоді, коли конфлікт завершиться, сектори, в яких ці працівники були економічно активними до конфлікту, тобто гірничодобувна галузь, можуть не відновитися

достатньою мірою, щоб їх повторно працевлаштувати.

Водночас, працівники робітничих професій користувалися найвищим попитом у сусідніх регіонах з регіонами, що постраждали від конфлікту, - Харківській, Запорізькій та Дніпропетровській областях. Працівники найпростіших професій, оператори обладнання та машин, а також працівники торгівлі користувались високим попитом у секторах агробізнесу та виробництва продовольчих товарів [3, 4].

Загалом зростає напруженість між ВПО і приймаючими громадами, в тому числі у контексті дедалі більш обмеженого доступу до можливостей отримання доходів та основних послуг. Сукупний вплив збройного конфлікту та потрясінь, які переживає національна економіка, спричинив додаткову напруженість всередині громад, створюючи потенціал для активізації бойових дій внаслідок зменшення ресурсів приймаючих громад. З появою нових хвиль ВПО умови життя в деяких багатоквартирних будинках і житлових кварталах погіршились як для мешканців, так і для переміщених осіб. Великий попит на оренду житла спричинив збільшення вартості брокерських послуг та орендної плати, негайно позначившись на місцевих мешканцях, в тому числі тих, хто дотримується діючих договорів оренди. Наявність ВПО також сприяла зростанню цін на продовольство (особливо на м'ясо, фрукти, пшеницю і борошно). Хоча, загалом, такі підвищення цін пов'язані з економічними умовами так само, як з наслідками переміщення, багато місцевих мешканців пов'язують економічні викривлення саме з припливом ВПО та «співчуваючих сепаратистам». Наявність ВПО також спричинила знижувальний тиск на заробітну плату та можливості працевлаштування, що викликає подальше обурення приймаючих громад, яке поєднується з втратою довіри до влади за неспроможність захистити місцевих мешканців від цих економічних тягарів. У той же час багато ВПО стикаються з дискримінацією у сфері оренди житла та ринків праці і були мішенню шахрайських операцій.

Фокус-група молодих жінок, які повертаються до Слов'янська, жовтень 2014 року. ВПО-чоловіки знаходяться в групі особливо високого ризику соціального відчуження і стигматизації як посібники або прихильники сепаратистів; їх доступ до послуг та підтримки може серйозно обмежуватись цими стереотипами та пов'язаними з ними ризиками. Це спричинило до небажання більшості чоловіків реєструватися для підтримки як ВПО. Крім того, оскільки людські втрати дедалі більше впливають на приймаючі громади, невдоволення ВПО, ймовірно, також поширюється на жінок (дві третини ВПО). Соціально- економічні негаразди поглиблюються через поєднання трьох елементів - сприйняття загрозливої за своєю внутрішньою сутністю «іншої» ідентичності, опозиційних політичних поглядів та посиленої конкуренції за ресурси, що вичерпуються.

Свідчення постраждалих людей. «Є люди, які не зареєструвались. Є такі, що не хочуть реєструватися через страх. Одна родина прийшла реєструватись, тому що вони мають новонароджену дитину, але вони були дуже обережні: "будь ласка, не пишіть це", "будь ласка, не вказуйте, що..." , "де ви зареєстрували моїх дітей?" ... Вони бояться, що їх чоловіки будуть мобілізовані для відправлення в зону АТО (тобто у складі урядових військ)».

Фокус-група соціальних працівників, Львів, жовтень 2014 року. «Ми приймаємо біженців, але неохоче приймаємо чоловіків. Наші хлопці їдуть туди воювати, а їх чоловіки приїжджають сюди ховатись.». Фокус-група місцевих активістів, Львів, жовтень 2014 року.

Найбільш ефективний підхід до інтеграції та соціалізації ВПО полягає втому, щоб ставитися до них як до рівних партнерів поряд з місцевим населенням з урахуванням їх навичок та інших наявних ресурсів для вирішення спільних проблем. ВПО складаються з різноманітної групи спеціалістів, у тому числі вчених, інженерів і кваліфікованих робітників, фермерів, керівників, викладачів, лікарів і багатьох інших фахівців. Багато ВПО є потенційними партнерами, які роблять важливий внесок у місцеву економіку, і творчі проекти розвитку громад можуть бути гарною відправною точкою для узгодження потреб з навичками і ресурсами як постійних, так і тимчасових мешканців.

Таким чином, гендерно-орієнтована стабілізація джерел засобів до існування та заходи з відновлення місцевої економіки є важливими елементами відновлення соціальної згуртованості, оскільки вони: 1) полегшують негайну напруженість, що виникає у зв'язку з доступом до зайнятості між постраждалими громадами, громадянами приймаючих громад та переміщеними особами; 2) підтримують ВПО у сфері покриття зростаючих витрат на проживання; 3) забезпечують негайні видимі вигоди для громади завдяки відновленню об'єктів соціально-економічної громадської інфраструктури; 4) підвищують купівельну спроможність і відроджують місцеві ринки в приймаючих громадах, збільшуючи загальний обсяг економічного освоєння коштів і стійкість приймаючих громад для підтримки напливів ВПО; та 5) підтримують більш диверсифіковані можливості джерел засобів до існування, відновлення підприємств та розвиток навичок найбільш уразливіших груп у громадах.

Захист постраждалого від конфлікту населення.

Свідчення постраждалих людей. «Я намагався отримати тут допомогу на дитину, але вони сказали, що чекають на відповідь з Луганська. Я запитав їх, чи не могли б вони просто перевірити інформацію в Києві (оскільки банківська система не функціонує в Луганську і там отримати допомогу неможливо),

щоб мені не довелось чекати протягом чотирьох місяців? Я розмовляв з ними у відділі соціального забезпечення, пояснюючи, що я дуже розраховую на цю тисячу, що мені дуже потрібні ці гроші. Я розумію, що вона просто службовець. Вона сидить і говорить мені, що нічого не може зробити».

Фокус-група ВПО-жіноку Львові, жовтень 2014 рік. «Крім ВПО, у нас є багато інших категорій клієнтів. Ми починаємо начебто забувати про них, але вони також потребують допомоги. Вони не менш нужденні. По суті, останнім часом, ми не звертаємо на них увагу». Фокус-група соціальних працівників, Львів, жовтень 2014 року

Хоча такі тенденції, як регіональні відмінності та низький рівень довіри до органів та інститутів влади існували до кризи, внаслідок конфлікту більшість з них загострилась. У громадах, постраждалих внаслідок конфлікту, правоохоронні органи, служби безпеки та органи правосуддя не мають достатніх можливостей для забезпечення поваги до прав і верховенства закону для врегулювання розбіжностей і напруженості та боротьби із злочинністю і насильством. Поточні військові дії, пов'язані з насильством на рівні громади та хибна інформація сприяють упередженості, поляризації та поглибленню розбіжностей. Проблеми відновлення стають більш відчутними з посиленням нестабільності і розколу.

Наслідки цих процесів є особливо гострими на територіях з великою часткою ВПО в порівнянні з населенням приймаючих громад, зокрема, в Костянтинівському та Мар'їнському районах Донецької області, Борівському районі Харківської області, Бердянському та Запорізькому районах Запорізької області. Ці та інші райони, до яких із великою ймовірністю повертатимуться колишні учасники збройного протистояння та/ або переміщені особи у постконфліктний період, повинні стати пріоритетними з точки зору концентрації підтримки, спрямованої на відновлення та розбудову миру. При цьому не можна забувати й про потреби опосередковано постраждалих районів, у яких розміщено велику кількість ВПО, включаючи райони, географічно віддалені від епіцентру конфлікту, з орієнтацією на ВПО та бідних й уразливих членів приймаючих громад.

Свідчення постраждалих людей. «Переміщені жінки часто зазнають насильства. Є багато випадків образ та насильства. Дуже часто вони бояться подати офіційні скарги через негативне ставлення до переміщених».

~ Член міської НУО, Харків, лютий 2015 року

Особливе занепокоєння викликає сексуальне та гендерно обумовлене насильство (СГН). Хоча у рамках цієї оцінки було неможливо отримати доступ до даних про вплив кризи на таке насильство на сході України, непідтверджені дані та міжнародний досвід свідчать про те, що поточний контекст конфлікту, у поєднанні з поширеними соціально-економічними негараздами, може викликати збільшення кількості випадків побутового насильства. Відсутність даних про СГН, швидше за все, спричинено поєднанням наступних чинників: (і) жертви часто не повідомляють про насильство через страх стигматизації або переслідування, або вважають повідомлення марними; існує брак адекватних або безпечних систем інформування; та відповідно до законодавства України, судові експерти можуть повідомити про СГН тільки після подання жертвою офіційної скарги до правоохоронних структур, що неможливо в районах, непідконтрольних Уряду в нинішніх умовах. Враховуючи, що до початку конфлікту 75% жертв СГН ніколи не звертались за допомогою та не повідомляли про випадки насильства, доцільно припустити, що станом на цей час випадки СГН надто занижені. Їх кількість також ймовірно збільшиться після повернення колишніх учасників збройного протистояння в їх рідні громади, якщо вони не отримають належної підтримки у вигляді спеціалізованої психологічної допомоги та допомоги в реінтеграції. У районах, постраждалих від конфлікту, потенціал місцевих органів влади та громадянського суспільства істотно вичерпано і, у контексті підвищеного ризику СГН, врахування гендерних аспектів у заходах з відновлення та розбудови миру на місцевому рівні є важливим, але стає все важчим внаслідок зруйнування або закриття багатьох жіночих центрів та організацій в зонах конфлікту. Жінки становлять тільки 4% від загальної кількості високопосадовців в органах місцевого самоврядування, тому треба буде докласти особливих зусиль для сприяння участі жінок у всіх аспектах ініціатив з відновлення, рекомендованих у цьому компоненті (див. план, що складається з семи пунктів, Генерального Секретаря ООН з гендерно обумовленого відновлення миру).

Питання психічного здоров'я.

Через вплив насильства, пов'язаного з конфліктом, серед внутрішньо переміщених осіб, населення у зоні конфлікту та учасників бойових дій поширені проблеми психічного здоров'я, спричинені бойовими та кризовими умовами, такі як горе, розпач, травма, посттравматичний стресовий розлад (ПТСР). Хоча точно визначити масштаб проблеми неможливо, методика ВООЗ дозволяє припустити, що до 4% постраждалого дорослого населення страждає на серйозні психічні порушення, які безпосередньо спричинені кризою та потребують негайного лікування. Ще 15-20%, згідно з оцінками, страждають на помірні психічні порушення, в тому числі ПТСР, через які вони також потребують спеціалізованої допомоги. Міністерство соціальної політики наголошує на суттєвій необхідності розробки загальної програми реабілітації та адаптації, включно з новими закладами, впровадженням сучасних технологій та практик реабілітації, навчанням спеціалістів, а також на

істотних додаткових потреб щодо протезування та ортопедії.

Точка зору постраждалих «[...] вчителька сказала, що діти поводять себе прекрасно, поки вона знаходиться в класі, але вона не може вийти з кімнати. Вони починають плакати, біжать за нею. Вони бояться, що їх матері не зможуть дістатися до школи і забрати їх додому, якщо почнеться обстріл». Фокус-група серед молодих жінок, що повернулися до Слов'янську, жовтень 2014 р.

«Надзвичайно важливо надавати психологічну допомогу як військовим, так і ВПО. Люди проходять через справжнє потрясіння, і їм надзвичайно важко повернутися до нормального життя. У госпіталях та центрах для ВПО працюють тільки психологи-волонтери. Щоб упоратися із цією проблемою, необхідна добре організована система та установи, що підтримуються державою».

Круглий стіл з представниками НУО, м. Харків, 2015 р. Оскільки потреба у психосоціальній допомозі швидко збільшується, офіційна система психологічної допомоги не готова належним чином до того, щоб задовольняти зростаючі потреби у послугах, зокрема стосовно травми. Система психічного здоров'я здебільшого спирається на державну психіатричну службу, що характеризується високим рівнем медикалізації, а також на приватних консультантів та приватні клініки, які не підпадають під регулювання з боку державних систем забезпечення психічного здоров'я та охорони здоров'я. Наразі більшу частину потреб у психосоціальній допомозі забезпечують волонтери та громадські організації. Однак більшість консультантів з-поміж волонтерів або не проходили спеціальну підготовку, або навчалися за різними програмами, і нерідко вони не мають спеціалізованої кваліфікації для роботі з травмами, включаючи ПТСР. Багато з них не можуть впоратися із завеликою кількістю людей, що потребують допомоги. У цій ситуації вже стає очевидною вторинна травма серед психологів-консультантів та допоміжного персоналу (тобто, вторинна травма через роботу з військовими спогадами пацієнтів), а також вигоряння. Більше того, надзвичайно високий відсоток вигоряння та ПТСР серед волонтерів, які надають підтримку ВПО та учасникам бойових дій, що пов'язано із постійними поїздками в зону бойових дій, хронічною втомою через брак ресурсів та персоналу і нехтуванням власними потребами через психологічну зосередженість на служінні іншим. Це робить волонтерів групою високого ризику відносно психосоціальних проблем. Ситуація ще більше погіршується тим, що на початку 2014 року фінансування соціальних робітників було перекладене з Міністерства соціальної політики на місцеві адміністрації, через що кількість соціальних робітників скоротилася майже на 12 000 осіб, а отже послабилася і здатність держави ефективно реагувати на потреби у наданні психосоціальної допомоги, зокрема, вразливим групам [3, 4].

Луганська область до початку проведення антитерористичної операції мала значний економічний потенціал і входила до п'ятірки найбільш міцних промислово-економічних регіонів України. Основними галузями промислового комплексу області були металургія, хімічна промисловість, виробництво коксу і продуктів нафтопереробки, вугільна промисловість, машинобудування. Окупація частини території області з найбільшим зосередженням промислових об'єктів господарювання з другого півріччя 2014 року призвела промислову галузь до кризового стану.

Так, індекс промислової продукції у січні-серпні 2015 року порівняно з січнем-серпнем 2014 року становив 19,0 %. Обсяг реалізованої промислової продукції за січень-серпень 2015 року, без урахування частини зони проведення антитерористичної операції, становив 12,8 млрд грн, що складає 1,3 % від загальнодержавного.

На території Луганської області, підконтрольній українській владі, здійснює виробничу діяльність 489 промислових підприємств, з них 9 – великих, 99 – середніх та 381 мале. Основні підприємства зосереджено у містах: Сєвєродонецьк, Рубіжне, Лисичанськ, Кремінна. До підприємств основного кола статистичної звітності з виробництва коксу та продуктів нафто перероблення відносяться ПрАТ «ЛИНІК» та ПАТ «АМК».

У січні-липні поточного року ПрАТ «ЛИНІК» промислова продукція не вироблялася. На цей час ведуться роботи щодо відновлення виробництва поліпропілену (ремонт технічного обладнання, апаратів, трубопроводів, тощо). Запуск виробництва заплановано на жовтень поточного року.

ПАТ «АМК» (виробництво коксу) було вироблено товарної продукції на суму 1821,7 млн грн. У натуральному виразі обсяг коксу склав 436,9 тис. т (25,1 % до рівня січня-липня 2014 року).

Основними бюджетоутворюючими підприємствами галузі металургійне виробництво, виробництво готових металевих виробів ПрАТ «Алчевський металургійний комбінат», ПАТ «Стахановський завод феросплавів», ПАТ «Луганський трубний завод», Лутугинський державний науково-виробничий валковий комбінат, ТОВ «Метали і полімери». Фактично усе металургійне виробництво на цей час знаходяться на тимчасово окупованої території, галузь представлено незначною кількістю металообробних підприємств, питома вага яких не перевищує 0,8 %.

Практично все виробництво хімічних речовин і хімічної продукції зосереджено на підконтрольній українській владі території. Основними підприємствами галузі є: ПрАТ «Сєвєродонецьке об'єднання «Азот», ТОВ СП «Укрзовніштрейдінвест», ТОВ «Рубіжанський

трубний завод», ДП «Хімічний завод «Південний», РКХЗ «Зоря», ТОВ НВП «Зоря». Серед великих підприємств на не підконтрольній території залишилося ПАТ «Стахановський завод технічного вуглецю» та ХКО ім. Г.І.Петровського.

За оперативними даними у січні-липні 2015 року вироблено товарної продукції на суму: ПрАТ «Сєвєродонецьке об'єднання Азот» – 402,5 млн грн, що складає 27,1 % до відповідного періоду 2014 року; ТОВ «Рубіжанський трубний завод» – 4,5 млн грн, що становить 62,5 % до відповідного періоду 2014 року; ТОВ НВП «Зоря» – 185,3 млн грн (89,3 % до рівня січня-липня 2014 року); ТОВ «Склопластик» –69,2 млн грн (194,3 % до відповідного періоду 2014 року); ВКФ ТОВ «ТАНА» – 15,4 млн грн (100,8 % до рівня січня-червня 2015 року); ТОВ НВФ «МІКРОХІМ» – 105,0 млн грн (188,2 % до аналогічного періоду минулого року), тощо.Частка в структурі реалізації промислової продукції області – 13,5 %.

Провідні підприємства галузі машинобудування – ПАТ «Стахановський вагонобудівний завод», ПАТ «Луганськтепловоз», ПрАТ «НВЦ «Трансмаш», ТДВ «Попаснянський вагоноремонтний завод», та ряд інших, на цей час залишилися на тимчасово окупованій території.

Підприємствами, які розташовані на території підконтрольній українській владі, у січні-липні поточного року вироблено товарної продукції на суму: ПрАТ «СНВО «Імпульс» – 214,5 млн грн (у 2,6 р. більше показників січня-липня 2014 року); ТОВ «Лисичанський машинобудівельний завод» – 1,8 млн грн (27,8 % до січня-червня 2014 року); ТОВ НВП «Мікротерм» – 3,2 млн грн (94,3 % до січня-червня 2014 року); ТДВ «Попаснянський вагоноремонтній завод» – 169,0 млн. грн. (50,9 % січня-червня 2014 року).

На території підконтрольній українській владі в галузі текстильне виробництво, виробництво одягу, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів працюють лише ТОВ ВТФ «Шарм» м. Лисичанськ, ТОВ «Смалій» м. Рубіжне, ТОВ «Рубіжанська панчішна мануфактура» та інші малі підприємства, які мають незначний вплив на обсяги виробництва.

За підсумками роботи у січні-липні 2015 року до аналогічного періоду 2014 року темп росту промислової продукції цих підприємств легкої промисловості складає: ТОВ ВТФ «Шарм» м. Лисичанськ – 155,0 % (9,3 тис. швейних виробів); ТОВ «Смалій» м. Рубіжне – 174,2% (233,9 тис пар панчішно-шкарпеткових виробів); ТОВ «Рубіжанська панчішна мануфактура» з 01.04.2015 припинило свою діяльність через зниження обсягів збуту та невідшкодування ПДВ з електроенергії. Працівники переведені до ФОП Місюренко.

Основне підприємство галузі виготовлення виробів з деревини, виробництво паперу та поліграфічна діяльність, яке виробляє 90,0 % обсягів товарної продукції – ПАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат». Доля в структурі реалізації промислового виробництва –13,0%.

У січні-липні 2015 року вироблено товарної продукції на суму – 1302,1 млн грн (140,5 % до аналогічного періоду 2014 року), у натуральному виразі – картону та паперу – 97,6 тис тонн (95,3 %до аналогічного періоду 2014 року), гофротари – 60,3 млн м^2 (66,1 %до аналогічного періоду 2014 року).

На території підконтрольній українській владі працюють лише 4 шахти ПАТ «Лисичанськвугілля» та 4 із 7 шахт ДП «Первомайськвугілля». Внаслідок ведення бойових дій не було забезпечено фінансування прохідницьких робіт, належне постачання матеріалів та обладнання, що призвело до невиконання термінів вводу нових лав та навантаження на діючі очисні вибої.

За оперативними даними обсяг виробництва (видобуток вугілля) за січень-липень 2015 року склав 562,7 тис. тони: ДП «Первомайськвугілля» видобуто 209,1 тис. тонн вугілля (50,3 % від планового завдання); ПАТ «Лисичанськвугілля» видобуто 353,6 тис. тонн вугілля (83,6 % від планового завдання).

Зменшення обсягів видобутку вугілля відбулося через незадовільну роботу вугледобувних державних підприємств з ряду причин: ведення бойових дій на території області, руйнування промислових об'єктів; погіршення гірничо-геологічних умов; несвоєчасне введення нових вибоїв через відсутність коштів і передчасне виведення з експлуатації діючих вибоїв з геологічних причин; високий рівень зносу гірничошахтного устаткування, брак матеріалів та коштів на його своєчасний ремонт і заміну; незбалансованість економіки підприємств в результаті перевищення собівартості вугільної продукції над оптовими цінами; відсутність фінансування з держбюджету на капітальне будівництво та технічне переоснащення.

Електроенергетичну галузь економіки області представляють: енергогенеруючі підприємства: ВП «Луганська ТЕС» ТОВ «ДТЕК Східенерго», ДП «Сєвєродонецька ТЕЦ», блок-стації підприємств (ПАТ «Рубіжанський картонно-тарний комбінат», ПАТ «Алчевський коксохімзавод», ТОВ «Науково-виробниче підприємство «Зоря», які виробляють електроенергію для власних потреб); енерготранспортуюче підприємство: Луганські магістральні електричні мережі; енергопостачальні підприємства: ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання» та Луганська філія ДП «Регіональні електричні мережі».

Свою діяльність підприємства галузі здійснюють у рамках оптового ринку електроенергії України.

Через знаходження Луганської ТЕС в зоні бойових дій пошкоджено значну кількість ліній електромереж (на балансі підприємства 20 повітряних ліній, з них 8– 110 кВ та 12 – 220 кВ. В робочому стані залишилися лише 8 ліній – 3 лінії

220 кВ та 5 ліній 110 кВ) й обладнання (на станції з 6 енергоблоків 2 знаходяться в роботі з видачею навантаження 270 МВт/добу).

За січень-липень 2015 року всіма генеруючими потужностями області вироблено 1467,5 млн кВт·год. електроенергії, що складає 34,5 % до аналогічного періоду 2014 року (4249,1 млн кВт год).

За січень-липень 2015 року з ДП «Енергоринок» областю одержано електроенергії (брутто) 2192,8 млн кВт·год., це 35,3 % до січня-липня 2014 року (6212,1 млн кВт·год.). Різниця між споживанням (брутто) та виробленням електроенергії – 724,5 млн кВт·год., або 33,0 %. За січень-липень 2015 року сумарний обсяг спожитої (нетто) електроенергії 1157,5 млн кВт·год. на суму 2061,8 млн грн, сплачено 1050,8 млн грн, рівень розрахунків – 51,0 % (за січень-липень 2014 року – 90,0 %). Всіма споживачами ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання» за звітний період використано електроенергії на суму 1384,2 млн грн, сплачено 724,2 млн грн, рівень розрахунків – 52,0 % (за січень-липень 2014 року – 90,0 %).

Луганською філією ДП «Регіональні електричні мережі» за січень-липень 2015 року підприємствам вугільної промисловості регіону та іншим споживачам відпущено електроенергії на суму 693,7 млн грн, сплачено 330,0 млн грн, рівень розрахунків – 47,6 % (за аналогічний період 2014 року – 81,0 %).

По підприємствах житлово-комунального господарства рівень розрахунків за січень-липень 2015 року складає 12,7 % (нараховано 244,7 млн грн, сплачено 31,2 млн грн), заборгованість перед ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання» – 1409,9 млн грн.

Підприємствами водопровідно-каналізаційного господарства області за січень-липень 2015 року використано електроенергії на суму 153,3 млн грн, сплачено 7,7 млн грн, або 5,0 %. Їх заборгованість перед ТОВ «Луганське енергетичне об'єднання» становить 1164,0 млн грн. Відповідно до ліцензійних умов провадження господарської діяльності, транспортування та постачання природного газу розподільними газовими мережами області за регульованим тарифом здійснює публічне акціонерне товариство по газопостачанню та газифікації «Луганськгаз». Товариство є суб'єктом природної монополії на ринку транспортування природного газу розподільними трубопроводами в межах області. Компанія забезпечує закупівлю й поставку газу населенню, бюджетним установам, промисловим споживачам, громадським організаціям, експлуатацію розподільних газових мереж області, виконує роботи з газифікації об'єктів і населених пунктів регіону.

Протягом січня-березня 2015 року на впровадження господарської діяльності ПАТ «Луганськгаз» негативно діяла складна ситуація в регіоні у зв'язку із проведенням антитерористичної операції.

У товариства відсутня можливість розпоряджатися майном відокремлених структурних підрозділів: Алчевського, Антрацитівського, Краснодонського, Краснолуцького, Луганського, Стахановського, Свердловського міжрайонних управлінь з експлуатації газового господарства, адміністративної будівлі за адресою: вул. Шевченка, 102, м. Луганськ, які раніше входили до складу компанії.

Відповідно до інформації газопостачальної компанії, господарським комплексом області за січень-липень 2015 року спожито (без урахування окупованої території) 325,1 млн м³ природного газу.

За інформацією ПАТ «Луганськгаз», станом на 01.08.2015 рівень розрахунків споживачів за спожитий природний газ на підконтрольній українські владі території з початку року складає 77,4 % (нараховано 473,3 млн грн, сплачено 366,2 млн грн), в тому числі населення розрахувалося на 73,4 % (відповідно 352,4 млн грн і 258,7 млн грн), бюджетні установи – 95,6 % (відповідно 63,4 млн грн і 60,6 млн грн), промислові підприємства (яким компанія поставляє енергоносій, відповідно 57,3 млн грн і 46,7 млн грн) – 81,5 %.

За інформацією НАК «Нафтогаз України», теплопостачальні підприємства області розрахувалися за поставлений природний газ станом на 20.08.2015 на 51,6 % (нараховано 124,7 млн грн, сплачено 64,3 млн грн). Що стосується сільського господарства, то в області сконцентровано 1908,7 тис. га земель сільськогосподарського призначення, або 4,6 % до загальної площі сільськогосподарських угідь України, у т.ч. ріллі – 1277,1 тис. га, або 3,9 % ріллі України. На територіях підконтрольних українській владі знаходиться 1281,9 тис. га земель сільськогосподарського призначення, з них ріллі – 895,7 тис. га. На сьогодні 10,6 тис. га земель сільськогосподарського призначення підлягають розмінуванню (Новоайдарський, Попаснянський, та Станично-Луганський райони).

Виробництво сільськогосподарської продукції, на підконтрольних українській владі територіях здійснюють 988 агропромислових формувань та понад 43,3 тис. особистих селянських господарств.

Проведення антитерористичної операції на території Луганської області вплинуло на показники сільськогосподарської галузі. Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва у січні-серпні 2015 року порівняно з січнем-серпнем 2014 року становив 69,4 % (без урахування частини зони проведення антитерористичної операції).

Станом на 1 вересня 2015 року у порівнянні з відповідною датою 2014 року скоротилося поголів'я худоби та птиці: великої рогатої худоби на 31,8 %; корів на 31,9 %; свиней на 20,6 %; овець та кіз на 26,3 %; чисельність птиці на 22,3 %.

Виробництво основних видів продукції тваринництва за січень-вересень 2015 року

скоротилося: м'яса на 45,4 %; молока на 28,5 %; яєць на 78,9 %. За зазначеними показниками Луганська область серед регіонів України посідає 24 місце.

Виробництво основних видів сільськогосподарських культур станом на 1 вересня 2015 року у порівнянні з відповідною датою попереднього року скоротилося: зернових та зернобобових культур на 9,8 %; насіння соняшнику на 82,7 %; картоплі на 41,1 %; овочів відкритого ґрунту на 24,7 %.

Станом на 01.10.2015 в області зібрано зернових с площі 340,8 тис. га (при 391,7 тис. га що складає 87,0 %), валовий збір зернових склав 882,7 тис. тонн, середня врожайність 26,0 ц/га, що значно нижче минулого року (33,0 ц/га).

Триває збір кукурудзи станом на 01.10.2015 зібрано на площі 31,3 тис. га (40 % до планового показника). Валовий збір 85,3 тис. тонн, середня врожайність 27,2 ц/га. Очікується отримати валовий збір 187,1 тис. тонн. Сорго зібрано з площі 0,3 тис. га при 4,3 тис. га (7,0 % до планового показника), валовий збір 0,8 тис. тонн, середня врожайність 27,4 ц/га. Очікується отримати валовий збір 126,0 тис. тонн.

Всього в Луганській області очікується зібрати зернових 1163,3 тис. тонн, середня врожайність 29,7 ц/га. Соняшника зібрано з площі 202,7 тис. га, що складає 68,0 % від загальної площі. Валовий збір складає 326,4 тис. тонн, середня врожайність 16,1 ц/га (2014 рік – 18,7 %). Очікується зібрати 483,9 тис. тонн.

Під урожай 2015/2016 маркетингового року усіма категоріями господарств планується посіяти 218,2 тис. га озимих культур на зерно (на рівні минулого року), в тому числі 214,5 тис. га – озимої пшениці, 3,7 тис. га озимого ячменю. Станом на 01.10.2015 посіяно озимих зернових культур на площі 155,4 тис. га, що становить 71,2 % від запланованого.

Для здійснення комплексу осінньо-польових робіт витрачено 978,3 млн. грн власних коштів, що становить 61,9 % від запланованих (1580,8 млн. грн).

У вирішенні продовольчої безпеки області значне місце займає харчова промисловість, яка є заключною ланкою у виробництві сільськогосподарської продукції. Вона мала розгалужену структуру, міцний виробничий потенціал, який забезпечував потребу населення в якісних продуктах харчування в широкому асортименті. Бойові дії та окупація території вплинули на роботу галузі в цілому. Спостерігається зниження обсягів виробництва всіх продуктів харчування за винятком готових кормів для тварин.

Забезпеченість до потреби населення області на підконтрольній Україні території продукцією тваринницького походження власного виробництва, з урахування домогосподарств складає: м'ясом птиці на 30 % (дефіцит м'яса птиці щомісячно складає 450 тонн), яловичини – 65 % (нестача складає 360 тонн), свинина – 95 % (нестача – 37 тонн), курячим яйцем на 60 % (нестача – 6 млн шт.), вершковим маслом на 52 % (нестача – 135 тонн). Така ситуація склалась в наслідок того, що основні виробники зазначеної продукції залишились на території, непідконтрольній українській владі. Також слід зазначити, що виробничі потужності з виробництва крупи гречаної, макаронних виробів, борошна (ПП «Агрорейд», м. Алчевськ, ТОВ «МілаМ», м. Луганськ, ПРаТ «Луганськ млин, м. Луганськ), залишилися на території тимчасово підконтрольній терористичним угрупуванням. Забезпеченість до потреби крупи гречаної 40 % (щомісячна нестача 70 тонн), макаронних виробів – 45 % (нестача – 60 тонн). Обсяг щомісячної потреби у борошні хлібопекарських підприємств становить 4,1 тис. тонн, до кінця поточного маркетингового періоду необхідно 25 тис. тонн борошна.

У зв'язку з тим що основні виробники борошна залишилися на окупованій території – хлібопекарські підприємства змушені закупати борошно в Харківський області. Рівень оптово-відпускної ціни борошна вищого гатунку, з урахуванням логістики досягає до 7 грн за кг, що значно впливає на собівартість хліба.

На цей час на території, яка підконтрольна українській владі знаходиться 83 підприємства переробної промисловості, або 14,6 % від загальної кількості підприємств області.

На територіях підконтрольних українській владі залишилось 2 м'ясопереробних підприємства потужністю 3,6 тис. тонн. Планується збільшити виробництво ковбасних виробів на 10 %; 16 сертифікованих зернових склади загальною ємкістю 765,4 тис. тонн, 4 фруктосховища загальною ємкістю 2,3 тис. тонн, та одне овочесховище ємкістю 1,1 тис. тонн. Масложирова галузь області представлена 3 великими підприємствами (основні виробники ТОВ «Сватівська олія», ТОВ Кепітал Груп, філія ТОВ «Біловодський елеватор» «Міловський завод рафінованої олії «Стрілецький степ») та понад 20 міні цехів, виробничі потужності яких дозволяють переробляти 300 тис. тонн сировини.

До кінця 2015 року планується завершити реконструкцію 4-х тваринницьких приміщень на загальну суму 2,67 млн грн (СФГ «Каштан», ПП СВФ «Агро»).

Для створення додаткових потужностей з переробки сільськогосподарської продукції планується реалізація наступних інвестиційних проектів: реконструкція та заміна обладнання ковбасного цеху (лінія переробки м'яса) за європейським стандартом у м. Сватове, ФОП Любий Г.В. – 97,9 млн грн; реконструкція заводу ТОВ «Слобожанський завод продтоварів» (збільшення виробництва соняшникової рафінованої дезодорованої олії), у м. Сватове – 38,7 млн грн; реконструкція тепличного комплексу ТОВ

«Мічурінське» Новоайдарського району – 2,5 млн грн.

З 2015 року Кабінетом Міністрів України відновлено державну програму фінансової підтримки заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів, яка в останні роки не працювала в силу цілого ряду причин, в тому числі фінансового характеру. Всього на 2015 рік на Луганську область за цією програмою виділено 8896,0 тис. грн.

З метою нарощування чисельності поголів'я сільськогосподарських тварин та забезпечення населення овочевою продукцією Департаментом агропромислового розвитку розробляються Програми «Розвитку особистих селянських господарств», «Розвитку рибного господарства Луганської області» та «Програма розвитку садівництва у Луганській області» [2].

Загальні підтверджені міграційні втрати регіону наближаються до 1,5 млн. осіб. Невизначеність реальних перспектив щодо припинення бойових дій та відновлення контролю України над окупованими територіями матиме наслідком подальше збільшення масштабів внутрішньої міграції населення [1].

За оцінками, сукупні потреби у відновленні за компонентом Інфраструктура та соціальні послуги становлять 1,258 млрд дол. США. У транспорті, секторі охорони здоров'я та енергетиці потреби у відновленні найбільші і становлять 558 млн дол. США, 184 млн США та 79 млн США відповідно. Оцінки потреб у відновленні були зроблені на основі наявних даних про пошкодження інфраструктури, враховуючі необхідність: 1) реконструювати постраждалі об'єкти інфраструктури відповідно до покращених стандартів; 2) відновити надання послуг особам, що мешкають у Донецьку та Луганську, заміну пошкоджених об'єктів; та 3) надати соціальні послуг ВПО. Фінансування також охоплює потреби у людських та інших ресурсах, які необхідні для реконструкції інфраструктури та відновлення надання соціальних послуг.

Впровадження заходів з відновлення: від стратегії відновлення до проектного впровадження Основні характеристики нової перехідної стратегії відновлення:

Заходи, рекомендовані індивідуальним секторам, узгоджуються із загальним баченням Урядом України стратегічних перспектив відновлення. Хоча заходи, пропоновані для кожного сектору і направлені на стабілізацію умов життя у громадах, постраждалих внаслідок конфлікту, є фактично короткостроковими, вони сприяють реалізації порядку денного реформ Уряду на 2015-2017 рр.

Варіанти з визначенням оцінки витрат наведено щодо впливу та потреб відновлення у кожному секторі, що дає Уряду кілька варіантів вибору на початку процесу реалізації відновлення. Це стосується: (а) реконструкції зруйнованої інфраструктури; (б) відновлення надання послуг особам, що проживають у Донецькій та Луганській областях, та (в) надання соціальних послуг особам, переміщеним у результаті конфлікту (ВПО), які проживають тепер головним чином в Донецькій, Луганській, Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях.

Стабілізація умов життя в постраждалих районах може означати реконструкцію та відновлення інфраструктури і надання послуг хоча б до рівня докризових умов, але бажано до рівня підвищених стандартів. Цей підхід доречний, наприклад, в секторі освіти, де пропонується збільшення кількості місць в дошкільних навчальних закладах, щоб надати всім дітям можливості для освіти, і також, можливо, запропонувати їхнім матерям та батькам умови, що дозволять заробляти на життя. Так само це стосується реконструкції пошкоджених мостів, об'єктів інфраструктури системи охорони здоров'я, систем водопостачання та водовідведення, які, можливо, будуть застосовуватися для обслуговування великої кількості довгостроково переміщених осіб на невизначений період часу.

Принципвідбудовизпокращеннямтаудосконале ннямзастосовувавсядиференційовано та вибірково під час розрахунку витрат на відновлення всіх секторів і їх підсекторів. Це необхідно для забезпечення оптимізованих за витратами програм реконструкції та відновлення, які є чутливими до потреб найбільш вразливих верств населення і осіб, переміщених в результаті конфлікту. Рекомендації щодо відбудови з удосконаленням та покращенням у цьому компоненті головним чином стосуються відновлення, яке забезпечуватиме поліпшення в порівнянні з докризовими умовами. Наприклад, потреби в транспортному секторі охоплюють витрати на будівництво тротуарів і критих автобусних зупинок для кращого обслуговування жінок, дітей і молоді. Так само, сектору охорони здоров'я після втрати всіх закладів третинної медичної допомоги в Донецьку та Луганську, внаслідок захоплення цих міст озброєними угрупованнями, рекомендовано придбати нове обладнання, яке краще відповідатиме потребам населення. Аналогічно, сектору освіти рекомендовано навчати дітей, як визначати боєприпаси, що не вибухнули, щоб вирішити проблему розмінування шкіл, місць загального користування та інших громадських об'єктів (це питання розглядається у рамках компонента 3 ОВРМ).

Здійснення відновлення, особливо із застосуванням елементів удосконалення та покращення, потребуватиме розвитку потенціалу відповідних державних установ. Відповідно, оцінка

підсекторних потреб охоплює витрати та способи здійснення програм розвитку таких можливостей.

Усі потреби було розподілено за пріоритетами з урахуванням невідкладності впровадження та величини впливу на одержувачів і, зокрема, потреб вразливих груп. Крім того, фінансові потреби і плани впровадження було представлено на період тривалістю два роки (інколи з виходом поза межі цих часових рамок щодо деяких заходів). Потреби також було узгоджено у розрізі всіх секторів для уникнення дублювання та визначення розривів, зокрема шляхом проведення попередніх обговорень з Урядом. Здійснювалася координація діяльності у різних секторах для забезпечення узгодженості між різними вартісними коефіцієнтами.

В той час як більшість секторів, охоплених цією оцінкою, також потребують суттєвих реформ та вдосконалення управління, реформи не визначалися конкретно на цьому етапі ОВРМ. Винятком з цього є сектор довкілля, де невідкладні поліпшення у сфері управління вважалися необхідними навіть для того, щоб розпочати негайні заходи з відновлення протягом наступних двох років.

Вирішення ключових наскрізних питань

Потреби сектору було сформульовано та оцінено також з метою задоволення конкретних потреб внутрішньо переміщених осіб, прав уразливих груп населення, забезпечення гендерних прав, розширення прав і можливостей молоді, а також прав людини. Оцінку цих потреб було визначено під час консультацій з експертами з відповідних питань.

Включення гендерних питань та потреб: було складено список гендерних питань, розповсюджено його та обговорено з профільними експертами, щоб переконатися, що потреби і можливості чоловіків, жінок і молоді враховано під час оцінки потреб щодо інфраструктури та соціальних послуг, а також відображено у стратегіях відновлення та належним чином оцінено. Так, були розглянуті такі питання: а) безпека та надійність доступу до громадської інфраструктури для чоловіків, жінок, дітей, а також осіб літнього віку, та забезпечення умов, коли громадські місця (транспорт, лікарні, школи, ринки тощо) є вільними від насильства та порушень прав. Ці потреби можна задовольнити шляхом подовження часу і якості освітлення, розміщення найважливіших об'єктів інфраструктури поблизу житлових районів та надання житла жінкам і чоловікам з числа ВПО з різних сімей в різних приміщеннях; б) забезпечення комфортного доступу до інфраструктури для людей, які не мають транспортних засобів, людей в інвалідних візках та інших вразливих груп, а також в) максимізація фінансової доступності, оскільки багато ВПО та інших людей в районах, постраждалих від конфлікту, не мають постійних джерел доходу, особливо у випадку домогосподарств, очолюваних жінками.

Застосування гендерного підходу також корисне для розробки стратегій відбудови з покращенням та удосконаленням. Планування заходів з відновлення з урахуванням гендерних питань є ключовим для забезпечення умов, в яких оновлена інфраструктура сприяє рівноправному поліпшенню добробуту чоловіків, жінок, хлопців та дівчат. Створення інфраструктури на основі потреб, що враховує зміни в демографічному складі, спричинені конфліктом (зміни в кількості населення, віковому та гендерному складі), також відображено в стратегіях відновлення та кількісному підрахунку потреб різних підсекторів ІСП.

Ставлення та включення потреб ВПО: ключова мета рівноправного забезпечення інфраструктурними і соціальними послугами внутрішньо переміщених осіб та приймаючих громад у районах, постраждалих від конфлікту, була включена в різноманітні оцінки потреб підсекторів. Подальші рекомендації щодо включення питань ВПО у порядок денний відновлення передбачають таке: (а) забезпечення відновлення шкіл, закладів охорони здоров'я, систем водопостачання та водовідведення, наприклад, для задоволення додаткового попиту, пов'язаного з присутністю ВПО; (б) забезпечення рівного та адекватного доступу ВПО та приймаючого населення до відновлених послуг, щоб не спричинити небезпеки конфлікту між ВПО та приймаючими громадами в районах з високою концентрацією ВПО; (в) залучення ВПО і приймаючих громад до процесу визначення пріоритетів відновлення в громадах на початку процесу відновлення; (г) обстеження намірів ВПО щодо повернення, механізмів реалізації та потреб ВПО щодо пріоритетності відновлення інфраструктури і соціальних послуг, які уможливлять і зроблять сталим повернення, а також (д) створення можливостей для використання навичок ВПО, наприклад, під час виконання громадських, електротехнічних та гідрологічних робіт у процесі відновлення.

Визначення та кількісний розрахунок потреб під сектору у відновленні.

Огляд і резюме потреб: згідно з оцінками, загальна потреба у відновленні компонента інфраструктури та соціальних послуг становитиме близько 1,258 млрд дол. США. Найбільшими є потреби у секторах транспорту, охорони здоров'я та енергетики - 558 млн дол. США, 184 млн дол. США та 329 млн дол. США відповідно.

Освіта (9,71 млн дол. США): заходи щодо відновлення були розроблені за принципом відновлення з покращенням і удосконаленням та з урахуванням захисту вразливих громад. Ключовими короткостроковими цілями відновлення є: (1) реконструкція інфраструктури; (2) відновлення надання послуг (в постраждалих від конфлікту та приймаючих ВПО регіонах); (3) розвиток потенціалу освітніх органів влади щодо чутливого до кризи планування та готовності; та (4)

пом'якшення ризиків, пов'язаних із кризою, таких як захист дітей від насильства, мін та боєприпасів, що не вибухнули.

Відновлення має бути використане, як можливість поліпшення доступу до якісної освіти через краще проектування навчального процесу, підвищення кваліфікації вчителів та розбудову спроможності органів освіти на всіх рівнях у сфері планування та впровадження відновлення системи освіти. Заходи щодо відновлення рекомендовано здійснювати за принципом відбудови з покращенням та удосконаленням, включаючи: забезпечення доступності для дітей з особливими потребами; водопостачання та водовідведення в школах; ефективніші системи опалення; дотримання сучасних екологічних стандартів і вимог та здатність тривалий час приймати переміщених дітей, які можуть інтегруватися в ці громади. У секторі початкової та середньої освіти будівництво та відновлення слід проводити з урахуванням необхідності консолідації освітніх закладів. Що стосується персоналу, можна наймати жінок з числа ВПО, які мають відповідний рівень освіти, в якості вчителів у школах та дитсадках.

США. Успішне впровадження цих заходів потребуватиме інвестицій у заходи з інституційної розбудови та поліпшення управління, такі як навчання вчителів та персоналу з метою прискорення та сприяння прийняттю на навчання переміщених дітей. Потреби в розбудові спроможності оцінюються сумою 1,95 млн дол. США. Пов'язані з цим кампанії з інформування громадськості та інші заходи з пом'якшення ризику для учнів від мін та боєприпасів, що не вибухнули, оцінюються сумою 0,89 млн дол. США і будуть організовані у рамках ширшої діяльності зі знешкодження мін та боєприпасів у рамках компонента 3.

Охорона здоров'я (184,2 млн дол. США). З метою максимізації довгострокового впливу заходів в галузі охорони здоров'я запропонована стратегія відновлення визначає пріоритетність адекватного надання послуг охорони здоров'я над потребами реконструкції інфраструктури. Основна частина витрат на відновлення розподілена на зміцнення системи охорони здоров'я для задоволення невідкладних потреб щодо охорони здоров'я ВПО та підтримки приймаючих громад (86,8 млн дол. США). Так само велика частина витрат призначена для забезпечення гарантованого доступу ВПО і населення задіяних громад до фармацевтичних препаратів шляхом відшкодування витрат чи забезпечення доступності медичних препаратів для пацієнтів.

Надання послуг $1.0 інфраструктури охорони здоров'я становить 6,5 млн дол. США. Для ряду пошкоджених об'єктів інфраструктури охорони здоров'я (психіатричні лікарні, туберкульозні диспансери) відповідної потужності можна частково досягти шляхом застосування моделей амбулаторної допомоги, розробленої в координації із соціальними службами та НУО. Для відновлення інфраструктури, крім ремонту пошкоджених об'єктів, існує невідкладна потреба відновити потужності третинної допомоги замість тих, що тепер знаходяться поза контролем Уряду у Луганській та Донецькій областях. В даному випадку, відповідні витрати охоплюють модернізацію існуючих великих закладів вторинного рівня в двох областях з необхідним обладнанням та технологією для гарантування доступу населення до високоспеціалізованої допомоги. Необхідно також запровадити системне реагування на гендерно обумовлене насильство, яке передбачає підготовку лікарів для надання допомоги постраждалим від насильства. Загальна оцінка вартості обладнання для цих двох областей становить 101,5 млн дол.

Енергетика (78,86 млн дол. США). Складається з секторів електроенергетики, вугільного сектору, централізованого теплопостачання та нафтогазового сектору. Сектор енергетики є критично важливим для здоров'я та добробуту постраждалого населення протягом цієї зими і надалі. Основна частина коштів на відновлення призначається сектору електроенергетики, оскільки пошкоджено найбільші електростанції. Разом з тим, потреби у вугільному секторі та секторі централізованого теплопостачання також потребують невідкладної уваги. Гострий дефіцит палива та потреби в опаленні протягом зими потребують першочергових заходів.

Електроенергетика (49,214 млн дол. США). Сім енергогенеруючих та енергопостачальних компаній у регіоні зазнали значних втрат. Ці компанії стикаються з суттєвими викликами, оскільки повинні виконувати термінові ремонтні роботи, підтримувати постачання енергії кінцевим споживачам, і все це за умов зниження доходів та прибутку. Визнаючи це, Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг, уже вжила заходів для полегшення цього фінансового тягаря. Зокрема було надано 50 млн дол. США для поповнення значно вичерпаних запасів палива для енергогенеруючих об'єктів.

Сприяння відновленню приватного сектору в галузі енергетики: як було зазначено вище, Уряду рекомендовано сприяти відновленню приватного сектору в галузі енергетики з огляду на те, що він надає життєво важливі громадські послуги у постраждалих районах, відсутність яких може поставити під серйозну загрозу життя та добробут постійних мешканців і ВПО в цих районах.

Постачання електроенергії для ВПО: приплив ВПО був найбільшим у Харківській, Дніпропетровській та Запорізькій областях. Водночас, енергогенеруючі потужності в Дніпропетровську та Запоріжжі оцінюються, як достатні, щоб задовольнити збільшений попит. Потреби в електроенергії в Харківській області

вимагають додаткової оцінки, якщо кількість ВПО надалі зростатиме.

Вугілля (1,296 млн дол. США): шкода, завдана об'єктам, що знаходяться під контролем Уряду, порівняно невелика. Разом з тим, надавачі послуг зазнали суттєвих втрат. Оскільки обидва надавачі послуг є державними підприємствами, понесені збитки з часом будуть відшкодовані з державних бюджетів. Разом з тим, необхідно зробити доступним фінансування в короткостроковій перспективі, щоб уможливити повернення об'єктів до повномасштабного виробництва та запобігти подальшим збиткам. Це пропонується здійснити лише у рамках короткострокових невідкладних заходів без утримання цих збиткових підприємств протягом тривалого періоду, державні субсидії для яких мають бути припинені якнайшвидше.

Централізоване теплопостачання (24,986 млн дол. США). Пошкоджені інфраструктури найбільше зосереджені в Донецьку і становлять 97% потреб відновлення. Переважна більшість потреб відновлення (97%) стосується реконструкції інфраструктури, необхідної для постачання теплової енергії кінцевим споживачам. З них 92% коштів необхідні для реконструкції теплогенеруючих потужностей, зокрема, котелень. З огляду на суворий зимовий період, критично важливо, щоб фінансування було надано своєчасно. Це особливо важливо, оскільки переривання теплопостачання взимку, ймовірно, спричинить до масового застосування електричних приладів (обігрівачів) домогосподарствами, що різко збільшить навантаження на електричні мережі і може вплинути на енергопостачання. Інакше кажучи, споживач може втратити доступ до електроенергії разом з теплом. Приплив ВПО також створює додаткові потреби щодо збільшення водопостачання. Потреби в централізованому теплопостачанні для ВПО, включені до цієї оцінки, розраховані на півріччний період на основі поточних цифр ВПО та поточних тарифів на гарячу воду і опалення для Донецької та Луганської областей, а також Харкова, Запоріжжя та Дніпропетровська (рис.).

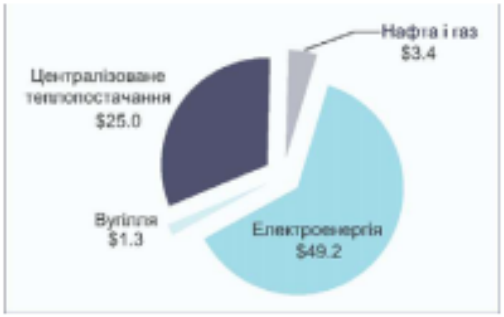

Рис. Потреби відновлення сектору енергетики (млн дол. США)

Нафта і газ (загальні потреби 3,4 млн дол. США). З огляду на зимові потреби, пріоритет необхідно віддати реконструкції інфраструктури, яка безпосередньо впливає на надання послуг кінцевим споживачам. Оцінка потреб нафтогазового сектору також охоплює газопостачання для ВПО на основі поточних показників ВПО та поточних тарифів на газопостачання для Донецької та Луганської областей, а також Харкова, Запоріжжя та Дніпропетровська.

Громадські будівлі та житло (27,21 млн дол. США). Потреби оновлення житла розраховані для відбудови пошкоджених та зруйнованих багатоквартирних та приватних будинків за середньою вартістю одиниці житла, оціненої місцевими органами влади в різних містах та районах Донецької та Луганської областей. Вони базуються на припущенні, що Уряд, відповідно до своєї минулої практики, може надати компенсацію власникам житла на реконструкцію їхніх будинків за стандартною ставкою за 1 квадратний метр. Це бажаний сценарій або варіант, що застосовується до оцінки потреб за моделлю реконструкції на основі компенсації та залучення підрядників. Необхідно зазначити, що ці оцінки обмежуються лише районами та населеними пунктами, вказаними вище. Потрібно зібрати більше даних щодо решти постраждалих районів та населених пунктів Донецької та Луганської областей. Ці витрати загалом становлять 20,06 млн дол. США, з них 16,26 млн дол. США призначено для Донецької області, і 3,8 млн дол. США для Луганської області. Пошкодження в Донецькій області є найбільшими в Слов'янську і становлять 7,474 млн дол. США. В Луганській області пошкодження сконцентровані в Лисичанську і загалом становлять 3,514 млн дол. США.

Інші альтернативи реконструкції житла: інші варіанти відновлення житла, які не враховані в оцінці потреб, охоплюють можливе надання одноразової виплати на придбання нових будинків особам та сім'ям, чиє житло було пошкоджене. Згідно з оцінками, 372 сім'ї було переміщено у трьох населених пунктах та районах Донецької області та в одному населеному пункті Луганської області (оновлені дані і дані щодо інших населених пунктів та районів потрібно зібрати). Згідно з цим варіантом та з огляду на переважаючі ринкові ціни на двокімнатні квартири в постраждалих районах, може бути потрібно близько 7,14 млн дол. США для забезпечення придбання будинків для цих сімей. Третім варіантом може бути прив'язка платежів до обов'язкової кількості квадратних метрів на одну особу згідно із законом - цей варіант є більш наближеним до підходу на основі субсидії, ніж до підходу на основі компенсації. З огляду на обов'язкову кількість квадратних метрів на особу 13,65 кв. м. та додатково 10 кв. м. на сім'ю, вартість такої виплати всім постраждалим особам оцінюється сумою 5,95 млн дол. США.

Зрештою, оцінки потреб відновлення громадських будівель охоплюють реконструкцію або ремонт пошкоджених об'єктів, а також забезпечення обладнання для відновлення надання послуг. Дані базуються на оцінках, наданих місцевими органами влади в різних містах та районах Донецької та Луганської областей, під час їх відвідання для цілей оцінки.

Соціальна допомога (329,4 млн дол. США). Головна увага під час оцінки потреб у соціальній допомозі приділялася додатковим коштам, необхідним для надання допомоги та послуг ВПО. Разом з тим, оцінка також охоплює вартість ремонту пошкодженої фізичної інфраструктури, пов'язаної з наданням та розподілом виплат соціальної допомоги. Очікується, що ВПО будуть одержувачами коштів в рамках регулярних програм соціальної допомоги, які існують в Україні, і кількість учасників програми гарантованого мінімального доходу, а також виплат за інвалідністю зросте. Це зростання компенсуватиметься сумою невиплаченої допомоги мешканцям Криму. Крім того, витрати на активну політику на ринку праці, спрямовану на підтримку зайнятості серед ВПО, становитимуть близько 6,5 млн дол. США. Система соціального забезпечення в 5 областях також потребуватиме додаткових соціальних працівників для обробки справ зростаючої кількості заявників та клієнтів. Згідно з оцінками, в 5 областях знадобляться 500 додаткових соціальних працівників. Витрати, пов'язані з їхньою заробітною платою та навчанням оцінюються сумою 3,5 млн дол. США в 2015 році. Загалом, заходи, запропоновані в секторі соціальної допомоги, охоплюють такі складові:

Допомога ВПО (301,3 млн дол. США). Згідно з рішенням Кабінету Міністрів, зареєстровані ВПО, які мають рахунок у банку, мають право на отримання допомоги протягом шести місяців сумою максимум 2 400 грн. на сім'ю на місяць. Видатки на допомогу ВПО до січня 2016 року оцінюються сумою 301,3 млн дол. США на основі нижчої оцінки кількості ВПО за прогнозом Світового банку.

Виплати на випадок безробіття (15,2 млн дол. США). Виплати на випадок безробіття розраховані на дворічний період на основі поточної кількості ВПО. Виплати на 2015 рік вищі в Донецькій області (далі у порядку зменшення йдуть Харків, Запоріжжя та Дніпропетровськ), водночас в Луганській області зареєстровано відносно невелику кількість безробітних [3, 4].

Бажаний рівень пост конфліктної реабілітації регіону має бути досяжним і відповідати фінансовим, матеріально-технічним та кадровим можливостям країни. Програма відновлення та розвитку Донбасу повинна стати національним проектом комплексної модернізації економіки та інфраструктури України.

На початковому етапі реабілітації більше 90% державних коштів має бути спрямовано на відновлення й реконструкцію систем життєзабезпечення та інфраструктури, у подальшому – необхідно залучати не лише державні кошти і міжнародну допомогу, а й ресурси українського бізнесу.

Важливим результатом реалізації програми модернізації та розвитку металургії до 2025 р. стане двократне збільшення (до 30-40%) частки внутрішнього ринку в загальному обсязі споживання металопродукції, виробленої на підприємствах Донбасу, для відбудови пошкодженої інфраструктури регіону.

Реалізація програми прискореної екологічної модернізації теплоелектростанцій забезпечить створення на Донбасі нових потужностей енергогенерації на платформі екологічної технології циркулюючого киплячого шару, когенераційних модулів на шахтному метані, зеленої енергетики з використанням властивих шахті перепадів висот. Запровадження на найбільш потужних шахтах Донецької та Луганської областей поточних технологій швидкісного спорудження дегазаційних свердловин з поверхні здатне забезпечити випуск додаткової вугільної продукції приблизно на 6 млрд. грн.

Головним очікуваним результатом реалізації програми підтримки господарств для збереження села та сільських територій Донбасу є збільшення до 50% частки сільськогосподарської продукції власного виробництва для забезпечення потреб населення регіону.

Розбудова сучасної промисловості передбачає орієнтацію на неоіндустріальну модернізацію підприємств традиційних галузей спеціалізації регіону (паливно-енергетичного комплексу, чорної металургії, хімічної промисловості, машинобудування) для забезпечення конкурентоспроможності в глобальній економіці. На становлення нових видів діяльності як основи розвитку внутрішнього ринку, нарощування експортного потенціалу і вирішення соціальних проблем регіону. На створення техніко-впроваджувальних (наукових і технологічних парків) та промислових інвестиційних зон (індустріальних парків). *Розвиток села і сільського господарства має здійснюватися на основі* виробництва сільськогосподарської продукції для забезпечення потреб населення регіону. На основі модернізації та розвитку господарств населення, диверсифікації сільської економіки, модернізації житлового фонду в сільській місцевості та розвитку сільської інфраструктури. На основі стимулювання самоорганізації сільських громад.

Принциповим у процесі відродження традиційних галузей є надання податкових пільг суб'єктам господарювання - приватним партнерам, діяльність яких спрямована на виробництво продукції, виконання робіт та надання послуг, важливих для відновлення Донбасу та спрямування відповідної економії коштів на збільшення

капіталовкладень і прискорення відновлювальних робіт, що здійснюватимуться у межах проектів публічно-приватного партнерства.

У результаті розвитку індустріальних, енергетичних, технологічних і наукових парків буде досягнуто виникає можливість налагодження нових маркетингових зв'язків, які нададуть можливість збільшення до 30% частки продукції, виготовленої в інвестиційних зонах, у загальному обсязі інноваційної продукції промисловості регіону. Наростити експортний потенціал регіону в 2-2,5 рази за рахунок зростання частки продукції високого ступеня переробки, виготовленої в інвестиційних зонах, для експорту на ринки країн ЄС, США, Канади, країн Близького Сходу та ін.. Збільшити частку інноваційно активних підприємств на Донбасі до 25% - рівня відповідного показника для європейських країн. Збільшити кількість інноваційних проектів, реалізація яких дозволить отримати близько 90 млн. грн. щорічних надходжень до державного та місцевого бюджетів від кожного парку, а також компенсувати державні пільги (у середньому щорічно на 20 млн. грн. на кожний парк).

Відновлення і модернізація житлового фонду, економічної, транспортної та соціальної інфраструктури має здійснюватися в залежності від ступеня пошкодження, на основі пріоритетів постконфліктного відновлення, критеріїв ефективності інвестицій та розумної мінімізації витрат. Критично важливим є відновлення пошкоджених та зруйнованих систем водопостачання і водовідведення, що мають ключове значення для забезпечення екологічної безпеки Донбасу та потреб питного водопостачання. Також важливим є розвиток промисловості будівельних матеріалів з використанням місцевої сировинної бази і промислових майданчиків ліквідованих підприємств. Пріоритетним є Відновлення частково зруйнованих і таких, що не працюють, об'єктів соціальної інфраструктури, будівництво соціального житла, відбудова втраченого (пошкодженого) житла, управління житловим фондом, надання соціальних і житлово-комунальних послуг.

Специфічні потреби розвитку окремих галузей економіки Донбасу вимагають використання переваг інвестиційно-інноваційної інфраструктури шляхом створення індустріальних, зокрема енергетичних, технологічних і наукових парків. Окрім цього ефективним інструментом модернізації та створення нових інфраструктурних об'єктів є механізми публічно-приватного партнерства. Реалізація заходів з відновлення Донбасу на сучасній технологічній базі потребує уваги до розвитку відповідного інституційного середовища – створення публічних і приватних інститутів розвитку. Підвищення інституційної спроможності публічної влади та обізнаності суспільства щодо планів розвитку території, активної участі у цих процесах наукових і аналітичних центрів, міжнародних організацій, які мають відповідний досвід та компетенції з реалізації проектів з урахуванням інтересів різних соціальних груп. Запровадження технопарків сприятиме прискоренню модернізації теплової енергетики через створення енергетичних індустріальних парків на базі державних вугільних шахт та збагачувальних фабрик, реалізації пілотного проекту з газифікації вугілля для постачання технологічних газів на хімічні підприємства. Забезпечить розвиток на Донбасі наукових досліджень і експериментальних розробок, виведення інноваційних продуктів на ринок, залучення інвестицій до наукомістких видів діяльності та послуг. Забезпечить розвиток на Донбасі пріоритетних галузей економіки (паливно-енергетичного комплексу, чорної металургії, машинобудування та ін.); енергоефективних технологій («зелена» енергетика) та альтернативної енергетики (метанової, сонячної і вітрової енергетики, виробництва енергії з біомаси).

Перспективною є реалізація проектів публічно-приватного партнерства на Донбасі за напрямами:

1. Будівництво та відновлення автомобільних доріг для підвищення економічної й соціальної зв'язаності перспективних територіальних кластерів економічного розвитку.

2. Будівництво, модернізація, реконструкція, оновлення та технічне переоснащення споруд з водопостачання та водовідведення у населених пунктах.

Для забезпечення безпосередньої участі громадян у місцевому самоврядуванні, взаємодії територіальних громад при реалізації спільних проектів, регіони, райони, кластери, міста, підприємства мають розглядатися як правові інститути, в рамках яких забезпечується збалансування прав і обов'язків учасників взаємовідносин, ефективний контроль громадськості за діяльністю органів публічної влади та органів місцевого самоврядування на відповідному рівні.

Процеси децентралізації передбачають активне використання світового досвіду залучення громадських організацій до вирішення соціально-економічних питань місцевого розвитку шляхом створення громадських рад.

Зменшення адміністративних перешкод для стимулювання розвитку економіки і суб'єктів господарювання, передусім малого та середнього підприємництва, передбачає встановлення єдиних (загальних) дат набрання чинності нормативними актами, які матимуть вплив на суб'єкти господарювання, з попереднім повідомленням про плановані зміни.

Для суб'єктів підприємницької діяльності на територіях Донецької та Луганської областей із спеціальним режимом господарювання пропонується встановити спрощений порядок видачі документів дозвільного характеру (не більш 3

робочих днів), необхідних для ведення бізнесу.

Основою соціально-економічного відродження Донбасу має стати Закон України «Про спеціальний режим здійснення господарської та інвестиційної діяльності в окремих районах Донецької та Луганської областей», покликаний органічно поєднати переваги різних типів спеціальних режимів господарювання з метою максимізації економічного ефекту шляхом:

- встановлення особливого порядку організації та здійснення господарської й інвестиційної діяльності (пільговий режим господарювання) для підприємців, які реалізують інвестиційні проекти;
- запровадження режиму території пріоритетного розвитку для модернізації на інноваційній основі промислового виробництва, прискорення залучення інвестиційних коштів для відновлення об'єктів виробничої та соціальної інфраструктури; збереження і створення робочих місць для працівників, які вивільняються у зв'язку зі структурними зрушеннями.

Особливого значення для інвесторів набуває державна гарантія стабільності спеціального режиму здійснення господарської та інвестиційної діяльності протягом усього терміну його дії і збереження встановлених правил - у випадку дострокового скасування. При цьому пропозиції щодо надання економічних преференцій слід розглядати у контексті зобов'язань України перед ЄС з питань державної допомоги. Реалізація заходів спеціального режиму господарювання дозволить залучити інвестиції на суму близько 50 млн. доларів США.

Очевидно, що конфлікт сприяв зростанню напруженості і скоєнню жорстоких злочинів за межами зони активної фази конфлікту. Насильницькі злочини, пов'язані з використанням особистих даних, становлять зростаючу частку у загальній структурі злочинності. Зміна напрямку цієї тенденції на зворотний потребує складного комплексу інструментів, за допомогою яких можна відновити толерантність, повагу, різноманітність і плюралізм думок. В українському контексті ця проблема ґрунтується на відмінностях, пов'язаних з мовою, релігією, культурними особливостями, регіональною ідентичністю та політичними поглядами. У нинішніх умовах, самоідентифікація і сприйняття ідентичності стали чинником поділу мешканців різних частин Донбасу або громадян на всій території України, які дотримуються різних соціально-політичних поглядів. Довіра між громадами є слабкою не тільки в районах, безпосередньо постраждалих від конфлікту, але також і в інших районах з високим рівнем неоднорідності. Як наслідок - відсутність почуття причетності та небажання участі в житті громадянського суспільства - умови, які загострюються як економічними, так і політичними кризами. Взаємодія стає все більш запеклою і конфронтаційною, особливо щодо чоловіків зі сходу, яких можуть запідозрити в антиурядових симпатіях. Підводні течії «схід проти заходу» і «ми та вони» поширюються за своїми масштабами та інтенсивністю, зокрема, в таких містах, як Харків і Дніпропетровськ, і досить часто у великих приймаючих містах, у тому числі в Києві, можна почути, що «люди зі сходу мають різні цінності», «не є українцями у своєму мисленні» або «мають інший менталітет» [3, 4].

Активні заходи на ринку праці (6,5 млн дол. США). Крім допомоги на випадок безробіття також існує потреба у розробці та інституційному втіленні активної політики на ринку праці, включаючи громадські роботи, підготовку і перепідготовку. Це особливо стосується жінок з огляду на значно вищий рівень безробіття серед них. Оцінка витрат на 2015 рік на інституційне втілення активної політики на ринку праці становить 6,5 млн дол. США.

Пенсії. Конфлікт призвів до масового переїзду пенсіонерів до Харківської, Запорізької та Дніпропетровської областей, на які, відповідно, припадає 26,5%, 24,4% та 15% усіх нових заяв на отримання пенсій. Кількість заяв про переведення пенсій в Донецьку та Луганську області є відносно меншою. Таким чином, переведення пенсійних виплат із зони конфлікту до інших регіонів не змінює загальні потреби Пенсійного фонду. Разом з тим, хоча додаткових ресурсів для цього не потрібно, необхідно невідкладно скоригувати перерозподіл ресурсів між областями.

Залучення додаткових соціальних працівників (3,5 млн дол. США). Через додаткове навантаження під час обробки документів стосовно всіх видів допомоги внаслідок збільшення населення на територіях, що приймають ВПО, потрібно буде найняти орієнтовно 478 нових працівників у п'яти областях. Витрати, пов'язані з цим заходом, становитимуть майже 3,5 млн дол. США в 2015 році і доповнюватимуть інші заходи щодо розширення доступу до соціального захисту.

Оцінка витрат на реконструкції пошкодженої транспортної інфраструктури здійснювалася з огляду на відбудову з покращенням і удосконаленням та з урахуванням гендерних питань. У секторі автомобільних доріг це означає надання пріоритету реконструкції державних і комунальних доріг відповідно до міжнародних стандартів безпеки дорожнього руху. Це також означає будівництво інфраструктури для неавтотранспортних засобів, зокрема, освітлених та доступних тротуарів, автобусних зупинок з укриттям та пішохідних переходів і мостів. Витрати на сектор автомобільних доріг також охоплюють зростання витрат на утримання мережі внаслідок додаткового навантаження дорожнього руху, створеного припливом ВПО. Згідно з оцінками ці заходи додадуть 30% до вартості реконструкції у секторі автомобільних доріг сумою 357 млн дол. США. Потреби відбудови з покращенням та

удосконаленням також орієнтовно збільшать витрати на реконструкцію на 20% у секторах залізничного та повітряного транспорту сумою 14,7 млн дол. США та 66,7 млн дол. США відповідно [3, 4].

Вирішення проблем соціально-економічного розвитку Донбасу потребує пильної уваги до потенціалу місцевого самоврядування, а також вимагає корегування податкового та бюджетного законодавства з урахуванням наступних особливостей: закріплення на період відновлення економіки Донбасу (але не менше, ніж на п'ять років), зарахування у повному обсязі до місцевого бюджету основних загальнодержавних податків (податку на додану вартість, податку на прибуток підприємств, податку на доходи фізичних осіб), а в пост відновлювальний період (орієнтовно 10 років) - зарахування до місцевих бюджетів 70% зазначених податків; надання органам місцевого самоврядування права самостійно розпоряджатися бюджетними коштами з можливістю їх розміщення у відділеннях банків державної форми власності або в комунальних банках для уникнення проблем, пов'язаних з казначейським обслуговуванням місцевих бюджетів; визначення порядку здійснення повноважень органів державної виконавчої влади, зокрема в соціальній сфері, делегованих органам місцевого самоврядування для їх реалізації на відповідній території, встановлення в Бюджетному кодексі України відповідальності розпорядників бюджетних коштів за несвоєчасне і неповне фінансування делегованих повноважень, надання органам місцевого самоврядування права щодо їх реалізації в межах виділених з державного бюджету коштів.

При оптимізації структури повноважень місцевих органів влади слід дотримуватися принципу субсидіарності як європейського критерію визначення повноважень, які доцільно та необхідно передати на регіональний рівень [1].

Криза негативно вплинула на органи місцевого самоврядування на постраждалих територіях, у тому числі на їх працездатність, активи та інфраструктуру, на відносини між державними, регіональними та місцевими органами влади та між державою і населенням, рівень довіри громадян до інституту держави. Органи місцевого самоврядування є невід'ємною частиною процесу відновлення, а важливість їх участі у цьому процесі відзначається протягом всього ОВРМ. Зміцнення органів місцевого самоврядування сприятиме ефективному впровадженню та координації заходів з відновлення, забезпечить своєчасне реагування на нагальні потреби, підвищить рівень довіри населення до держави та стимулюватиме стабільність, узгодженість, всебічність та підзвітність процесу відновлення.

Органи місцевого самоврядування у районах Луганської та Донецької областей, підконтрольних українській владі, суттєво постраждали внаслідок кризи. Половина адміністративних споруд у зазначеному регіоні у певній мірі пошкоджені, при цьому об'єкти інфраструктури, розташовані найближче до лінії фронту, зруйновані повністю. Крім інфраструктури, криза також вплинула на кадрові ресурси - значним зменшенням кількості держслужбовців (в деяких випадках, лише 20% штатних посад заповнені, а в інших - лише третина працівників присутня в обласній адміністрації, та загалом 78% по всіх міськрадах та районних адміністраціях). Зі значним збільшенням попиту на широкий перелік місцевих послуг (особливо стосовно пенсій, соціальної допомоги та охорони здоров'я) у багатьох випадках працездатність місцевих органів істотно зменшується внаслідок вимушеної міграції співробітників та звільнень. До цього додається також скорочення приміщень і обладнання, придатних для роботи, та приміщень державних адміністрацій з районів, які постраждали найбільше. Фінансове становище багатьох органів місцевої влади є катастрофічним: коштів, які закладені у їхніх бюджетах, виявилося недостатньо для того, щоб покрити непередбачувані витрати, пов'язані з кризою (у тому числі соціальним забезпеченням ВПО); окрім того, їхні доходи скорочуються внаслідок різкого спаду надходжень у вигляді плати за місцеві послуги (наприклад, комунальні послуги, такі як опалення та водопостачання) та платежів з податку на доходи. Нестача фінансових ресурсів обмежує здатність найняти додатковий персонал у місцевих адміністраціях та надавати послуги. В деяких прикладах документується зниження власних джерел доходів місцевих органів влади.

Відсутність взаємодії громадяни - держава та неспроможність обласних рад впоратися із ситуацією є одним з напрямків, що потребує уваги. Крім нестачі механізмів, обласні ради також не мають фінансової чи політичної підтримки, щоб здійснювати свої функції за регулярної участі приватного сектору та суспільства. Тепер дуже мала або відсутня участь громадян, включаючи зокрема ВПО, під час оцінки потреб, планування та впровадження заходів із відновлення, відповідно, довіра до дій Уряду низька. Водночас, тиск на місцеві органи влади стосовно подолання наслідків конфлікту самостійно, без необхідної загальнонаціональної підтримки, також впливає на руйнування відносин держава - суспільство.

Запропоновані пріоритети у посиленні ролі органів місцевого самоврядування у контексті заходів з відновлення та встановлення миру включають: відновлення об'єктів інфраструктури та активів місцевих органів влади; всебічне регулювання політики та надання відповідними центральними органами влади підтримки місцевим органам влади; мобілізація фінансових і людських ресурсів та спроможності для забезпечення збільшеного обсягу потреб місцевого населення;

Розбудова спроможності органів місцевого самоврядування для забезпечення ефективної координації діяльності та підтримки різних державних та недержавних установ, які беруть участь у наданні послуг та впроваджують заходи щодо відновлення;

Розбудова механізмів діяльності державних службовців місцевих органів влади задля здійснення процесів, включаючи процес планування за участі громадян, які сприяють узгодженості, прозорості та всебічності місцевого діалогу, а також залучення до процесу прийняття рішень;

Розвиток комплексного підходу до задоволення потреб місцевого населення. Сприяння політичному діалогу щодо впровадження децентралізації.

Координація стратегії зміцнення ролі органів місцевого самоврядування у контексті заходів з відновлення та розбудови миру здійснюється на загальнодержавному рівні апарату віце-прем'єр-міністра за підтримки Міністерства регіонального розвитку та Міністерства фінансів. Стратегію відновлення мають розробляти місцеві органи влади, щоб підвищити рівень власної участі та відповідальність у процесі, та забезпечити, щоб їх потреби та вимоги задовольнялись належним чином. Такий підхід зміцнить відносини між центром і регіонами та підвищить довіру до того, що урядова допомога надається там, де це необхідно. Міністерство регіонального розвитку має співпрацювати безпосередньо з обласними та міськими державними адміністраціями та органами місцевого самоврядування з метою прийняття стратегій створених рад комітетів з відновлення (які складаються з членів місцевих рад, громадянського суспільства, приватного сектору і також жінок, молоді та маргіналізований груп).

Створення центрів послуг для громадян в «режимі єдиного» вікна також важливе для забезпечення задоволення вимог місцевого населення та підвищення спроможності надання послуг. Створення таких центрів дозволить місцевим органам влади оцінювати зростання попиту та вимог щодо надання державних послуг. Ці центри можуть відіграти критичну роль у процесі відновлення, виступаючи у якості зв'язку між громадянами та місцевою владою стосовно місцевих потреб та забезпечуючи доступ громадськості до своєчасної та надійної інформації з питань, що впливають на їхнє життя.

Розвиток спроможності місцевих органів влади, включаючи адміністративний персонал, можна забезпечити за допомогою платформ обміну знаннями, партнерської підтримки, різних інструментів в режимі он-лайн, а також навчання на місцевому рівні.

Процес планування місцевого розвитку, що базується на інклюзивному діалозі та сприянні прозорості під час відбору пріоритетів щодо реконструкції та пріоритетів відновлення, сприятиме довірі між місцевими органами влади та громадами. Громади, зокрема ОГС, бізнес, жінки, молодь та особи похилого віку із міських та сільських територій мають брати участь в процесі планування для розвитку своєї області/району/населеного пункту. Політична підтримка від загальнонаціонального рівня, що уможливлює місцеву стратегічну участь у процесі планування, має бути пріоритетом.

Основні пріоритети впродовж перших 6-12 місяців охоплюватимуть: території, які зазнали найбільших збитків та втратили найбільшу кількість населення; регіони, які прийняли найбільшу кількість ВПО у відношенні до чисельності місцевого населення та обсягів повноважень місцевих органів влади; та території, процес політичної стабілізації в яких є особливо важким. Окрім цього, увага має приділятися: відмінностям у потребах та повноваженнях міських та сільських систем місцевого самоврядування; узгодженню процесу із запланованою реформою децентралізації та врахуванню специфічних потреб регіонів, які постраждали унаслідок конфлікту в процесі такої децентралізації; надання місцевому населенню можливості брати участь у процесі прийняття рішень місцевого масштабу, включаючи заходи для залучення ВПО, жінок та соціально незахищених верств населення [3, 4].

Реалізація пріоритетів людського розвитку дасть змогу забезпечити: прогресивне збалансування ринку праці задля досягнення динамічної ринкової рівноваги із домінуванням регулярної, стабільної зайнятості у формальному секторі економіки та забезпеченням відповідності робочих місць – визначеним напрямам соціально-економічного розвитку; формування галузевих освітньо-науково-виробничих комплексів навколо галузевих кластерів (паливно-енергетичного, металургійного, машинобудівного, хімічного та аграрного) на основі створення об'єднань навчальних закладів, наукових установ і підприємств для підготовки й перепідготовки кадрів, проведення наукових досліджень та експериментального впровадження їх результатів на підприємствах регіону; створення умов для інтеграції внутрішньо перемішених осіб до місцевих громад у регіонах їх розселення, зменшення крайніх проявів бідності серед внутрішньо переміщених осіб та запобігання їх соціальному відторгненню; формування системи інтегрованого управління природними ресурсами, запровадження природно-ресурсного моніторингу згідно стандартів Європейського Союзу; здатність системи державного управління оперативно й ефективно діяти на упередження та подолання наслідків конфліктів, запобігати людським, соціальним та економічним втратам, сприяти відновленню постконфліктних територій на інноваційній основі [1].

Галузеві заходи та міркування щодо впровадження відновлення у секторах. Сектор

Ї

освіти. Уряд вже здійснив певний прогрес у напрямку нормалізації надання освітніх послуг. В той час, як Міністерство освіти і науки відповідатиме за окреслення загальних контурів політики відновлення в секторі освіти, Уряд повинен відігравати ключову роль у плануванні та впровадженні такого відновлення на всіх рівнях. Малі міста та села відповідатимуть за дошкільну освіту; райони та міста відповідатимуть за початкову та середню освіту; області та міста з особливим статусом відповідатимуть за технічні та професійно-технічні заклади; центральний Уряд відповідатиме за вищу освіту. Разом з тим, спроможність освітніх органів влади на всіх рівнях щодо чутливого до кризи планування, бюджетування та впровадження заходів потребуватиме зміцнення. Це передбачає посилення та розбудову спроможності щодо реалізації відновлення на рівні міністерства, області, району, громади та школи.

Сектор охорони здоров'я. Місцеві органи влади в галузі охорони здоров'я підтвердили свою рішучість очолити зусилля з відновлення. Міністерство охорони здоров'я через Кабінет Міністрів має просити повної підтримки від інших галузей та міністерств (інфраструктури, фінансів тощо) з метою спрощення тендерів та процедур закупівель послуг з реконструкції, а також фармацевтичних препаратів і товарів медичного призначення. Водночас, місцеві адміністрації з питань охорони здоров'я можуть одержати технічну допомогу у сфері міжнародного досвіду зміцнення систем охорони здоров'я, зокрема, системи надання медичних послуг, фармацевтичних препаратів та фінансування сектору охорони здоров'я. Крім того, деякі послуги, такі як соціальна підтримка ВПО, можуть надаватися організаціями громадянського суспільства.

Сектор енергетики. Ефективне відновлення енергетичного сектору полягає в тому, щоб забезпечити комплексне поєднання впровадження галузевої політики та регулювання державним сектором та сприяння заходам щодо відновлення з боку приватного сектору. Державна структура, відповідальна за координацію діяльності з відновлювання на Донбасі, має істотно зміцнити свій кадровий потенціал, вміння та спроможність для здійснення координації дій державного і приватного секторів у сфері відновлення і тісно співпрацювати з Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері енергетики та комунальних послуг, яка відповідає за тарифну політику, та іншими галузевими державними органами, включаючи міністерства, податкову адміністрацію та обласні адміністрації.

Транспортний сектор. Міністерство інфраструктури разом з Міністерством регіонального розвитку відповідатиме за заходи з відновлення національних мереж транспорту та зв'язку. Разом з тим, процес повної реконструкції транспортного сектору не буде швидким, в кожному напрямку пошкоджень необхідно визначити пріоритети. Спершу необхідно відновити магістральні автошляхи, а потім місцеві дороги. До будь- яких позбавлених доступу до транспортних сполучень міст/сіл необхідно побудувати тимчасові під'їзні шляхи. Пішохідні мости і переходи та криті автобусні зупинки також мають належати до розряду пріоритетних, оскільки ними в основному користується вразливі категорії населення.

Житловий сектор. Інститути місцевого самоврядування мають відповідати за координацію відновлення житлового сектору у спосіб, що спричиняє найменший можливий тягар та адміністративні витрати для цих місцевих органів, які й так мають недостатню спроможність. Таким чином, у кожному населеному пункті пропонується затвердити конкретні плани та графіки відновлення житла та можливих компенсацій в залежності від сценарію/схеми, затвердженої місцевим органом влади, враховуючи положення законодавства, доступність коштів та місцеву ситуацію. В разі необхідності, в кожному районі та населеному пункті органи місцевого самоврядування сформують тимчасові комісії з питань «розгляду скарг та оцінки потреб» для виконання таких функцій: (а) розробка стандартизованої місцевої політики і процедури «єдиного вікна» для розгляду скарг, перевірки права на компенсації та виплати компенсацій; (б) ідентифікація та реєстрація всіх власників зруйнованих приватних будинків та квартир у багатоквартирних будинках, та (в) розподіл і перерахування коштів заявникам та моніторинг одержання компенсацій. Разом з тим, такі комісії потребуватимуть навчання і ресурсів для облаштування офісних приміщень і забезпечення надання комунальних послуг, обладнання, зарплати працівникам, зв'язку та покриття інших адміністративних витрат.

Сектор водопостачання та водовідведення. Уряд України, разом зі своїми відомствами, особливо тими, що знаходяться в постраждалих областях і районах, та інші партнери вже безпосередньо або опосередковано займаються реконструкцією об'єктів у секторі водопостачання та водовідведення. Разом з тим, існує потреба в централізованому нагляді за координованим відновленням у цьому секторі з боку Міністерства регіонального розвитку, а також в подальшому зміцненні та посиленні засобів регуляторного контролю. Існує кілька інших варіантів того, як організувати комплексне та довгострокове відновлення у цьому секторі. В той час, як Уряд України має відігравати керівну роль під час такого відновлення, інші організації та донори можуть зробити істотний внесок шляхом надання консультацій, технічної або фінансової допомоги.

Сектор довкілля. Впровадження відновлення сектору довкілля потребуватиме координації на трьох рівнях, включаючи Міністерство екології та

природних ресурсів на центральному рівні, державну структуру, відповідальну за координацію заходів з відновлення Донбасу на регіональному рівні, та організації громадянського суспільства на місцевому рівні. Технічні адміністрації на обласному рівні, такі як Державна екологічна інспекція або Державний комітет лісового господарства, мають висококваліфікованих експертів з технічними навичками та досвідом, необхідним для управління впровадженням пропонованих проектів. Необхідно буде залучити та скористатися професійними навичками екологічних НУО, які відігравали критично важливу роль під час моніторингу та звітування про екологічну шкоду, спричинену конфліктом. З метою сприяння зацікавленості та активного залучення місцевих громад, важливо, щоб вони брали участь у дискусіях та процесі прийняття рішень із ключових питань. Доцільно також надати їм можливості працевлаштування у сфері екологічного відновлення за можливості (наприклад, у проектах відновлення лісів, операцій з прибирання відходів тощо). Зрештою, важливо співпрацювати з міжнародними організаціями, які можуть надати спеціалізовану технічну допомогу та здійснювати контроль якості, а також поділитися досвідом та уроками, здобутими під час впровадження відповідних ініціатив. Крім того, міжнародні партнери можуть надати підтримку у сфері управління проектами, особливо з огляду на меншу операційну спроможність національних інститутів у постконфліктний період [3, 4].

Економія коштів внаслідок повного або часткового звільнення від сплати податків та митних платежів має спрямовуватися на збільшення обсягів інвестицій суб'єктів господарювання та створення нових робочих місць. Реалізація заходів спеціального режиму господарювання дозволить залучити створити близько 100 тис. нових робочих місць. У результаті розвитку індустріальних, енергетичних, технологічних і наукових парків буде досягнуто: - створення високоякісних нових робочих місць з розрахунку 200-400 нових робочих місць щорічно в кожному технологічному парку.

Запровадження на найбільш потужних шахтах Донецької та Луганської областей поточних технологій швидкісного спорудження дегазаційних свердловин з поверхні здатне забезпечити створення 5 тис. нових робочих місць.

Розробка та реалізація Програми подолання наслідків соціальної кризи на території Донбасу на період до 2020 р. передбачатиме створення близько 200 тис. робочих місць в сільському господарстві, промисловості, будівництві та галузях соціальної сфери, що дозволить забезпечити мультиплікативний ефект робочих місць у комерційному секторі та створення лише у мікро підприємництві 80-90 тис. робочих місць.

Програма будівництва та реконструкції автомобільних доріг Донбасу для з'єднання перспективних територіальних кластерів соціально-економічного розвитку загальною протяжністю близько 1280 км. дозволить створити близько 50 тис. «швидких» робочих місць [1].

В квітні було оголошено конкурс на прийом заявок по створенню робочих місць, у тому числі для переселенців на умовах співфінансування. Заявки приймалися від місцевих органів влади та самоврядування, підприємств і організацій усіх форм власності.

У рамках конкурсу від Луганської області було подано 78 заявок, якими передбачено створення 925 робочих місць.

За результатами конкурсу проектами ПРООН «Оперативне реагування на соціальні та економічні проблеми ВПО в Україні» та «Економічне і соціальне відновлення Донбасу» передбачено фінансування 15 проектів в Луганській області, при реалізації яких буде створено понад 160 робочих місць: м. Сєвєродонецьк – 4 проекти (74 робочих місця), в тому числі проект Східноукраїнського національного університету ім. В.Даля (15 робочих місць); м. Лисичанськ – 1 проект (5 робочих місць); Біловодський район – 1 проект (5 робочих місць); Білокуракинський район – 2 проекти (12 робочих місць); Кремінський район – 2 проекти (10 робочих місць); Марківський район – 1 проект (20 робочих місць); Сватівський район – 1 проект міського комунального підприємства «Сватівський водоканал» з повною зайнятістю на рік 25 працівників; Старобільський район – 1 проект (10 робочих місць); Попаснянський район – 1 проект (10 робочих місць) [2].

Упродовж останнього року ситуація із зайнятістю погіршилася на теренах усієї України, що значною мірою спричинено конфліктом, і це погіршення було суттєвим у регіоні Донбасу. Навіть незважаючи на те, що виробництво на великих та менших фірмах призупинилося або значною мірою сповільнилося, і підприємці позакривали свій бізнес, пошкодження або знищення зазнали лише певна частина організацій - серед іншого, магазини, фабрики, шахти (див. розділ, присвячений із оцінюванням пошкодження інфраструктури). Значної шкоди було завдано постачанню енергоносіїв та інфраструктурі (в електроенергетиці, водопостачанні та на транспорті), і це не пов'язано із фізичною шкодою заводам. Масштаби заподіяної шкоди різняться залежно від конкретного району та за тим, чи контролює (або ні) уряд відповідну територію.

У районах, які були раніше захоплені сепаратистами, але згодом знову взяті під контроль Уряду України, вже розпочато (або завершено) відновлення шкоди інфраструктури. У деяких випадках виробництво відновилося, а економічна діяльність - відродилася. На економічну діяльність у регіоні і надалі впливають такі шість факторів занепокоєння: (1) занепокоєння, пов'язані з безпекою; (2) розриви у ланцюгах постачання та

попиту; (3) складнощі під час транспортування товарів через зону конфлікту; (4) складнощі із доступом до фінансів; (5) сприйняття дуже високого ризику та негативний настрій інвесторів; а також (6) скорочення попиту на експорт до Росії через сповільнення економіки всередині цієї країни, а також через періодичні зупинки експортних поставок.

Реагування на окреслені вище занепокоєння зараз та на етапі після відбудови будуть центральним елементом у рамках відродження економічної діяльності у регіоні Донбасу. Також будуть важливими заходи, спрямовані на підтримку економічної відбудови України загалом через стабілізацію економіки та реалізацію структурних реформ. Важливо розглядати відбудову регіонів, що зазнали впливу конфлікту, у більш широкому контексті відбудови України. У довгостроковій перспективі мають застосовуватися механізми, націлені на посилення повного відновлення регіону Донбасу, аби дозволити тим, хто поїхав, і тим, хто залишився, отримати доступ до економічних можливостей та бути в змозі ефективно працювати. У наведених нижче рекомендаціях увага зосереджується на реагуванні на короткострокові потреби через запропонований комплекс ініціатив, спрямованих на надання допомоги внутрішньо переміщеним особам і людям у громадах, що прийняли велику кількість внутрішньо переміщених осіб.

Рішення:

Багато внутрішньо переміщених осіб, що потребують роботи, знайшли певну стратегію подолання труднощів - або самостійно за допомоги недержавних організацій з питань працевлаштування або завдяки власним соціальним зв'язкам. Проте багато внутрішньо переміщених осіб нагально потребують доходу (та працевлаштування), що вимагає більш комплексного підходу (здебільшого з боку Державної служби зайнятості) та фінансової допомоги з боку центрального Уряду та спільноти донорів. З огляду на масштаб потреб, які пов'язані не тільки з припливом внутрішньо переміщених осіб, але й з тим, що приймаючі громади стикаються з дедалі вищими показниками безробіття, доцільно рекомендувати розширення та реорганізацію Державної служби зайнятості.

Стале створення робочих місць та відновлення ринку праці можливе лише за умови політики зайнятості, яка враховує міжнародний досвід аналогічних ситуацій, та відповідним чином адаптує вивчені уроки до умов України. Належної адаптації можна досягнути завдяки використанню надійних джерел даних та широкому застосуванню знань на місцевому рівні. Запропоновані у цьому документі рекомендації взяті з уроків, отриманих в інших країнах (у Південній Африці, Південній Кореї, Латвії, Аргентині та Ель- Сальвадорі), але також враховують і місцевий контекст.

У короткостроковій перспективі, коли багато людей і надалі залишатимуться переміщеними та/ або безробітними, у центрі уваги має бути надання їм допомоги в успішній інтеграції у місці поточного проживання або у власній громаді після того, як вона стане безпечною. Уроком з міжнародного досвіду вирішення аналогічних ситуацій є те, що успішна інтеграція (або повторна інтеграція) значною мірою залежить від здатності покладатися на власні сили через зайнятість. Отже, у центрі уваги у короткостроковій перспективі має бути визначення стратегій полегшення доступу внутрішньо переміщених

Напрями діяльності, що рекомендуються у короткостроковій перспективі, сконцентровані довкола таких двох сфер: 1) реагування на юридичні та інформаційні перешкоди для працевлаштування та 2) реформування наразі діючих програм на ринку праці (під орудою Державної служби зайнятості) з метою їх перетворення на робочу програму у відповідь на кризу, яка ефективно і результативно допомагає внутрішньо переміщеним особам та безробітним у приймаючих громадах.

Юридичні та інформаційні бар'єри.

Внутрішньо переміщені особи стикаються з різноманітними юридичними бар'єрами, які заважають їм в отриманні доступу до послуг Державної служби зайнятості, роблять їх винними перед органами податкової або заважають започаткувати на новому місці нову справу. Одним з найбільш розповсюджених бар'єрів є перепона, пов'язана з неправильним юридичним статусом щодо зайнятості. Як би це не виглядало, але, згідно зі свідченнями, деякі робітники і надалі офіційно зареєстровані у якості працюючих на колишньому місці роботи, незважаючи на те що вони полишили її через конфлікт. Це не лише обмежує цих людей у доступі до пільг, пов'язаних із безробіттям, але й перешкоджає знаходженню ними нового місця роботи. Інше обмеження пов'язано з недостатністю документів для підтвердження попереднього досвіду роботи, освіти або атестації, чи навіть визначення особистості.

Переміщені особи, що опинилися на новому ринку праці та мають небагато соціальних та професійних зв'язків, стикаються з бар'єрами щодо інформації, пов'язаної з працевлаштуванням. Для вирішення цих питань рекомендується більш масштабно підтримувати пошук роботи через удосконалення системи інформації про ринок праці. Це вимагає зміцнення спроможностей Державної служби зайнятості (та заснування партнерств із різними юридичними особами, задіяними у наданні послуг із працевлаштування у регіонах) для поліпшення збирання та розповсюдження ними інформації. Таку реорганізовану систему слід створювати, перш за все, грунтуючись на наявній інформації, та підвищувати якість даних із плином часу. Це передбачає не тільки реорганізацію інформаційної системи задля надання нею

актуальної інформації, пов'язаної із робочими місцями для всіх рівнів навичок, але й створення механізмів, що працюють на випередження та заохочують роботодавців (через податкові канікули, фінансові та інші стимули) розміщувати усі наявні вакансії у своїй реорганізованій системі інформації про ринок праці. На такий портал будуть спрямовуватися усі зареєстровані внутрішньо переміщені особи та активні шукачі роботи. При цьому в процесі здійснення пошуку внутрішньо переміщені особи будуть скеровуватися, аби мати можливість ознайомлюватися з потребами місцевого та інших ринків праці, де їх навички можуть бути більш затребуваними.

Інша інформаційна перешкода походить з обмеженої здатності Державної служби зайнятості регулярно збирати дані про ринок праці та проводити аналіз, який би поліпшував послуги цієї установи та підвищував ефективність роботи системи загалом. У короткостроковій перспективі Державній службі зайнятості слід надати допомогу у зборі інформації про внутрішньо переміщених осіб та робочу силу у громадах, що їх приймають, аби вона мала зможу краще здійснювати моніторинг кризової ситуації та більш адекватно планувати свої послуги. Такі дані також можна використовувати для удосконалення роботи місцевих центрів зайнятості, аби ті змінили зміст пропонованих курсів навчання та зробили їх більш відповідними потребам роботодавців. У середньостроковій перспективі слід запровадити систему збору даних, аби Державна служба зайнятості могла краще планувати та оперативніше реагувати на кризи, що можуть виникнути у майбутньому.

Програма реагування на кризові ситуації.

Дані з інших країн свідчать про те, що програми з громадських та тимчасових робіт можуть бути ефективними заходами відповіді на кризу, адже вони спрямовані на подолання економічних складнощів у коротко- і середньостроковій перспективах, а також сприяють зайнятості у довгостроковій вимірі. Ці програми є інструментами соціального захисту, що використовуються у відповідь на різноманітні обставини задля створення тимчасових робочих місць. Кінцевим продуктом програм з громадських робіт є подвійним: тимчасові робочі місці забезпечують зарплатний дохід для зайнятих на них, що поєднується зі створенням відповідних суспільних благ. Громадські роботи зазвичай фінансуються та/ або реалізуються органами влади на загальнодержавному чи регіональному рівні, або ж установою-донором. Тимчасові роботи здійснюють приватні роботодавці, які отримують допомогу від державних служб, відповідальних за питання зайнятості: робочу силу, що надається (та інші форм допомоги, див. нижче).

Державна служба зайнятості України має дві механізми діяльності - громадські роботи та тимчасові роботи. Наразі вони слугують каналом працевлаштування, хоча здебільшого воно є тимчасовим та передбачає низький рівень навичок. На сьогодні ціль цих програм полягає у забезпеченні короткострокової зайнятості для осіб без роботи. Однак, діюча зараз програма має деякі обмеження, яких необхідно буде позбутися для забезпечення ефективності у якості заходу реагування на кризу. Одне з цих обмежень полягає у тому, що законодавство вимагає від місцевих органів влади співфінансувати програму. Такий інструмент співфінансування має щонайменше два недоліки. По-перше, це дестимулює деякі органи місцевої влади взагалі займатися працевлаштуванням на основі громадських або тимчасових робіт, а натомість спонукає вдаватися до них для дуже короткострокових проектів, що обмежує зайнятість на громадських або тимчасових роботах у середньому одним-двома тижнями. По-друге, співфінансування стримує громадські роботи у бідніших громадах, що мають менше ресурсів для їх проведення та є найбільш уразливими до шоків. Таким чином, наявна зараз система обмежує використання громадських робіт у якості інструменту надання допомоги уразливим особам тоді, коли це є найбільш необхідним.

Запропоновані реформи мають на меті розбудову спроможності Державної служби зайнятості відповідати потребам усіх внутрішньо переміщених осіб, що шукають роботу, та представників приймаючих громад, а також заохочення роботодавців до наймання робітників у рамках механізмів тимчасової зайнятості ДСЗ. Програма реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування складається з кількох компонентів, що взаємно посилюють одне одного. Вона має на меті охопити широке коло бенефіціарів з усіма рівнями навичок. До них належать незайняті та зайняті не на повний робочий день внутрішньо переміщені особи, а також ті, хто працюють у тіньовій економіці, у рамках приймаючих громад. У короткостроковій перспективі є дві основні категорії дій: (1) реформа політики та ініціатив з удосконалення результативності та ефективності діяльності органів державної влади, а також реформи, що заохочуватимуть залучення роботодавців; (2) програми з громадських робіт та робіт, що також забезпечать інтеграцію різних служб, як-от навчання, психологічне консультування, та надання допомоги з мобільності та розміщення.

Програма розпочнеться з реорганізації двох поточних механізмів працевлаштування, що діють у Державній службі зайнятості, шляхом усунення зазначених обмежень. Наприклад, буде необхідно змінити законодавство, аби органи місцевої влади не стикалися з обмеженнями, пов'язаними із зобов'язанням забезпечувати співфінансування, та могли вільно пропонувати внутрішньо переміщеним особам та місцевим безробітним механізми зайнятості на основі громадських та тимчасових

робіт протягом більш тривалого проміжку часу (до 180 днів - відповідно до законодавчо встановленого обмеження) там, де є найбільш потужною присутність внутрішньо переміщених осіб та рясніє тиск з боку ринку праці. Як вже зазначалося вище та відповідно до незліченної кількості фактичних даних про переміщених осіб та біженців, успішність інтеграції переміщених осіб та забезпечення соціальної згоди - між внутрішньо переміщеними особами та приймаючими громадами - стає можливим виключно за умови, якщо всі місцеві мешканці, що можуть виграти від програми, мають право брати участь в ній.

Для поліпшення здатності ДСЗ впоратися з великою кількістю тих, хто потребує її послуг, буде важливо перетворити існуючу систему реєстрації, у рамках якої вже збираються дані про шукачів роботи, на більш функціональну систему, яка визначатиме профілі пошуку, аби ті, хто потребують послуг ДСЗ, належним чином «сортувалися» за допомогою вже зібраних даних ще до моменту їх віднесення до певного комплексу послуг. Як вже зазначалося, в основі цієї системи лежать дані, що наразі вже збираються, і треба буде лише переформатувати процес, аби була змога краще використовувати зібрану інформацію для визначення найкращого зіставлення з точки зору працевлаштування кожної особи.

Якщо реформування системи реєстрації не є здійсненним в найближчому майбутньому, його слід реалізувати у відрізку коротко-середньострокової перспективи, аби ДСЗ могла і надалі розширювати охоплення бенефіціарів, збільшувати кількість осіб, що шукають активної роботи, та зменшувати кількість тих, хто отримує соціальну допомогу.

Для заохочення роботодавців до найму на тимчасові роботи працівників із системи ДСЗ ми рекомендуємо розширити виключення з оподаткування на сферу соціального захисту. Такі виключення з оподаткування могли б бути дійсними принаймі щонайменше на 2 тижні для усіх робітників, переміщених осіб, а також тих, хто потребує послуг ДСЗ, у приймаючій громаді. Однак, як ми з'ясували у рамках консультацій із Державною службою зайнятості, є місцевості, де роботодавці не повною мірою реагують на стимули з виключення з оподаткування у контексті залучення внутрішньо переміщених осіб або непрацюючих робітників до тимчасових робіт. Це містить у собі потенційний ризик з точки зору збільшення зайнятості внутрішньо переміщених та інших осіб у місцевостях, які стикаються з посиленням тиску з боку ринку праці. На такий ризик можна відповісти через надання додаткових стимулів роботодавцям у місцевостях, де внутрішньо переміщені особи представлені якнайширше, а можливості ринку праці є обмеженими. Додатковими стимулами можуть бути часткове відшкодування зарплати робітників, що опинилися в найбільш уразливих ситуаціях (відсоток компенсації слід визначати на основі різних вхідних даних); до таких робітників можуть належати внутрішньо переміщені особи, новачки на ринку праці та особи із тривалим стажем безробіття у приймаючих громадах. З огляду на потенційно можливий фінансовий тягар цього аспекту програми, критично важливим буде запровадження чітких критеріїв правових умов участі в ній: правомочними для участі у цій ініціативі мають бути уразливі особи з конкретних місцевостей. Також бути значущим окреслення чітких критеріїв щодо часу завершення терміну дії такої програми стимулювання, пов'язаного із зарплатами, аби було цілком зрозуміло, що це є заходом у відповідь на кризу, і не слід очікувати його присутності упродовж багатьох років.

Якщо говорити про механізм організації громадських робіт, то ціль полягає у тому, щоб перетворити його на активний інструмент реагування на кризу, який може допомогти працездатному населенню із засобами до існування (забезпеченням доходу) і, водночас, поліпшити суспільні блага та збільшити пристосованість населення до умов ринку праці. Програма також забезпечить наявність можливостей для навчання поза межами кваліфікації, здобутої на робочому місці, аби підготувати до можливого працевлаштування на тривалий період, самозайнятості або подальшого навчання та/або тренінгу. Наприклад, молодим людям, що працевлаштовані як робітники ручної праці у рамках працемісткого проекту дорожнього будівництва, можна пропонувати навчання зі здобуттям таких будівельних навичок, як укладка цегли, яка з високою ймовірністю буде користуватися попитом у регіоні Донбасу на етапі його відбудови. Наприкінці навчання може видаватися акредитований сертифікат певної форми, який може використовуватись для пошуку місць довготривалої зайнятості в іншій місцевості.

Зважаючи на те, що українці загалом та багато внутрішньо переміщених осіб зокрема мають відносно високий рівень освіти, буде важливо пропонувати види громадських робіт, що охоплюють усі рівні кваліфікації. Фактично, поточна програма не була привабливою для багато кваліфікованих або напівкваліфікованих робітників, оскільки усе зводилось здебільшого до роботи, яка вимагає низької кваліфікації. Отже, важливо буде використати досвід розвинутих країн, що реалізовували аналогічні програми у часи кризи. За допомогою інструментів сортування шукачі роботи будуть розподілятися за видами діяльності відповідно до професійного досвіду та освіти. Система також може допомагати центрам зайнятості на місцях у визначенні пріоритетів щодо груп, які якнайбільше потребують допомоги. З огляду на те, що за планування проектів із залученням громадських робіт відповідають місцеві органи влади, а процес підготовки вимагає розробки детального плану заходів, буде важливим

враховувати (з точки зору часу підготовки та витрат) проведення навчання з розбудови організаційних спроможностей серед представників місцевих органів влади, аби розбудувати їхню спроможність та уможливити розширення спектру їхньої діяльності. Цією частиною процесу необхідно буде займатися у найближчому майбутньому, аби забезпечити узгодженість переліку видів діяльності із різними рівнями кваліфікації та досвіду у відповідних осіб.

Важливим буде врахувати заходи, націлені на працездатних жінок. Це є особливо значущим, адже велика кількість внутрішньо переміщених осіб, що реєструються у якості незайнятих, є жінками. До програми з громадських робіт можна включити такі заходи, як догляд за дитиною у денний час, або ж можна обговорити поширення послуг із піклування про дитину на нову місцевість, аби працюючі матері змогли отримати доступ до них.

Зрештою, ДСЗ повинна не лише сприяти доступу до інформації про ринок праці на теренах усієї країни для усіх шукачів роботи, але й стимулювати людей, особливо внутрішньо переміщених осіб, пересуватися на ті ринки праці, де попит на робочу силу є більшим, через надання фінансової допомоги задля активної мобільності. У цілях сприяння мобільності в бік ринків праці, що є більш прийнятними для внутрішньо переміщених осіб, (з огляду на фінансові витрати на реалізацію такого стимулу, цю частину програми можна буде пропонувати лише внутрішньо переміщеним особам і тим, хто вже тривалий час є безробітним) слід розглянути фінансове стимулювання переселення. Такі заходи фінансової підтримки здебільшого матимуть на меті уникнення появи кластерів незайнятих осіб у тих місцевостях, де можливості для працевлаштування є обмеженими. Це можна робити через ваучери на оплату переїзду, які, таким чином, будуть реалізовувати фінансові стимули для тих, хто хоче і може переселитися на територію, де є можливості для працевлаштування на більш тривалий період. Це також можна поєднувати і узгоджувати із можливостями для навчання у новій місцевості, аби громадяни мали більше можливостей ознайомитися із умовами і потребами на місцевому ринку праці.

Деякі з напрямів діяльності, включених до цих рекомендацій, як-от субсидування тимчасової зайнятості, є тимчасовими заходами, спрямованими на те, щоб допомогти людям одержати доступ до доходу у кризовий період. Вони мають таку позитивну рису, як надання можливості тим, хто найбільшою мірою зазнав впливу кризи, бути економічно активними, заробляти і одержувати дохід, а також накопичувати досвід роботи на нових ринках праці. Недоліком є те, що вони не обов'язково стануть шляхом до постійної зайнятості або довготермінової інтеграції на ринку праці. Це твердження також є справедливим для робочих місць у рамках громадських робіт. Вони є найбільш корисними з точки зору надання грошових коштів найбільш уразливим особам і тим, хто вже довгий час є безробітним, із одночасним сприянням побудові (чи відбудові) пошкодженої інфраструктури та власності. Разом з тим, вони характеризуються часовими обмеженнями та не можуть пропонуватися одним і тим же особам упродовж багатьох років поспіль. З огляду на ці міркування, у рамках короткострокового підходу наголос робиться на інвестиціях у напрями діяльності, які тягнуть за собою більш довготривалий вплив, як- от поліпшення збору даних, ваучери на оплату переїзду та перепідготовки кадрів, а також у заходи, націлені на підвищення ефективності надання державних послуг.

Оцінка витрат на реалізацію пропонованих короткострокових рекомендацій:

Вартість реалізації напрямів діяльності, запропонованих у рамках попереднього розділу, згідно з оцінками, становитиме від 40 до 60 млн дол. США. Було розроблено три сценарії розвитку подій; головна відмінність між ними полягає у кількості осіб, яким будуть пропонуватися відповідні послуги. За першим, другим і третім сценарієм вартість складає 40, 50 та 60 млн дол. США, відповідно. Є також й інші чинники, що матимуть вплив на фактичну вартість реалізації субкомпоненту зайнятості, а саме: 1) інтенсивність заходів з точки зору кількості послуг, що будуть надаватися, а також тривалості того періоду, протягом якого будуть сплачуватися пільги; 2) кількість населених пунктів, в яких буде пропонуватися програма; 3) суми, що будуть спрямовуватися на кожну пільгу, (наприклад, на ваучери на оплату переїзду, ваучери на навчання, підтримку зарплат, підтримувані типи громадських робіт); та 4) обсяг ресурсів, що будуть витрачатися на навчання з розбудови спроможності місцевих органів влади і співробітників Державної служби зайнятості. Аби оцінити кількість осіб, що можуть скористатися реалізацією кожного зі сценаріїв, ми використали підхід на основі трьох кроків. По-перше, була підсумована кількість безробітних у зоні, що зазнає впливу конфлікту, на дотичних територіях, у Київській області та в місті Києві до початку конфлікту. Як очікується, за послугами до Державної служби зайнятості звернеться 60 відсотків шукачів роботи, які раніше не були зайняті. Така оцінка використання послуг перевищує фактичні показники, з якими останнім часом стикається ДСЗ. Проте оскільки конфлікт продовжується, а економіка і надалі занепадає, з поліпшенням послуг можна очікувати на звернення за ними більшої кількості громадян. Рівень використання послуг на рівні 60% від загальної кількості безробітних у вищезазначених регіонах означає 366 000 осіб.

По-друге, згідно з оцінками, наведеними у попередньому розділі цього документу, вважається, що приблизно 1,6 млн раніше незайнятих осіб з

регіону Донбасу стикаються із ризиком втрати роботи та безробіття. За першим сценарієм робиться припущення, що 30% від загальної кількості цих осіб звернуться за послугами до державних центрів зайнятості. За другим і третім сценаріями передбачається 40% та 50%, відповідно.

І по-третє, з огляду на умови ринку праці, що погіршуються у країні загалом, та силу тиску, який внутрішньо переміщені особи можуть спричиняти у приймаючих громадах, ймовірно, деякі сегменти приймаючого населення (новачки на ринку праці та менш досвідчені особи, низькокваліфіковані робітники, робітники старшого віку, а також жінки з малими дітьми) стануть більш уразливими з точки зору втрати роботи. Відповідно, ми припускаємо, що із безробіттям стикнуться та звертатимуться за послугами 10% від раніше зайнятого населення; ми додаємо цю цифру до загального числа потенційних внутрішньо переміщених осіб та безробітних і, таким чином, отримуємо загальну кількість число тих, хто може шукати роботу або стати учасником Програми реагування на кризу через розширення можливостей для працевлаштування.

Виробничі потужності та засоби існування.

Завдання: підтримка розвитку виробничих потужностей та надання допомоги цільовим групах у задоволені їх нагальних потреб за допомогою програм забезпечення засобів існування. У цьому контексті «засоби існування» передбачають поліпшення добробуту тих, хто зазнав негативного впливу кризи, через надання їм можливостей брати участь у виробничо-економічній діяльності. Ця діяльність вирішуватиме їхні нагальні потреби та уможливить більш сталі рішення.

Основні потреби:

В результаті конфлікту зарплати більше не сплачуються, і багато людей не можуть знайти стабільні робочі місця. Конкретний основний наслідок даної ситуації полягає в тому, що дуже значна кількість осіб не мають прожиткового мінімуму як серед внутрішньо переміщених осіб, так і серед місцевого населення. Хоча наявні дані не дозволяють назвати їх конкретну кількість, очевидно, що вона є великою і дедалі зростає.

Крім того, погіршення економіки вплинуло на всі верстви населення і мало безпосередній вплив на різні аспекти засобів існування, включно з доступом до питної води, продуктів харчування, кормів для худоби, базових послуг (як-от медицина і освіта), житла та інші основні потреби. Оскільки безробіття в регіонах значно зросло, надзвичайно важко знайти будь-яку роботу, набагато менше тих, хто отримують роботу на повний робочий день, із попереднім рівнем винагороди, відповідним професійному досвіду і досвіду роботи багатьох, хто шукають роботу, адже надлишок робочої сили спричинив зниження заробітної плати та структура наявних робочих місць за їх типами змістилася у бік позицій з нижчим рівнем оплати.

Навчання навичкам діяльності, що приносить дохід, включно з бізнесом за межами фермерства, та підтримка мікро- і колективного бізнесу, включно зі сприянням створенню споживчих кооперативів та об'єднань з надання послуг, сільських кредитних спілок тощо.

Розвиток або створення мереж послуг з розширення діяльності на селі, завдяки яким виграють як ВПО, що перемістилися у сільську місцевість, так і місцеві сільські мешканці, для надання широкого кола дорадчих та навчальних послуг для надання підтримки людям під час відкриття або ведення мікро- або малого бізнесу через уможливлення використання ними широкого кола ринкових можливостей. Згідно з даними опитування, проведеного у рамках проекту ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду», у сільській місцевості Костянтинівського району Донецької області, прибудинкове господарство є єдиним засобом існування для 50% місцевих мешканців. Сільському населенню бракує навичок, ресурсів та фінансів для оптимізації сільськогосподарського виробництва. Базове навчання з ділових навичок та фінансової грамотності, підтримуване доступом до мікрокредитів, було б особливо цінним для жінок та менш освічених громадян, а також для усього сільського населення загалом.

З огляду на зростаючу кількість дітей, осіб старшого віку та людей з особливими потребами в областях, що зазнали відповідного впливу, можливістю для заробітку може бути надання послуг догляду за дітьми, піклування про осіб старшого покоління, надання медичної допомоги, освіти та психологічної допомоги. Там, де це тільки можливо, слід інтегрувати у процес відбудови та встановлення миру осіб старшого віку. Це допоможе їм впоратися із психологічною травмою, спричиненою конфліктом, та послабити тиск на служби соціального захисту. Так, у Донецькій області спостерігалися випадки того, що жінки старшого віку реєстрували внутрішньо переміщених осіб, видавали їм пакети гуманітарної допомоги тощо навіть на засадах волонтерства. На пенсіонерів припадає більше 26% населення України, але це одна з найбільш «забутих» груп населення. Потрібні спеціальні програми надання допомоги для осіб старшого віку (включно з внутрішньо переміщеними особами).

Сприяння створенню доданої вартості в сільському господарстві через забезпечення малої та середньої переробки, удосконалення ланцюгів постачання, маркетинг і продажі. Новий сервісний центр АПК у Луганській області (на базі Луганського національного аграрного університету) може надавати консалтингові послуги для підприємств, пов'язаних із сільським господарством, щоб максимізувати їхні шанси на успіх у складних умовах, одночасно стимулюючи зростання.

Забезпечити навчання з психологічної реабілітації та навичок самостійності, щоб відновити (соціальну) стійкість окремих громадян і громад. Оскільки все перевернулося «з ніг на голову», багато хто вважає, що їхні життя зруйновані, а мешканці приймаючих міст також стикаються з невизначеністю і страхом за своє майбутнє. Такий умонастрій є руйнівним і може зірвати відновлення миру. У рамках серії семінарів внутрішньо переміщені особи зможуть змінити спосіб мислення, що допоможе кожному розвинути навички, необхідні для збереження позитивного ставлення і ведення продуктивного життя в дуже важких умовах. Можливість проходження навчання та розвитку навичок має бути доступною для всіх людей, незалежно від віку та гендеру. Таким досвідом є фінансоване Німеччиною місце розселення 544 внутрішньо переміщених осіб в Запорізькій області.

Економічне планування на місцевому рівні.

Завдання полягає у тому, щоб допомогти мобілізувати місцеві ресурси задля продуктивної та інклюзивної відбудови через розробку і реалізацію ініціатив місцевого самоврядування, які можуть задовольнити нагальні потреби громад із використанням наявних місцевих ресурсів та завдяки удосконаленим процесам планування місцевого розвитку

Основні потреби:

Здатність Уряду України вирішувати питання місцевого самоврядування у регіонах, що розглядаються, і підтримувати швидку появу більш ефективних і підзвітних державних установ є необхідною умовою для досягнення міцного миру. Голоси всіх громадян повинні бути представлені в процесі прийняття рішень. Інклюзивний процес планування із залученням усіх зацікавлених груп ефективно, гнучко, раціонально та швидко враховуватиме життєво важливі потреби на територіях, що зазнали впливу конфлікту.

Учасники процесу консультування засвідчили наявність низки перешкод і проблем в цьому відношенні. Групам спільнот і НУО потрібна більша досвідченість у роботі з органами влади (наприклад, надання запитів щодо розкриття інформації, адвокації, зв'язки з громадськістю), тоді як місцеві органи влади мають бути краще підготовленими для керівництва інтенсивними і комплексними ініціативами з планування. На даний час, усім не вистачає необхідних знань і навичок, зокрема щодо державно-приватного партнерства, стратегічного і поточного планування, підходів на основі реалізації проектів тощо.

Важливо забезпечити, щоб більша кількість жінок брала безпосередню участь в управлінні бюджетом і економічному плануванні на рівні районної, міської та сільської адміністрації. Рекомендується, щоб місцеві НУО жінок посіли чільне місце у процесі економічного планування, оскільки їх діяльність, як правило, не стосується економічних питань.

Органам місцевої влади необхідно більше повноважень задля забезпечення більш ефективного управління бюджетними ресурсами і кращого реагування на соціально- економічні потреби. Наприклад, є анекдотичні свідчення про ефективний розподіл коштів місцевого бюджету у відповідь на проблеми напливу внутрішньо переміщених осіб. Однак через відсутність відповідних юридичних норм з питань управління фінансовими ресурсами та відсутність делегування повноважень з ухвалення відповідних рішень на місцях, місцеві органи влади брали на себе ініціативу із допомоги внутрішньо переміщеним особам на власний ризик.

Наплив внутрішньо переміщених осіб до областей, що розглядаються, посилив тиск на систему надання соціальних послуг, робоче навантаження на державних службовців, задіяних у медицині та соціальній сфері, освіті, центрах зайнятості тощо (зазвичай на цих посадах переважать жінки) та, відповідно, розподіл місцевих бюджетів. Цю проблему слід вирішувати шляхом застосування принципів гендерного бюджетування на рівнях держави, області та району, аби кращим чином реагувати на потреби різних груп населення.

Короткострокове рішення передбачає запровадження ефективних та демократичних форм, методів та принципів у процеси планування у спільнотах та адміністративних одиницях регіонів, що розглядаються. Усе це забезпечать впровадження конкретних, дієвих заходів, спрямованих на вирішення широкого спектра найважливіших потреб у місцевості, що зазнала впливу конфлікту. Такий підхід до цих процесів також буде корисним для України загалом.

Розвиток спроможності місцевих органів влади, НУО та інших зацікавлених сторін щодо застосування на практиці сучасних методів та інструментів економічного планування.

Створення механізму надання малих грантів, щоб (а) допомоги розпочати заходи з вирішення пріоритетних задач за погодженням із громадою, і, що дуже важливо, (б) затвердити цей процес і підтримувати роботу групи з питань місцевого планування.

Визначення «економічних одиниць»: економічна активність рідко співпадає з адміністративними кордонами. В Україні економічні зони часто перетинають межі районів, незважаючи на те, що вони навряд чи або майже не відповідають питанням обласного рівня.

Навчений персонал місцевих адміністрацій сформує робочу групу для кожного економічної одиниці, ці групи проведуть громаду через процес стратегічного планування. Робоча група встановить місію, визначить потреби в інформації, встановить пріоритети і виробить життєздатний і затверджений план місцевого економічного відновлення. Додаткові грантові кошти будуть отримання на

узгоджений пріоритет, який буде спрямовуватись на реалізацію ініціативи, запланованої громадою.

Запровадження на рівні області та району планування та бюджетування з урахуванням гендерних аспектів; проведення аналізу публічних видатків з урахуванням гендерних аспектів на рівні області та району, проведення навчання з питань бюджетування з урахуванням гендерних аспектів (концепції, аналіз та впровадження) для органів місцевої влади та активістів громадянського суспільства.

Приватний сектор та МСП.

Створення середовища, яке сприяє розвитку бізнесу, для забезпечення доходів, утворення робочих місць, заснування нової справи та зростання існуючого бізнесу.

Ключові потреби:

Надходження зовнішніх інвестицій в райони, що зазнали впливу конфлікту, та у дотичні області є дуже малоймовірним, а державні ресурси для інвестицій характеризуються відсутністю або обмеженістю. Приватні підприємства стикаються з серйозними перешкодами в несприятливому бізнес-середовищі в Україні, а сегмент тіньової економіки все ще залишається великим. Структуру підприємств можна відбудувати з покращенням та удосконаленням, зокрема, шляхом сприяння галузевій диверсифікації та появі більшої кількості малих і середніх підприємств та індивідуальних підприємців.

Надати додатковий стимул місцевим підприємствам. У пропонованому на найближчу перспективу рішенні визнається, що зовнішні інвестиції на територіях, що зазнали впливу конфлікту, малоймовірні, тому відновлення економіки має проводитися підприємствами, які вже існують в області. Щодо довгострокового зростання, така стратегія продовжується в стратегії динамічного економічного розвитку на місцевому рівні, що має на меті зростання економіки в цілому.

Розвиток бізнес-середовища означає розвиток малих і середніх підприємств "Державні та місцеві органи влади мають розробити ефективну політику та інструменти для підтримки малих і середніх підприємств у регіоні. Ці типи компаній легше переорієнтувати на новий бізнес, тому можна краще диверсифікувати ризики."

Сприяння подальшій розбудові інфраструктури підтримки бізнесу з метою надання послуг з консультування та навчання для тих, хто започатковує та розвиває власну справу, із особливим акцентом на просуванні експорту, енергетичній ефективності, інноваціях та жінках у бізнесі. Слід розробити розмаїті позикові програми для заохочення до заснування нової справи та розвитку вже існуючого бізнесу.

Використання цього періоду для збору та аналізу актуальних даних, що стануть інформаційною основою обговорень політики для більш широкого поліпшення сприятливого середовища для бізнесу [3, 4].

У сучасну епоху зайнятість стала однією з гострих соціально-економічних проблем, що хвилюють і державу, і суспільство, і окремих людей. І з кожним новим роком, десятиліттям її гострота не тільки не слабшає, але навпаки, все більш зростає, адже одні держави вирішують цю проблему успішно, інші відчувають значні труднощі.

Дане питання настільки є актуальним, що навіть за сприятливої економічної ситуації на ринку праці існують категорії громадян, чия зайнятість не може бути забезпечена без дієвої законодавчої підтримки держави. Що стосується такої нової групи населення як внутрішньо переміщені особи (ВПО), то допомога держави з їх працевлаштування починається взяттям на облік у державному центрі зайнятості за місцем їх переселення. Через центри зайнятості здійснюється пропонування робочих місць (у разі наявності) для ВПО. Відомо, що уряд України спростив процедуру отримання статусу безробітного для ВПО. Так, переселенці звільнені від зобов'язання надавати довідку про заробітну плату та сплату страхових внесків, довідку про припинення ведення особистого селянського господарства та від обов'язку відвідувати центр зайнятості не рідше одного разу на місяць.

Серед типових причин відмови в працевлаштуванні від підприємців, з якими стикалися вимушені переселенці: відсутність вільних робочих місць, небажання брати людину з окупованої території, невідповідність критеріям посади, відсутність досвіду роботи.

Складність працевлаштування переселенців з Донбасу частково пояснюється їх професійною специфікацією. Найбільш уразливими до безробіття стали працівники вугільної промисловості та металургії, працевлаштування яких обмежене відсутністю відповідного попиту на їхній фах в інших регіонах України. Для таких переселенців актуальним є питання професійного перенавчання на більш популярні та поширені професії.

08.07.2015 уряд України затвердив Програму працевлаштування та професійного навчання ВПО на 2015-2016 роки. Програма передбачає низку пріоритетних кроків для держави, щоб вирішити питання працевлаштування ВПО. Зокрема: створення тимчасових робочих місць для внутрішньо переміщених осіб і стимулювання роботодавців до використання гнучких форм зайнятості; сприяння підвищенню підприємницької активності серед внутрішньо переміщених осіб; організація професійного навчання переміщених осіб за професіями, що мають попит на інших регіональних ринках праці; створення соціально-економічних передумов для розвитку територій масового проживання внутрішньо переміщених осіб і відновлення постраждалих регіонів, в тому числі із залученням трудового потенціалу внутрішньо переміщених осіб [5].

Також, згідно проекту Програми створення робочих місць та стабілізації зайнятості у Донецькій та Луганській областях на період до 2017 року [6], урядом буде залучено технічну місію Міжнародної організації праці, яка, спираючись на досвід ООН у подоланні післявоєнних наслідків у інших країнах, надаватиме допомогу для максимального сприяння зайнятості та визначення найбільш ефективних для інвестування сфер економіки регіонів, перегляді підходів до здійснення соціального діалогу, з урахуванням доцільності ефективного освоєння інвестицій за даними оперативної оцінки збитків економіці та населенню для усунення наслідків кризи.

Буде враховано економічний та соціальний ефект освоєння інвестицій, в частині наслідків створення нових робочих місць у пріоритетних галузях економіки. Зокрема, слід врахувати, що створення одного робочого місця в будівництві, суднобудуванні, авіабудуванні, машинобудуванні, в тому числі сільськогосподарському забезпечує створення 6 - 10 додаткових робочих місць в суміжних галузях (добувній та переробній галузі, зокрема в металургії та хімічній, нафтохімічній та розвитку електроніки), а також інших перспективних галузей для Східних регіонів, зокрема в туристичній сфері, сільському господарстві, в галузі програмного забезпечення та IT-індустрії.

Підтримка держави передбачатиме запровадження нових інструментів стимулювання повернення вимушених переселенців, а також залучення трудового потенціалу з інших територій шляхом проведення організаційного набору.

Для забезпечення прискореного відновлення соціально-економічного стану Східних регіонів діяльність центральних та місцевих органів виконавчої влади, сторін соціального діалогу (із залученням міжнародних інституцій) будуть спрямовані на виконання наступних завдань: відновлення об'єктів інфраструктури, в тому числі соціальної (школи, лікарні, дитячі садочки тощо), транспортної (дороги, мости), торгівельно-промислової (життєво необхідних об'єктів), комунально-житлової (котельні, тепло та водо мережі, житло, тощо), що постраждали внаслідок воєнних дій; забезпечення інтеграції (в першу чергу через сприяння зайнятості) та реінтеграції (повернення в місця постійного проживання) внутрішньо переміщених осіб із Східних регіонів; повернення до мирного життя і зайнятості бувших військовослужбовців та інших учасників збройного конфлікту (лікування, психологічна, соціальна та трудова адаптація); сприяння розвитку сільськогосподарського виробництва (переробка, зберігання та реалізації сільськогосподарської продукції), а також ефективне використання новітніх розробок у сфері агротехніки, біотехнології та агроекології, створення і впровадження на основі інноваційних технологій високоефективних сортів і гібридів сільськогосподарських культур та нових високопродуктивних порід тварин; прискорення реструктуризації вугільної промисловості, закриття безперспективних шахт та забезпечення соціальної підтримки працівникам вугільної галузі; збереження об'єктів соціальної інфраструктури при передачі їх з балансу державних вугледобувних підприємств у комунальну власність; освоєння виробництва нових функціональних матеріалів для задоволення потреб житлового будівництва та промисловості; створення машин і обладнання нового покоління для металургійного і агропромислового комплексів, енергетики, транспорту, широке впровадження ресурсо- та енергозберігаючих технологій і обладнання з числовим програмним управлінням, оптимізація виробничих потужностей гірничого машинобудування та розвиток виробництва складної побутової техніки; сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, підтримка підприємницької ініціативи; розвиток державного приватного партнерства, в т. ч. у сфері зайнятості; в енергетичній галузі - технічне переоснащення та оптимізація виробничих потужностей теплових електростанцій, впровадження екологічно чистих технологій спалювання вугілля, ефективних способів очищення газів та розробка альтернативних видів енергопостачання.

Природний потенціал Східних регіонів створює передумови та можливості отримання конкурентних переваг на європейському та світових ринках, за умови залучення необхідних інвестицій у відновлення та розвиток виробництва, зокрема, в оновлення устаткування, запровадження інноваційних технологій, заходів з енергозбереження, переорієнтації на нові ринки збуту та замовлень (в тому числі державних), в першу чергу в харчовій та переробній промисловості, забезпечення кваліфікованими кадрами тощо.

Після закінчення АТО будуть створюватися умови для створення тимчасових робочих місць, в тому числі шляхом здійснення організаційного набору робочої сили для забезпечення будівництва та ремонту, створення комунікацій на східному кордоні, відтворення соціальної інфраструктури та ЖКГ, зміцненню сільського та лісового господарства Донбасу.

Заходи, спрямовані на забезпечення сталого соціально-економічного розвитку Східних регіонів будуть реалізовуватися в три етапи: на короткострокову (після закінчення АТО та до кінця 2014 року) і середньострокову (2015 - 2016 роки) перспективи та період забезпечення сталого розвитку Східних регіонів (2017 рік і в подальшому).

Аналіз процесу формування сучасного ринку праці, дані соціологічних досліджень дозволяють зробити висновок про необхідність інституційних змін на ринку праці. Такого роду зміни повинні включати норми, що регулюють попит на працю:

критерії підбору персоналу та відповідальність роботодавця за їх виконання, причому необхідно позначити як права й обов'язки роботодавців, так і зобов'язання держави.

Необхідно також ввести в трудове законодавство такі норми, що визначають міру впливу на приховану (неформальну) зайнятість: забезпечити зацікавленість роботодавців у переході від прихованої зайнятості до відкритої; відповідальність роботодавців за найм, оплату праці та використання робочої сили в тіньовому секторі; контроль за дотриманням законодавства про працю та зайнятість тощо.

Практика показує, що без зміни формальних інститутів на національному рівні неможливо удосконалити систему регулювання ринку праці, бо досвід побудови національних відносин вимагає положення про розмежування повноважень в області державної політики зайнятості між органами управління різних рівнів.Також на національному рівні необхідно забезпечити недоторканність мінімальних стандартів трудових прав і соціальних гарантій громадян, а на регіональному - конкретизувати та доповнювати національні норми з урахуванням специфіки кожного суб'єкта.

З метою сприяння зайнятості всього населення країни та особливо вимушених переселенців необхідні заходи макроекономічного впливу, одним з яких повинен стати диференційований підхід до окремих територій і галузей, де попит на робочу силу впав до критичного рівня.

З метою сприяння зайнятості ВПО має бути створена спеціальна програма, в рамках регіональної програми сприяння зайнятості населення, що враховує специфіку цієї соціальної групи та керуючись тим фактом, що приплив вимушених переселенців (особливо молодого, висококваліфікованого населення) є сприятливим для соціально-економічної ситуації в регіонах, а не проблемним, як часто зазначається. До числа активних заходів сприяння зайнятості вимушених переселенців також можна віднести наступні:

1. Підвищення якості робочої сили ВПО. З метою сприяння адаптації ВПО до національного ринку праці необхідно розробити механізм підвищення кваліфікації, враховуючи особливості їх трудової біографії, на що наразі взагалі ніхто не звертає уваги. Даний механізм (через короткострокові курси) дозволить забезпечити принцип наступності в професійному навчанні, отже збільшити конкурентоспроможність ВПО на ринку праці.Для ВПО, які вирішили оселитися в сільській місцевості, необхідно організувати навчання веденню підсобного господарства та надавати фінансову допомогу в його організації. Для цього необхідно об'єднати зусилля ЦЗ та міграційної служби. Крім позики на будівництво (придбання) житла необхідно видавати позику на створення присадибного господарства.

2.Інформаційна підтримка. Повна відсутність інформації про можливі місця поселення в Україні знижує ймовірність відповідності професійно-кваліфікаційному статусу переселенців потребам регіонів в робочій силі, унеможливлює формування адекватного уявлення про майбутні умови життя.

Держава з метою управління міграційними потоками повинна організувати інформаційне поле з розвиненими вертикальними і горизонтальними зв'язками, тому що збір інформації - завдання державних структур в силу її дорогожнечі.

3. Сприяння розвитку самозайнятості та підприємницької ініціативи. Допомагати в цьому напрямку необхідно тим ВПО, які мають досвід в організації власної справи (успішний приклад такої допомоги – Харківський регіон). Очевидно, що крім безоплатної позички необхідно ввести додаткові пільги щодо оподаткування.

4. Квотування робочих місць. Знову виникає питання про ефективність формальних інститутів. В Законі України від 05.07.2012 № 5067-VI "Про зайнятість населення" нічого не сказано про рівень заробітної плати на квотованому робочому місці.

5. Дострокові пенсії. Серед ВПО особливої уваги потребують люди передпенсійного віку, які стикаються з непереборними проблемами на ринку праці. ВПО найчастіше звільняються за "власним бажанням", і не підпадають під дію законодавства, а враховуючи специфіку цієї соціальної групи, доцільно переглянути механізм дострокового надання пенсії вимушеним переселенцям, а саме усунути вимогу звільнення через не залежні від ВПО підстави.

6.Сприяння зайнятості жінок. Деякі експерти, що досліджували проблеми переселенців, прийшли до висновку, що заходи сприяння зайнятості повинні диференціюватися залежно від шлюбного статусу безробітної жінки: для тих, які перебували у шлюбі, заходи політики зайнятості повинні бути в першу чергу спрямовані на надання можливостей навчання та підвищення кваліфікації; для незаміжніх, овдовілих і розлучених безробітних жінок, які мають дітей, необхідний комплекс заходів з надання можливості працевлаштування: включення їх в «пріоритетні групи впливу» з розвитку сімейного (малого) бізнесу; заохочення роботодавців, які працевлаштовують жінок, що входять в цю категорію.

7. Удосконалення організації фінансування регіональних програм зайнятості. Отримання додаткових коштів для реалізації політики зайнятості можливе за умови вдосконалення системи фінансування таких програм. Децентралізація, яка невпинно йде на країну, дасть можливість регіональним органам регулювати політику на ринку праці за допомогою встановлення регіональних нормативів, створення сприятливих умов для зовнішніх інвестицій та економічної міграції населення. Із засобів регіональних фондів можна фінансувати регіональні програми зайнятості

населення, включаючи утримання регіональних та місцевих служб зайнятості, заходи активної і пасивної політики зайнятості на ринку праці, а не тільки сподіватися на підтримку міжнародних донорів, як це є в сьогоденні.

У зв'язку з цим необхідно змінити існуючий порядок перерахування страхових внесків до фонду зайнятості, встановити двоканальну сплату внесків на рівні підприємств (окремо у державний та в регіональні фонди зайнятості населення) [6].

8.Центри з працевлаштування. На думку українських експертів з ринку праці також доцільно створити центри із працевлаштування, що передбачають створення окремої бази даних, яка міститиме детальну інформацію про робочі місця для ВПО. За умови створення інформаційної бази на державному рівні, такі центри будуть її трансляторами, у разі відсутності такої, можуть існувати свої регіональні бази.

Хочеться вірити, що такого роду діяльність дозволить удосконалити систему інформаційного обміну на сучасному ринку праці та підвищити доступність інформації для вимушених переселенців.

9. На вітчизняному ринку праці практично не існує агентств, що пропонують послуги нянь, доглядальниць і т.п., відтак ще одним напрямком роботи Центрів має стати створення баз даних тимчасових працівників для таких вимушених переселенців, які згодні на тимчасову, разову роботу, що може полегшити період адаптації після переїзду. Аналіз існуючих на сьогодні механізмів допомоги показує на необхідність їх найскорішого вдосконалення, адже фактична роль держави у проблемах зайнятості ВПО є вкрай низькою, а на допомогу міжнародних донорів не всі бажаючи можуть розраховувати. У цьому контексті повинна бути розроблена спеціальна регіональна програма (або декілька таких програм) сприяння зайнятості вимушених переселенців, що міститиме основні механізми сприяння зайнятості, розроблені з урахуванням специфічних особливостей цієї соціальної групи. Розробка такого роду програм повинна супроводжуватися інституційними змінами, які, знову ж таки, передбачають внесення змін до законодавства, а також вдосконалення системи державного регулювання, зокрема налагодження співпраці державних органів, що займаються проблемами зайнятості та міграції, які у сучасній країні відгороджуються один від одного та не вирішують проблеми комплексно.

Для України, коли перед нею гостро стоять демографічні, соціальні та економічні проблеми, очевидна необхідність припливу мігрантів з високими якісними характеристиками, якими є вимушені переселенці. У той же час державна політика зайнятості та міграційна політика спираються на положення про негативний вплив таких мігрантів на вітчизняний ринок праці, не враховуючи зарубіжного досвіду, який, навпаки, демонструє позитивні наслідки припливу такої робочої сили для ринку праці та економіки в цілому. 126 закладів освіти, які обслуговували учнів, були пошкоджені через конфлікт і є небезпечними чи не можуть функціонувати.

Під час розгляду та доопрацювання показників, для уряду і його партнерів з відновлення формулювання важливо формулювати показники таким чином, щоб зробити їх чіткими, зрозумілими і вимірними для населення, а також звести до мінімуму потенційну напруженість між групами. Наприклад, деякі ключові показники можуть здаватися аполітичними, але можуть бути розцінені як надання переваги одній групі над іншою. У таких випадках як відновлення постачання енергії, ключовим моментом буде забезпечення прозорості щодо бенефіціаріїв в рамках відповідних показників задля демонстрування неупередженості ОВРМ [3, 4].

Зниження економічної активності на території, що постраждала від конфлікту, істотно вплине на зайнятість. Важливість промислового сектору (включаючи гірничодобувну і обробну промисловість) та роздрібної торгівлі і проблем, що їх спричинює закриття підприємств і загальне погіршення показників діяльності зазначених секторів. До конфлікту найвищий рівень зайнятості на Донбасі був у секторі промислового виробництва; в ньому було зайнято більш, ніж 550 000 працівників. У сфері оптової та роздрібної торгівлі зайнято близько півмільйона осіб, а в секторі добувної промисловості, як-от гірничодобувна - 380 000 (або 13%).

Сільське господарство є четвертим за значимістю сектором, в якому працюють близько 310 тисяч осіб (або 10%). Регіони поблизу районів, що постраждали від конфлікту, мають великий виробничий сектор, який можна порівняти з Донбасом за часткою (18,6%) зайнятих працездатних осіб, що складає майже 700 000 працівників. З другого боку, гірничодобувний сектор за межами Донбасу є меншим щодо чисельності робочої сили. Наявні дані свідчать про те, що працівників з Донбасу, ймовірно, буде складно інтегрувати в інших регіонах, оскільки виробнича та гірничодобувна галузі мають різні підгалузі. Наприклад, гірничодобувна галузь на Донбасі значною мірою орієнтована на кам'яне та буре вугілля, а в сусідніх регіонах - здебільшого на металеву руду. Промислове виробництво на Донбасі зосереджене переважно на виробництві металів, і в цій галузі працює близько 360 000 осіб, тоді як в інших частинах України таке виробництво менш розвинене. Великими (з погляду зайнятості) виробничими підгалузями в інших частинах України є виробництво продуктів харчування, одягу і швейних виробів, виробів з дерева, техніки та устаткування. Відмінності зумовлені, окрім інших чинників, умовами, необхідними для існування цих секторів; такими як наявність потрібних природних

Важливою особливістю Донбасу є значна кількість працівників, які залежать від зайнятості у державному секторі. У короткостроковій перспективі це може бути сприятливою обставиною, тому що багато хто з цих працівників матимуть доступ до допомоги з безробіття та інших пільг, які можуть допомогти їм впоратися з періодом безробіття. Проте на етапі відновлення для працівників, яких раніше працевлаштовувала держава, існує вища ймовірність того, що вони очікуватимуть на повторне працевлаштування.

Як зазначалося раніше, половина всіх робітників у Донбасі працює в приватному секторі. Безумовно, найважливішим роботодавцем у приватному секторі для жінок (37%) і чоловіків (41%) у Донбасі є обробна промисловість. Чверть усіх жінок зайняті в оптовій і роздрібній торгівлі, а 18% чоловіків працюють на приватних підприємствах гірничодобувної галузі.

Як і в бюджетній сфері, жінки, зайняті в приватному секторі, мають вищі рівні освіти, ніж чоловіки; близько 61% жінок (проти 46% чоловіків) мають вищу або неповну вищу освіту. Як повідомили офіційні урядові джерела, велику частину зареєстрованих ВПО складають жінки, і переважна більшість ВПО, які шукають роботу (станом на жовтень 2014 р.), мають певну форму професійно-технічної, середньої або вищої освіти. Лише невелика частина зареєстрованих ВПО мала нижчий рівень освіти, займалася некваліфікованою працею або не мала професійних навичок взагалі.

Ще однією цікавою особливістю Донбасу є висока концентрація (60%) працівників, зайнятих на порівняно великих (50 працівників і більше) підприємствах. Це справедливо як для чоловіків, так і для жінок у розквіті працездатного віку. Наприклад, 40% усіх працівників у цьому регіоні мають вік від 25 до 49 років і працюють на великих підприємствах. Близько 95% і 87% працівників, зайнятих у гірничодобувній та обробній галузях, відповідно, працюють на великих підприємствах. Тільки працівники сфери оптової та роздрібної торгівлі й будівництва в основному працюють на малих підприємствах. Деякі повідомлення (здебільшого усного характеру) свідчать, що, незважаючи на те, що кілька підгалузей (і підприємств), скоротили свої виробництва внаслідок конфлікту, багато працівників залишаються прикріпленими до своїх робочих місць, а деякі продовжують отримувати зарплату. Це може бути пов'язане з тим, що велика кількість людей, зайнятих на порівняно великих (приватних) підприємствах гірничодобувної та обробної галузей, які використовують спеціалізовану робочу силу та прагнуть утримати досвідчених працівників, сподіваючись, що виробництво може відновитися, як тільки припиниться конфлікт. Близько 40% ВПО, зареєстрованих у жовтні 2014 р., були досі офіційно зайнятими. Згідно з оцінками, значне число ВПО досі офіційно вважаються зайнятими у неконтрольованих Урядом регіонах. І хоча вони не отримують зарплати і не мають доступу до своїх попередніх робочих місць, вони мають формальний статус працевлаштованих [3, 4].

Очікуваним ефектом реалізації Програми покращення здоров'я та медичного забезпечення населення Донбасу є впровадження оптимальної моделі фінансування первинної медико-санітарної допомоги, стаціонарної, невідкладної та екстреної медичної допомоги населенню Донбасу за рахунок субвенцій (60%), внесків приватних підприємців і неурядових організацій (20%) та міжнародних фінансових організацій (20%) [1]

Зміни в системі розселення та відновлення поселенської структури передбачатимуть формування єдиної інтегрованої регіональної системи розселення з охопленням міжрайонних підсистем на підконтрольній Україні території (Слов'янсько-Краматорської, Волноваської, Великоновоселівської – у Донецькій області й Лисичансько-Сєвєродонецької, Сватівської, Старобільської, Біловодської – у Луганській області) за активної поведінкової стратегії мешканців цих територій, спрямованої на участь у відбудові [1].

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет на 2015 рік» передбачено «Субвенцію з державного бюджету місцевим бюджетам на відновлення (будівництво, капітальний ремонт, реконструкцію) інфраструктури у Донецькій і Луганській областях» Луганській області передбачено кошти у сумі 145,8 млн грн. Субвенція розподілена на 210 об'єктів. На цей час ведуться ремонтно-будівельні роботи.

Крім цього, з початку 2015 року для залучення додаткових інвестиційних ресурсів область бере участь у ряді міжнародних програм, таких як:

1) Проект «Надзвичайна кредитна програма для відновлення України» між Україною та Європейським інвестиційним банком на залучення кредитних ресурсів у розмірі 200 млн. євро. До участі у програмі від регіону подано 43 проекти загальною вартістю 13,1 млн євро.

Станом на 05.10.2015 Міністерством регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України складається список проектів для надання кредиту в першому транші. На сьогодні узгоджено один проект «Проведення підготовчих робіт з підготовки території для будівництва індивідуального житла для переміщених осіб, учасників АТО» м. Сєвєродонецька на суму 508,9 тис EUR. Інші проекти, надані від Луганської області ще на стадії погодження.

2) Програма виділення коштів Урядом Федеративної Республіки Німеччина, за рахунок кредиту KFW, під індивідуальні позики загальним обсягом до 500 млн євро.

Згідно з умовами програми Міністерству регіонального розвитку було подано на розгляд 10 неокупних проектів на загальну суму 26,0 тис. євро та 34 окупних проектів вартістю 372,6 млн грн. На цей час затверджено 4 окупних проекти на суму 7,7 млн грн (м. Лисичанськ) всі проекти у сфері енергозбереження та теплопостачання.

3) Програма розвитку ООН.

Проект ЄС/ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду. ІІІ фаза» в Луганській області охоплює своєю діяльністю всю область 4 компонентам діяльності, а саме:

- *Компонент «допомога IDP»*. Робота ведеться в 3-х населених пунктах області (м. Сєвєродонецьк, м. Лисичанськ, м. Кремінна).

Мікропроект «Капітальний ремонт Будівлі за адресою: Луганська область, м. Сєвєродонецьк, вул. Лисичанська, 1 б для розміщення Луганського обласного будинку дитини №2 (перебудова для ВПО)» (загальна вартість проекту 1117,8 тис. грн).

Мікропроект «Капітальний ремонт Лисичанський центру соціально-психологічної реабілітації дітей за адресою: Луганська обл., м. Лисичанськ, вул.40 років Побєди, 12А» - роботи завершені, об'єкт відкрито (загальна вартість проекту 376,1 тис. грн).

Мікропроект «Капітальний ремонт Позаміського закладу відпочинку та оздоровлення «Мрія» за адресою: Луганська обл., м. Кремінна, вул. Санаторна, 25» – всі роботи завершені, вже розпочалось заселення переселенців. Загальна вартість проекту 1535,6 тис. грн та виконано додатково роботи по утепленню фасаду на суму 502,3 тис. грн. Всього користь від реалізації 3-х проектів отримають 700 сімей.

- *«Сільський компонент»*. Передбачає роботу в відібраних для співпраці 8 районах (Кремінський, Новоайдарський, Сватівський, Троїцький, Біловодський, Міловський, Старобільський, Новопсковський) і в 4-х селах кожного з районів.

Таким чином, будуть реалізовані мікропроекти у 36 селах області. На цей час проведено 45 семінарів, 16 тренінгів, розроблено та подано на співфінансування 20 мікропроектів на загальну суму 6610,3 тис. грн, з яких 4151,6 тис. грн – гроші Проекту.

Реалізація цих мікропроектів принесе користь 16246 людям з 8350 сімей.

- *«Міський компонент»*. Робота ведеться в м. Сєвєродонецьк та м. Рубіжне. У м. Сєвєродонецьк – 5 ОСББ та 2 школи супроводжуються у розробці мікропроектів. У м. Рубіжне – робота ведеться з 13 ОСББ та 2 школами, які супроводжуються в розробці мікропроектів. Усього передбачається зробити ремонт у 18 житлових будинках та 4-х школах на загальну суму 4431,3 тис. грн.

4) «Оснащення медобладнанням на конкурсній основі».

Конкурс в процесі обробки заявок, в результаті очікується закупити обладнання не менше ніж на 300 тис. дол. США не менше 17 об'єктам медицини по містах, районах і селах Луганської області. По першим 5 мікропроектам вже в жовтні планується закупити медичне обладнання. Фінансування за підтримки Уряду Японії проекту ПРООН «Економічне і соціальне відновлення Донбасу».

Соціальний компонент – Для фінансування затверджено 8 об'єктів соціального захисту незахищених верств населення від Луганської області на загальну суму 1,0 млн дол. США: м. Сєвєродонецьк – 1 проект на суму 200 тис. дол. США; м. Лисичанськ – 1 проект на суму 162 тис. дол. США; м. Рубіжне – 2 проекти на загальну суму 280 тис. дол. США; Кремінський район – 2 проекти на загальну суму 185 тис. дол. США. Сватівський район – 2 проекти на загальну суму 175 тис. дол. США.

Економічний компонент – для фінансування затверджено 5 об'єктів на загальну суму 835 тис. дол. США: м. Сєвєродонецьк – 1 проект на суму 320 тис. дол. США; Кремінський район – 3 проекти на суму 300 тис. дол. США; Старобільський район – 215 тис. дол. США.

Станом на 10.10.2015 по території Луганської області була надана матеріальна допомога від Норвезької Ради по Справам Біженців у вигляді будівельних матеріалів, непродовольчих товарів і інших матеріалів необхідних особливо уразливим людям, постраждалим в результаті озброєного конфлікту в наступних об'ємах: у Попаснянском районі – 924,0 тис. дол.; у Новоайдарском районі – 249,0 тис. дол.; у Станично-Луганському районі – 125,0 тис. дол.

З початку року відремонтовано 2250 частково зруйновних приватних будинків (приблизно 400 дол. на будинок), розпочався пілотний проект в рамках якого планується профінансувати відновлення 3 повністю зруйнованих будинків.

5) У Станично-Луганському районі було отримано допомогу від Міжнародної організації Mercy Corps на загальну суму – 226,5 тис. грн. Розпочались ремонтні роботи 2-х пошкоджених багатоповерхових будинків у м. Щастя на загальну суму 142,3 тис. грн.

Для центру вимушених переселенців, що знаходиться на базі Комунальної установи позаміський заклад оздоровлення та відпочинку «Мрія» (м. Кремінна) було придбано 40 ліжок та 40 матраців на загальну суму – 86,5 тис. грн. Для центру вимушених переселенців, що знаходиться на базі дитячого оздоровчого комплексу Первинної профспілкової організації Незалежної галузевої профспілки енергетиків України ТОВ «Луганське Енергетичне об'єднання» (Старобільський р-н) надано допомогу на загальну суму 26,1 тис. грн. [2].

Висновки. Таким чином, авторами всебічно проаналізовано питання інтеграції національного суспільства після подій, що сталися на Донбасі. Розглянуто соціально-економічні втрати України, обумовлені подіями на Донбасі, а саме демографічні втрати, втрати робочих місць, інфраструктури, поселенської мережі, зниження рівня та якості життя, оцінено наявний потенціал вимушених переселенців, процес взаємодії переселенців із населенням приймаючих громад. Особливу увагу приділено визначенню маркетингових та логістичних ризиків та загроз для подальшого розвитку України та новим можливостям для країни, тобто розбудові сучасної економіки, відродження інфраструктури, запровадження технопарків, розбудові кластерів, формуванню української

згуртованої нації, посиленню соціальних зв'язків, зростанню соціального капіталу. Складові політики інтеграції українського суспільства знайшли своє відображення в таких блоках як гумінатарна складова економічного зростання, створення нових робочих місць, активізації поведінки населення на ринку праці, протидія бідності та соціальному відторгненню осіб, що постраждали внаслідок бойових дій на Донбасі тощо.

Література

1. Національна доповідь «Відродження Донбасу»: Оцінка соціально-економічних втрат і пріоритетні напрями державної політики. Київ 2015 Національна академія наук України.
2. Інформаційно-аналітична довідка щодо соціально-економічного розвитку регіону
3. Україна Оцінка відновлення та розбудови. Аналіз впливу кризи та потреб на Східній Україні // Зведений звіт. – 2015. - Т.1. - 77с.
4. Україна Оцінка відновлення та розбудови. Аналіз впливу кризи та потреб на Східній Україні // Звіти за компонентами. – 2015. - Т.2. – 157с.
5. А. Осаволюк. Звіт: Забезпечення прав внутрішньо переміщених осіб в Україні [Електрон. ресурс] – Режим доступу: http://ua.odfoundation.eu/a/6740,zvit-zabezpechennya-prav-vnutrishno-peremishchenih-osib-v-ukrayini
6. Проект програми створення робочих місць та стабілізації зайнятості у Донецькій та Луганській областях на період до 2017 року. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України [Електрон. ресурс] – Режим доступу: mlsp.kmu.gov.ua/document/163891/proekt.doc

References

1. Nacional'na dopovid' «Vidrodzhennja Donbasu»: Ocinka social'no-ekonomichnih vtrat i prioritetni naprjami derzhavnoï politiki. Kiïv 2015 Nacional'na akademija nauk Ukraïni.
2. Informacijno-analitichna dovidka shhodo social'no-ekonomichnogo rozvitku regionu
3. Ukraïna Ocinka vidnovlennja ta rozbudovi. Analiz vplivu krizi ta potreb na Shidnij Ukraïni // Zvedenij zvit. – 2015. - T.1. - 77s.
4. Ukraïna Ocinka vidnovlennja ta rozbudovi. Analiz vplivu krizi ta potreb na Shidnij Ukraïni // Zviti za komponentami. – 2015. - T.2. – 157s.
5. A. Osavoljuk. Zvit: Zabezpechennja prav vnutrishn'o peremishhenih osib v Ukraïni [Elektron. resurs] – Rezhim dostupu: http://ua.odfoundation.eu/a/6740,zvit-zabezpechennya-prav-vnutrishno-peremishchenih-osib-v-ukrayini
6. Proekt programi stvorennja robochih misc' ta stabilizacii zajnjatosti u Donec'kij ta Lugans'kij oblastjah na period do 2017 roku. Oficijnij sajt Ministerstva social'noï politiki Ukraïni [Elektron. resurs] – Rezhim dostupu: mlsp.kmu.gov.ua/document/163891/proekt.doc

Заблодская И. В., Попова И. А., Рогозян Ю. С., Васильчук Н. А., Перепелюкова Е. В. Политика интеграции украинского общества в контексте вызовов и угроз событий в Донбассе

Статья призвана частично ответить на актуальные вопросы, связанные с вызовами и угрозами событий на Донбассе. Авторами исследованы вопросы, связанные с социально-экономическими потерями страны, социально-экономическим потенциалом вынужденных переселенцев. Проанализированы риски и угрозы дальнейшему развитию Украины, выявлены новые возможности для развития современной национальной экономики. Также в статье определены составляющие политики интеграции украинского общества в контексте проблемы на востоке страны.

Ключевые слова: *интеграция, украинское общество, события на Донбассе, социально-экономическое развитие, риски, возможности*

Zablodska I.V., Popova I.A., Rohozyan Y.S., Vasylchuk N.O., Perepelyukova O.V. The policy of Ukrainian society integration in the context of challenges and threats in the Donbas.

Article has been made to partially answer the urgent questions related to the challenges and threats of events in Donbass. The authors investigated the issue of socio-economic losses the country, due to events in the east, socio-economic potential of IDPs. Analysis of risks and threats to further development of Ukraine is already done, found new opportunities for building a modern national economy. Also in the article the integration policy components of Ukrainian society in the context of the east were considered.

The problems of the forced relocation of many hundreds of thousands and millions people belong to the most pressing problems of the modern world, as involuntarily displaced people as a result of military, political and other conflicts, as defined by the UN, is one of the most vulnerable population, so this theme is relevant in Ukrainian present .

Keywords: *integration, Ukrainian society, events in Donbas, socio-economic development, risks, opportunities*

Заблодська Інна Володимирівна – д.е.н., проф., професор кафедри маркетингу СНУ ім. В. Даля (м. Сєвєродонецьк). zablodin@yandex.ua

Попова Ірина Анатоліївна – к.е.н., с.н.с. відділу проблем міжрегіонального співробітництва Луганська філія Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Сєвєродонецьк). ira_popova_dik@mail.ru

Рогозян Юлія Сергіївна – к.е.н., старший науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва Луганська філія Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Сєвєродонецьк). j.s.rogozyan@mail.ru

Васильчук Наталя Одександрівна – к.е.н., науковий співробітник відділу проблем міжрегіонального співробітництва Луганська філія Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Сєвєродонецьк). excellentwoman@rambler.ru

Перепелюкова Олена Василівна – к.е.н., пров. економіст відділу проблем міжрегіонального співробітництва Луганська філія Інституту економіко-правових досліджень НАН України (м. Сєвєродонецьк). lena.perepelukov@mail.ru

Рецензент: **Бузько І.Р.**, д.е.н., професор.

Стаття подана 16.01.2015